UN BALCON în PĂDURE

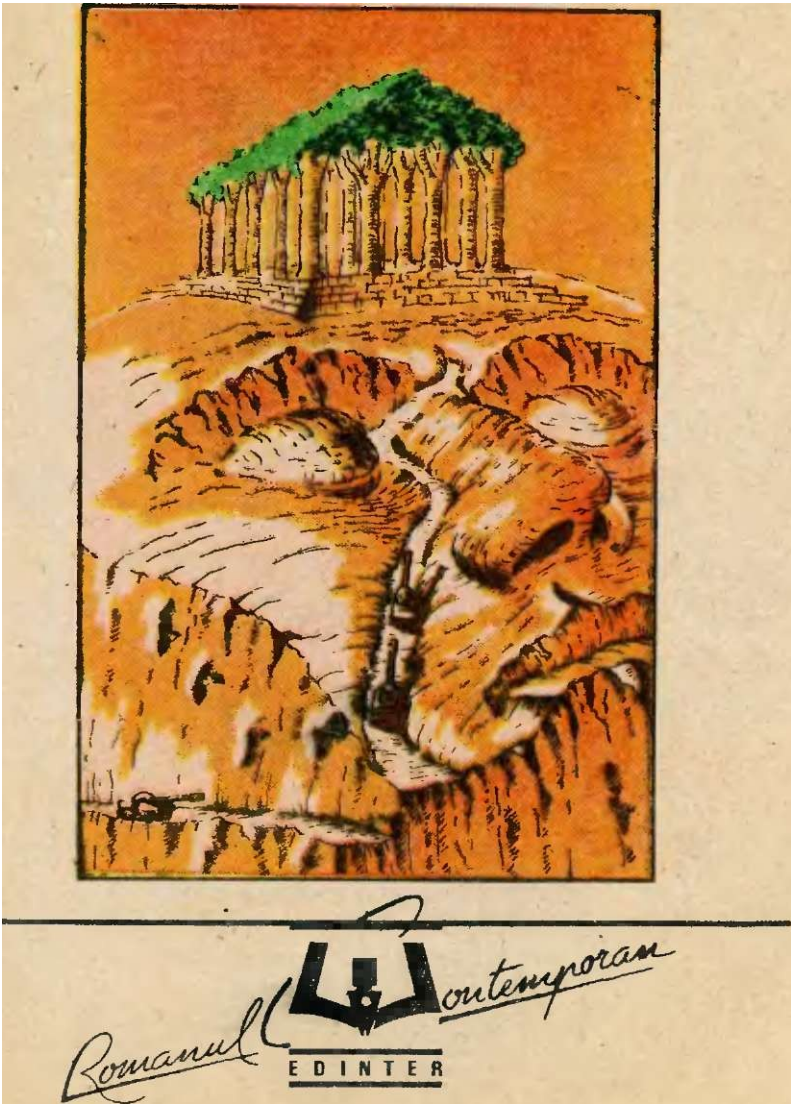

JULISAT GRACQ 1\ BALCON 19 f PĂM iâL

EDIXTER
COLECŢIA „BO: lă KUL CONTEMPORAN» Coperta: Cornel Ylad Chiivai
Titlul: Un balcon în pădure Titlul original: Un balcon en forêt Autorul: Julien G-iacq Traducerea: M icaela Ghiţescu C> Librairie Jase Corti, Paris
Toate drepturile asupra acestei versiuni sunt rezervate editurii EDINTER

JULIEN GRACQ
UN BALCON ÎN PĂDURE
Traducere MICAELA GHIŢESCU
ADÂNTIR – 1991

Lucrare apărută cu sprijinul Ministerului Culturii, Comunicaţiei şi Marilor L lucrări din Franţa

CD. 110 – TIFOGK 1BA „UNIX V oSi! /

De când trenul depăşise periferia şi fumurile cocurilor din Charleville,

ului-ofiţer Grange i s-a părut cgrpierise urâţenia am lume: cum nu s-a mai vedea nici o singură casă. Trenul, tare urmărea meandrele molcome ale râului, se afundaoe mai întâi între umerii unor coline potrivit de malte, acoperite cu ferigi mărăciniş. Apoi, la fiec-are cot al râului, se săpa valea, în timp ce larma trenului, în zona a cea pustie, îşi făcea drum spre faleze, iar un vânt crud, tăios cheia la sfâr-itul acelei după-amiezi de toamnă, n scăldau obrazul de câte ori scotea capul pe fereastră. Capricioasă, şina se muta de pe un mai pe celălalt, traversa Meusa peste nişte poduri formate dintr-an singur şir de grinzi de fier, pătrundea pe neaşteptate într-un scurt tunel prin gâtul unui meandru. Când valea reapărea, semteind toată ne pioni ale căror fiunze tremurau, cheile se adânceau tot mai mult între: ei e două perdele de pădure, iar Metisa părea tot mai lentă şi mai întunecată, ca şi croi ar fi curs pe un pat de frunze putrezite.

Trenul era gol; s-ar fi zis că deserveşte pustietăţile acestea doar din plăcerea de a cutreiera înserarea răcoroasă, între versanţii galbeni de pădure care muşcau tot mai sus din alba strai foarte pur al zilei de octombrie; în lungul râului, copacii lăsau loc doar unei panglici înguste de câmpie, netedă ca o peluză englezească... Ăsta-i tren pentru *JJomennd A mhem*". şi-a spus elevul-ofiţer, cititor asiduu al lui Edgai Poe; aprinzându-şi o ţigară, şi-a lăsat capul pe spate ca să poată urmări cu plivirea creasta falezelor pletoase care se proiilau triumfătoare peste soarele în asfinţit. În răstimpurile und cheile afluente puteau fi zărite, depărtările frunoase se pierdeau pe după albastrul cenuşiu al f uivJ.ui deţ igară; simţeai că pământul aici «e încreţeşte sub pădurea deasă şi noduroasă la fel de natural c-a şi un păr de negru. Şi totuşi urâţenia încă mai răzbătea: când şi când tienul oprea în mici găii parcă leproa-e, de culoarea

minereului de fier, apărute pe rambleul dintre râu faleză**; Te albastrul de camufla** al **geamurilor,** de pe acum spălăcit, nişte soldaţi în kaki somnolau călare pe cărucioarele poştei – pe urmă, o clipă, valea verde părea să chelească: se trecea pe inga mete lugubre case galbene, tăiate în ocru, ce că.3 pâmleau pe verdeaţa duu, un praful carierelor tte ipsos – şi când ochii deza măgiţi se reîntorceau spre Meusa, – discerneau acum din loc în loc nişte mici cazemate recent şi sărăcăcios construite din cără midă şi beton, Jar în lungul malului plase de sârmă ghimpată pe care o viitură a râului atârnase zdrenţe de ierburi putrezite: înainte încă de a se fi tras primr, lovitură de tun, rugina, spinii războiului, mirosul lui de pământ sfâşiat, aspectul de maidan părăsit, dezonorau deja acest canton încă nuatins al Galiei pletoase.

Când Grange a coborât în gara Moriarmă, umbra falezei enorme

tocma i se abătea peste orăşel, stingându-l; brusc se lăsase frigul; o sirenă în panică i-a zvârlit în faţă mugetul ei şi i-a aplicat o secundă între umeri ca o cârpă udă, însă era doar sirena unei uzine care mâna spre piaţetă, o turmă întunecată de nord-africani. Şi-a amintit că în nopţile de vacanţă ciulea uneori urechea la sirena pompei municipale: un muget însemna un coş aprins, două mugete, un incendiu în sat, trei, foc la o fermă îndepărtată. Al treilea muget stârnaa întotdeauna în lungul intersecţiilor îngriiorate un oftat de uşurare. „Aici ar fi invers, şi-a spus, un mugel ar însemna pace, trei mugete, bombardament: important e să ştii să faci distrucţia”. Totul în gara asta era cam bizar. L-a rugat pe ofiţerul gării să-i indice postul de comanaament al regimentului. Străbătea acum agale o stradă mizeră şi cenuşie care se îndrepta spre Meusa; asfinţitul rapid de octombrie o golea brusc de

trecătorii civili şi, de pretutindeni, de după faţadele gal bene, mustea rumoarea soldăţească I zăngănit de căti şi gamele, tropăit de tălpi cu ţinte pe ciment: când le auzi, şi-a spus Grange, când închizi ochii o clipă, a rmatele moderne încă mi: zăngăne ca zalele războiului de o sută de a, ni.

Postul de comandament al regimentului era, pe malul Meu se în o tristă construcţie de mahala, despărţită de chei printr-un grila şi un răizor anemic, deja strivit de călcătura militară, cu motociclete sprijinite de trunchiul gol al liliecilor: ca şi intrându-l prea îngust al unui stup, două luni de cantonament zgâriaseră până la os podeaua, plintele şi pereţii culoarului, pe înălţimea unui stat de om. Grange a trebuit să aştepte destul de mult într-o încăpere plină de praf unde ţăcănet. o maşină de scris în penumbra obloanelor pe jumătate închise; din când în când furierul, fără să ridice capul, strivea un chiştoc pe

colţul mesei acopeiite de planuri: clădirea găzduise pesemne vreun inginer de la topitoria uz; noi. Prin deschizătura obloanelor, zidul de copaci părea lipit de fereastră până la tavan, deasupra Meusei acum foarte întunecate în lungul malului ei de zgura; strigăte de copii urcau uneori din stradă, amortizate de aerul războiului greu ca plumbul, neînsemnate ca ţ ipetele unu iepure. Gând a bătut d; n călcâie în biroul încă toarte luminat al colonelului, Grange a fost zhit de pinirea unor ochi cenuşii ca marea şi de o gură fără buze sub peria aspră a mustăţii: colonelul semăna cu Moltke. Răzbătea din privirea acea sta un zvâcnet de viaţă bruscă şi acută, apoi imediat och; – se oalau de un soi de albeaţă şi se repliau sub pleoapele grele; expresia vădea oboseală, dar o oboseală şireată care nu era în fond decât zgârt ită: sub imobilitatea de şoim acoperit cu glugă se simţea gheara gata de atac.

Grange i-a înmâuat ordinul său de misiune; colonelul a verificat Oi anil călătoriei. Avea în faţă nişte hârtii pe care le-a mototolit cu un aer distrat. Grange a simţit că hârtiile se refereau ia el fără îndoială l-a avea şi el un dosar la securital ea militară.

— Te afectez la casa fortificată de pe Falizele înalte, a. spus colonelul după câteva clipe cu un ton neutru de serviciu – dar prin cuvintele lu' străbătea o intenţie tainică, fiindcă ochii, o secundă, i s-au micşorat, aspri. Urci mâine dimineaţă cu căpitanul Vignaud. Astăzi ai să fii luat în porţie la compania de apărare antiaeriană.

Masa la compania antiaeriană nu îi sundea deloc lui Grange; Îmbarcat în războiul acesta care se rotea încet, la punctul mort, nici prin gnd nu-i trecea să se eschiveze de la orice misiune posibilă, dar nu participa – din instinct, ori de câte ori era cu putinţă rămânea în rezervă şi îşi marca distanţele. După ce a pus să i se încarce lădiţa în

camioneta care urma să urce la Falixe, a comandat nişte ochiuri cu şuncă într-un biet birt muncitoresc din strada Joasă unde erau pe punctul de a trage obloanele, apoi, străbătând străzile foarte curând pustii pe care mai răsuna doar pasul patrulei, s-a dus în camei a sa.

Camera era de fapt un pod destul de îngust cu ferestre dând spre Meusa; în unghiul opus patului de fier fuseserăpuse la uscat nişte fructe, întinse pe ziare vechi care tapetau o banchetă tip ladă: mirosul obsedant şi dulceag al merelor acre era atât de agresiv, încât i s-a făcut greaţă. A deschis larg ferestrele şi s-a aşezat pe un cufăr, acum complet treaz. Cearşafurile, paturile, duhneau a. mere putrede ca un teasc vechi; a tras patul chiar lângă fereastra deschisă. Flăcăruia luminării a pâlpâit sub adierea uşoară ce urca de la râu; printre căpriorii acoperişului se zăreau lespezile grele de şist ale Meusei, de

culoarea, stranie a drojd e de vin. S-a dezbrăcat, foarte indispus: târgul care gravita în jurul uzinei, uliţele de culcarea huilei, colonelul, merele, totul, în acest prim contact cu viaţa de cantonament, îi displăcea., 0 *casă jortificată,* îc" spune», ce-o mai fi şi asta?". Şi-a răscolit amintirile **destul fie ertomnate din regulamentul** privitor la folosirea fortificaţiilor de campanie: hotărât lucru, nu găsea nimic. O fi mai degrabă ceva legat de ecdul justiţiei militare: cuvântul în sine era (lestul de îngrijorător, te ducea cu gândul la o casă se arest şi totodată la muncă forţată, adică tot la o închisoare. După ce a stins luminarea, totul a căpătat altă înfăţişareculcat într-o rână, privirea 1 s-a cufundat în Meusa; luna răsărise deasupra falezei; nu se mai auzea decât clipocitul foarte calm al apei care aluneca pe creasta unui baraj scufundat, şi ţipetele cucuvelelor cocoţate pe aproape, în copacii de pe celălalt mal. Orăşelul se

dizolvase în turnurile coşurilor; mirosul de pădure răzbătea de pe faleze odată cu ceaţa şi năpădea până în fundul uliţelor uzinei; nu mai existau acum decât noaptea de stele şi, în jur, nesfârşite leghe de pădure. I armeculdupă-amiezii revenea. Grange şi-a spus că i se v aieda jumătate din viaţă: în război, noaptea e locuită. „Sub cerul liber…” şi-a spus, şi se gândea confuz la nişte cărări înguste şi albe sub lună, piintie bălţile negre de umbră ale merilor cu coroana rotundă, la tabere înălţate în pădurile pline de vietăţi ţi surprize A adormit, cu luâna atârnându-i din pat deasupra Meusei ca peste marginea unei bărci; nume ei a foarte departe.

De îndată ce se depăşeau ultimele oase dili Moriarme, asfaltul meeta, şi se abordau primele seipentine. S-ar fi zis că grohotişul drumului fusese-cărat de om pe toată lăţimea lu’: era un soi de *reg* saharian, ea un deşert stâncos, un fluviu de pietre fără şanţ nici taluz

între cele două ziduri de desiş. Grange şi-a consultat harta, printre hurducături: intrau pe un drum forestier. La fiecare viraj foarte strâns, valea se adâncea mai mult, un oi de ceaţă plutea în lungul riuiui, care t? usca şi aluneca 111 a\ al, tot mai repede sorbit de vârtejuri, ca apa care se scurge diuţi-o cadă. Dimineaţa mustea de un soare vesel, transparent şi răcoros, dar pe Grange îl izbea liniştea acestor păduri fără pijsări. Ţimndu-se de loitre, şedea pe jumătate întors cu spatele la căpitan şi, se scula câteodată în picioare la viraje ca să-şi cufunde ochii până în fundul văii: oriunde s-ar fi aflat, precum copiii care se caţără) pe portiere, priveliştefl. Îl magnetiza până la limita impoliteţii. În fundul camionetei se aflau doi saci cu biscuiţi, o halcă de carne înfăşurată într-o pânză de iută, un trepied de mitralieră şi câteva rotocoale de sârmă ghimpată.

— Să ne oprim o clipă la

Pulberărie, pentru că i prima dată când urci, a spus căpitanul Vignaud zâmbind. Merită.

Amoape de culme, pe marginea drumului, cineva amenajase o mică platibrmycu două bănci. D & acolo privirea atingea piscul versantului din faţă, care era ceva mii puţin înalt; se vedeau întinzându-se până în zare păduri aspre şi ţepoase ca o piele de lup, vaste ca un cer de iurtună. La poale curgea Meusa **îngustă,** leneşă, năclăită îndepărtare, şi Moriarme ghemuit în căuşul unei scoici uriaşe de: pădure ca furnicarul în fundul pilniei sale. Oraşul era format din trei, străzi convexe cai e urmăreau arcul meandrului şi alunecau etajate deasupra Meusei ca îiişte curbe de ni\ el; între strada cea mai joasă şi râu, lipsea un cvartal de case, lăsând un pătrat gol pe care îl zgâria sub soarele oblic stiletul sec al unui cadran solar: piaţa din faţa Bisericii. Întregul peisaj era desc ifrabil, cu vastele sale mase

de umbră şi şuvoiul de ei mpi: golaşe, ravea o bmper; me aspră şi militară, o frumuseţe aproape geodezică: regiunile astea estice sunt parcă anume destinate uăzboiului, şi-ţi spus Grange. Îsu făcuse manevre decât în xestul înxălmăşit, unde copacii nu erau niciodată perfect rotunzi sau perfect alungiţi.

— Asta se poate numi o întrerupere bine xenită, a spus el ca să se arate amaDi1: căpitanul axe? un brexct militar.

Acesta şi-a scuturat pipa cu un aer spârbit:

Treizeci de k lometri de fiont, dar şaizeci de kilometri de râu, a spus el, brusc îmbufnat. Eu muncc asta o linie căpcăun.

Grange s-a simţit deodată ageamiu: o fi atins x reun tabu al popotelor de stat major. S-au reîmbauaţ în tăcere.

Camioneta înainta foarte încet pe drumul plm de liopiui, tind serpentinele s-au isprăvit şi au ajunsus,

pe pluton, au aboidat o linie dreaptă care părea să se piardă cât Hi \ edea cu ochii în desiş. Păduiea era mai degrabă scundă – cu mesteceni, fagi pitici, mai ales stejari mici, cu crengi multe şi răsucite ca ale perilor – dar părea nemaipomenit de vivace şi cu multe rădăcini, fără o întrerupere, fără un lumini?; de o parte şi de alta a. şoldului Meusei, simţewi că de când lumea pământul acesta fusele năpădit de copaci; extenuase toporul şi securea cu renaşterea x egetaţiei sale x ora le. Ciiid şi când, o potecă alerga printre copaci, îngustă ca o trecătoare de animale. S'iiguiătalea era absolută, şi totuşi gândul unei posibile îiitilniri persista; câteodată parcă s-ar fi zis că se distinge în depărtare un bărbat, în picioare, pe marginea drumului, sub o pelerină lungă: de aproape se x acea a fi fost un brad mic, negru şi cu umerii pătrăţoşi, decupat pe fondul perdelei de frunze deschide la culoare. Drumul pesemne că urmărea mai mult sau mai

puţin creasta platouku, fiindcă nu se auzea pârâu de nicăieri, dar de două, trei ori Grange a zărit o tioacă de piatră îngropată pe margine, într-o fundătui fi de copaci, din care picura un firicel de apă limpede: ceea ce înteţea tăcerea pădurii de basm. Unde m-o fi ducând? se întreba. A socotit că de la Meusa trebuie să fi parcurs deja vreo duzinăbimă de kilometii: Belgia nu putea fi departe. Dar mintea lui plutea într-un necunoscut agreabil: nu axea altă dorinţă decât să înainteze cât mai mult în dimineaţa calmă, printre desişurile umede care miroseau a gunoi şi ciuperci tinere. Cmd să abordeze un \ iraj, camioneta a încetinit, pe urmă, sflârţâind din toate încheieturile, s-a angajat pe stânga, sub lăniuri>, într-o deschizăi ură acoperită de ierburi. Grange a ghicit mai mult decât a zărit printre cooaci o casă, eu o siiuetă ciudată: un soi de caba – să din Savoia, ascunsă în împletii ura de crengi, căzută ca un

aeroiit în mijlocul desişului pierdut.

— A ajuns acasă, a spus căpitanul V’gnaud.

Casă, fortificată de la Falizele înalte era unul dintre acele refugii constru e în plină pădure pentru a interzice blindatelor accesul la şoselele care coborau din Ardenii belgieni spre limita Meusei. Era un bloc destul de sund din beton, în care se intra prin spate, printr-o uşă blindată şi o cărare în zig zag care străbătea o mică plantaţie de sârmă ghimpată înşirată lângă casă precum un strat de verze. Fusese vopsită aiurea. – tip camuflaj, într-un verde măsliniu spălăcit mirosud a mucegai: un soi de descu amare spongioasă – întreţinută de desişul subarboreteului făcea să zemuiască pe pereţi nişte pete umede, ca şi cum cineva ar fi întins zilnic acolo ceai şafuri ude. Faţada refugiului prezenta două ambrazuri, una îngustă, pentru mitralieră, alta, puţin mai largă, pentru un tun antitanc. Peste acest bloc

îndesat se sprijinea ca pe un soclu prea îngust etajul ieşit în afară al unei căsuţe, la care se ajungea lateral pirintr-o scăriţă de fier ajurat, asemănătoare cu acele *fore-escape* de la imobilele americane: era locuinţa minusculei garnizoane. Prin urâţenie se asemuia cu imobilele minerilor sau cantjanele de cale ferată; iernile umede din desiş îi roseseră materia lui de construcţie meschin, îi smulseseră plăci de tencuială, înnegriseră cercevelele metalice ale ferestrelor şi treptele scării cu lacrimi prel mai de rugină care coborau până ia cazemata de beton. Sub marginea acoperişului, şi pe înnghiile legate între ferestre şi crengile cele mai apropiate, fuseseră puse la uscat rufe şi rânze de cort. De cazemată se sprijinea plasa galvanizată nou-nouţă a unui coteţ de păsări şi o cuşcă prăpădită de iepuri, făcută din scându-n; cutii de conserve pesemne aruncate de la ferestre şi jumătăţi de pâini mucegăite însămânţau

pretutindeni pătratul de sirmă ghimpată. Ciudata împreunare dintre acea stă *mastaba* preistorică şi un chioşc îmbătrânit din cea mu» oribilă mahala, în mijlocul unor boarfe de cort ţigănea în pădure, a. Trea ceva absolut incredibil. Prin ferestrele deschise, un plămm de fier umplea pădurea de an sforăit puternic cu sunet de taraf, care a acoperit brusc zgomotul camionetei.

O să te fac un ăins în toate cârchmioarele.

Pe pe fhânful go ol…

ÎFu, categoric, şi-a spus Grange, războiul nu începea deloc aşa cum s-ar fi aşteptat. Surveneau surprize. Oamenii au înesput să coboare scara unul câte unul tropăind tare, încheindu-şi centiroanfile – stângaci, aruncând priviri circumspecte ele trib berber elevultu-ofiţer că™t parcă din nori.

Grange a prelungit mult timp starea între somn şi veghe care îl făcea să se răsucească pe patul de campai/,

în zorii care luminau acum toate geamurile; din copilărie nu mai cunoscuse o senzaţie atât de pur agreabilă: era liber, singitrul stăpm cu bordul acestei căsuţe ce bum a pierdută într-un fund de pădure. În spatele uşii, forfota placidă a unei ferme care se „rezeşte îi întregea fericirea: îl angrena parcă într-o îndelungată obişnuinţă; pentru pl, ima dată Grange s-a gând t ca un fior de plăcere neîncrezătoare că va trăi aici – că rozbohil îşi: avea poate şi el insulele lui pustii Ciengile pădurii ajungeau rfmar să-i atingă geamurile. Un tropăit greoi a zgâlţâit scara; Grauge a sărit din pat şi i-a văzut prin fereas + 1 a pe soldatul Hervouet şi pe soloatul Gourcuff care se îndepărtau printre copaci înălţânau-şi puşti le cu o mişcare din umeri, cu gulerul mantalei ridicat ca să-i ferească de frigul înţepător. În cealaltă încăpere, cineva răscolea jarul
0în sobă; zgomotul de tinichea amintea

în mod plăcut de cafea f; erbinte. S-a întins un minut pe pat, înfăşuiat în manta. Dimineaţa era cenuşie şi înnourată; o atmosferă de leneveală, prelungită, un vid de duminică de ţară bântuiau odaia; în intervalele dintre zgomotul x e. ielei, tăcerea, atât de nepotrivită cu v. Ţa militai a, se înstăpâuea în mijlocul odăii cu un sforăit de animal fericit. Nici măcar frigul nu era neplăcut; chiar şi în absenţa, lor, se simţea că aerul nu era răscolit aic decât de trupuri tinere şi bine hiărte. O clipă, Grange a urmări t în aer, cu privirea pierdută, aburul uşor al propriei sale respiraţii, pe urmă s-a întors şi a emis un uşor chicotit perplex, din gât; gândul că se află aici în avanpost îl scotea, complet di 1 apele lui. Instrucţiunile transmise de căpitanul Yignaud erau simple. În caz de atac, geniştii, repli ridu-se, trebuiau să arunce drumul în aer. Casa fortificată a\ ea mi înnea să distrugă tancurile blocate în spatele abatajului

din pădure şi să furnize/e informaţii privind mişcările inamicului. Va trebui să-l oprească fără să dea dovadă de „spirit de retragere”. Un tunel subteran care ieşea 5 n crâng trebuia să permită în principiu garnizoanei să părăsească fortul fără să fie zărită, şi să se replieze de urgenţă spre Meusa, prin pădure. Pe harta de stat major care zăcea pe marginea mesei putea să urmărească din pat itinerarul replierii trasat de căpitanul Vignaud cu creionul roşu, pe care trebuia să se ducă să-l recunoască el iar astă/... Dt la aceste evenimente improbabile imaginaţia nu se oprea niciodată. În faţa lui se întindeau pădurile până în zare.

1ir dincolo de acest colţ de Beigie ocrotitor, căzând ca o poală de Bor tină se afla război, îi care aţipea încetul eu încetul, armata care căsca şi îşi dregea glasul ea elevii unei clase ce tocmai şi-a înmânat tezele, aşteptând ca goarna să sune sfârşitul manei

relor; nu se întâmpla nimic. Grange a îasfoit cu un deget distra dosarul cu hâr, tide of, ciale, consemnele de luptă, relev eurile de muniţii: o ploaie deasăde paragrafe docte, emanate dintr-un delir ingenios şi procedural, care păreau să contabilizeze dinainte un cm tremur de pământ; le-a vârât în dosar şi le-a închis sub cheie în fundul sertarului „cu un gest care era în acelaşi timp şi conjurare. Făceau parte din vicele lucruri care, prea, minuţios prevăzute, nu se petrec niciodată. Erau arhhele de notariat a\e războiului; dormeau acolo aşteptându-şi prescrierea; cine citea acele pagini care urmăreau imprevizibilul din virgulă în virgulă, se simţea nespus de liniştit: războiul parcă, avusese deja loc. Un deget a atins uşa, surprinzător prin timidi, atea sa e\după tropălala puternică ce îl piec-edase.

— Cafeaua, domn locotenent.

Grange a. sărit din pat şi s-a încălţat. Oricum, nu era o casă, ca

oricare alta. Cmd cu cizmele în picioare păşeai pe cimentul gol, tocurile de fier scoteau un sunet mat, fără \ ibraţie şi fără rezonantă, ca şi cum ai fi mers pe o şosea nouă sau pe o bordură de pod. Te simţeai sudat cu vidul rece şi negru de sub tine căruia urechea îi punea întrebări fără să vrea – hălăduind în afara pavilionulu ei. Şi brusc căsuţa de basm din jur nu mai era chiar atât de linişttoare. Dormeau acolo cu toţii precum pasagerii în mseir l-ai ea unor nopţi fierbinţi, pe puntea încă acoperită cu pla e de pânză, care se îndreaptă spre mările sure şi caută să uite că într-o zi vântul se va răci.

S-ar fi zis că viaţa în fort îşi găsise ritmul o dată pentru totdeauna. Era aproape o viaţă de ţară, care i egeta încetinită la vârful extrem al unuia din ner\ îi cei mai puşi sub stare de alarmă din marele corp al războiului: vântul, anotimpul, dispoziţia momentului, măruntele griji gospodăreşti

preocupau mult mai mult decât circularele de stat major, al căroi ecou x enea să moară pe lizierele somnolente la fel de leneş ca şi valul pe o plajă de nisip. Eeieşea, limpede de aici că războiul trăia din mişcări violente, ca un om care se smulge membru cu membru din sorbul unui ţărm mişcător: aşa paralizat cum era, pământul îl trăgea înapoi, îl înrădăcina, trupa revenea la starea ei ţărănească iniţială. Cazemata de la Falize adăpostea un asemenea clan marginaiizat cum se pot rutilni subzistând departe de drumuri, în colibele izolate din stepe: mai rar întâlniţi prin târguri decât oamenii de munte prin \ai, exercitau! mici meserii de aer libei, de vânt şi singurătate, pe jumătate cărbunari, pe jumătate braconieri. De patru ori pe săptămmă, Hervouet şi Goureufî pleacău pe *şantier:* era un mic abataj pe sare armata dixizionară de geniu îl practicase în desişurile din Brave, la

doi kilometri de Falize; acolo se fabricau pichete pentru plasele de Siria A ghimpată către tocmai se isprăveau de instalat de-a lungul frontiere1. Cât privea pichetele, existau motive puternice să se creadă că tăiau destul de puţine, într-atât de pline de vânat erau pantele râpelor din pădurea de la LSraye, iar timpul parcursului, în zileie scurte de iarnă, fusese calculat cu largheţe. Adeseori Grange, trezit înainte de a se fi luminat de ziuă, stând în pat şi gândindu-se, surprindea, un pas furişat care se strecura afară pe treptele ude: ştia – că era Hervouet, cu raniţa în spinare, care pleca împreună cu Gourcuff să facă turul capcanelor. Amândoi îl plăceau lui Grange prin gustul lor pentru viaţa în ser liber care se potrivea bine cu singurătatea lui, ca şi prin nonşalanţa şi manierele lor discrete şi tăcute ele colindători a i cedrilor şi drumeţi neobosiţi, deprinşi să-şi ţină gura şi să-şi ciulească urechile, şi prea puţin dispuşi să se

destăinuie cu prin\are lu’ micile lor afaceri. Herxouet era înalt şi uscăţiv: vânător de raţe din Bnere, nopţile de pândă îl făcuseră nictalop ca o pisică. Gourcuff, supranumit „Vin roş1, un zilier din Questenbert aproape analfabet, era mai degrabă scund şi foarte roşcovan: nu prea dăruit de natură, singurele sale vocaţii intime păreau să fie cele ale unui remarcabil biberon. Aşa cum se întâmplă de obicei, sedentarul devenise sclavul nomadului: Hervouet îşi implântase gheara în ceara aceea moale – în care tot ce îi ieşea din gură se imprima ca şi cuvântul E\ angliei iei –, făcuse ciin el port-arma, gonaciul şi argatul gan de vânătoare. Cmd se strecura pe cărările înăbuşite de rămuriş, Jlervouet, căruia îi plăcea să se mişte liber, îşi atârna puşca de umărul lui Gourcuff ca de un cuier. Dispăreau din zorii zilei plin desiş, tăcuţi şi lungind pasul, ca în te s*ermyueiros* de pe Amazoane.

— Pe unde or fi iarăşi Herx ouet şi

Gourcuff?

— Pe şantier, domn locotenent. S-a isprăvit carnea.

Îi vedeai ieşind din desiş spre asfinţit, răspândind în jarul lor boarea vânatului şi aburul greu al ci mi lor plouaţi, cu raniţele ticsite de pradă, sticle goale şi ţigări belgiene. Aduceau şi X. eşti, deoarece pădurile acelea pierdute, trezite de război, pline de acunzisuri şi halte, erau mai încărcate de zvonuri decât firele de telegraf.

După plecarea lui Hervouet şi Gourcuff, caporalul Olivon se închidea în camera comună pentru misterioase treburi gospodăreşti, iar Grange avea înaintea sa o lungă zi albă. Dimineaţa, de obicei, citea şi scria aşezat la o masă din lemn de brad, în fai a Lerăstruicii cu geamuri înceţoşate care dădea spre pădure, până la ora când, o dată la două zile, se auzea claxonând de departe, pe drum, că-mi oneta care urca la Falize cu alimente, poşta şi ziare, dherse ingrediente clandestine

pe care 01 i\ on le comanda de la Aloriarme ca să-şi „tărească” găinile, şi uneori puţin material pentru întreţinerea fortului şi apărarea lui viitoare: cutii cu vopsea „unelte de giădmârit, rachete de semnalizare sau rotocoale de sâimă ghimpată. După ce Grange iscălea de primire, cortina cădea pentru două zile peste urnea populată: se simţeau în deşertul acela de copaci atârnat deasupra Metisei ca pe un acoperiş de la care s-ar fi retras scara.

Cu doi oameni rechiziţionaţi aproape zilbic pentru tăierea copacilor, serviciul în fort, în afară de întreţinerea materialului, se reducea aproape la zero, cu excepţia faptului că trebuia să se asigure o permanenţă. Grange avea senzaţia că joacă rolul portai uiui, cocoţat cam sus, al ace1 ui beton vacant pe care doar când şi când îl vizita c-te o comisie oficială, încruntând sprânceana şi <trângând din buze pentru că ambrazurile tot nu

fuseseră prex azute cu plasele-cofraj regulamentare, înlocuite pe moment, la 1 mereală, cu saci de pământ (când se făcea vizita fortului, cu cheile în mână, Grange o băga pe mânecă: simţea, asupra lui privirea mustrătoare, uşor scârbită a ofiţerilor de geniu care se uitau la el de sus, ca la un vagabond care şi-ar fi astupat geamurile sparte cu hârtie de ziar; se credea de fiecare dată obligat să facă un gest vag de scuză care urca spre bolţi şi voia să semnifice ceva cam ca „Dar zidurile sunt trainice”). Pe I reme frumoasă, cobora deseori după-amiaza până la cătunul Falize. La o imătate de leghe de fort, minusculul drum alb dădea într-un luminiş răcoros, o păşune încântătoare unde o duzină de căsuţe se soreau încercuite de pădurii într-o singurătate de mirişti înalte şi de codri canad era. Grange lăsa în dreapta sa ferma Bihoreau, azilul ale cărui obloane, în spatele gardului viu, fusesei! închise de război, şi se ducea

să ia loc la *Cafet-eaua Platanilor*, care găzduia cu inima largă pe toţi improbabilii trecători pe la acest capăt de lume. În faţa e asei fără etaj, pe o terasă Cimentatăcurăţică, ce domina drumul, se aflau o masă, două fotolii de fier, vopsite \ esel în alb cu dunguliţe roşii, şi chiar – modernism care te lăsa perplex – o umbrelă portocalie, strânsă; când soarele asfinţea I se rev arsa pe terasă, în loc de platan, umbra unui castan uriaş. După ce schimba câteva cuvinte amabile cu doamna Tranet, care apărea zâmbitoare de după perdeaua de mărgele „a o figumia de barometru („Uite că domn locotenent a. revenit odată cu vremea, frumoasă), şi o liniştea cu privire la incert tudiniie epocii şi şmecheriile raţionalizăiii, Grange se prăvălea în fotoliul de grădină şi, bându-şi cafeaua cu înghiţituri mici, plutea într-un soi de beatitudine visătoare, La acea oră a după-amiezii, cătunul era îndeobşte complet pustiu; cele câteva case

presăra te ia întâmplare în luminiş, vacile albe 3 negre care păşteau ici şi colo, soarele mai galben din ultimele zile de toamnă, azilul cu obloax ele trase, toate acestea te duceau cu gândul la dulceaţa pe şurilor de munte, în orele când se adună turmele şi când micile cabane de vară, după plecarea ultimului turist, închid cu mult timp înainte de prima zăpadă. În spatele acestei frumuseţi timide şi **încă** aurite, a **păcii înfrigurate** de toamnă târzie, se simţea cum urcă frigul şi cucereşte pământul, un frig mişcător, nu încă de I irnă; luminişul era ca o insulă în mijlocul ameninţării \ agi care părea să se înalţe din pădurile negre. „Ăta-i. Sunt ultimul vilegiaturist al sezonului: gata”, îşi spunea Grange cu o oarecare strângere de inimă, privind în jurul său masa de curând vopsită, umbrela, castanul, pajiştea sub soare. „Zece ani de tinereţe în Ţara vacanţelor: anii vaciior grase. Acum, s-a isprăvit”. Când închidea, ochii, nu mai auzea decât

două zgomote slabe: clinchetul cam spart al tălăngii micuţelor vaci negie, înzestrate cu clopoţei ca cirezile din munţi ca să ţie regăsite când se rătăcesc prin desiş, şi încă o rumoare care părea să iasă din străfundurile copilăriei: era *lecţia recitată* a, vreo zece puştoaice în minuscula şcoală situată mai jos faţă de drum care semăn-”, cu un atelier de fierar. Siruţea cum se zbate în el un mic val inert şi disperat, care era parcă pragul lacrimilor.

De îndată ce soarele asfinţea, locuitorii cătunului ieşeau unul câte unul pe la marginea pădurii şi reveneau pe drum cu roabele şi încărcăturile lor de vreascuri: curăţirea de ramuri a desişului şi creşterea vacilor negre păreau unicele lor ocupaţii. Îl salutau pe Grange când treceau pe sub castan, emiţând remarci meteorologice pline de tâlc – despre război nu se pomenea niciodată – uneori el îl poftea pe tâuărul

Bihoreau să bea ceva împreună şi făcea „un pic de conversaţie”. Melancolia trecea repede, câteodată îşi dăd-îa singur importanţă: 1 se părea că este un boiernaş cumsecade descins din foi jos ca să bea în aer liber cu sătenii de pe moşie.

Când se înapoia înainte de căderea nopţii, rar se întâmpla să nu coboare în cazemată pentru o scurtă inspecţie; asta numea el „să arunce o privire fortului”. La drept vorbind, ai uncarea acelei priviri nu era câtuşi de puţin necesară, fortul rămânând sub cheie toată ziua, dar contractase o manie ciudată: îi plăcea să stea acolo câteva clipe la căderea serii. Cmd era bine dispus, râdea sârgur de sine: îşi spunea că seamănă cu acei ofiţeri de marină îmbătrâniţi în meserie care preferă să coboare să-şi fumeze ţigara – n cala vaporului. După ce trăgea după el uşa grea a „seifului”, se oprea o clipă în prag şi îşi plimba privirea peste pereţii şi tavanul scurt care te

făcea să-ţi retrag: clin instinct capul între umeri, parcă strivit, o privire întotdeauna însoţită de o stare de indispoziţie: îl năpădea o senzaţie intensă de înstrăinare. Mai întâi îl izbea micimea încăperii: ochiul o raporta cu greu la dimensiunile exterioare ale construcţiei; impresia de recluz; une devenea apăsătoaure: trupul se mişca înăuntru ca migdala uscată în coaja sâmburelui. Apoi venea simţământul *viu* – Grange se gândea la expresivitatea cuvântului – de *bloc* etanş, sudat în jurul tău – simţământ izvorât din răcoarea acritătoare **pogora peşte** umeri, uscăciunea searbădă, aseptică a aerului, zeciuirile subţiri ale betonului ţâşnind pe la încheieturile cofrajului care se întindeau în jurul refugiului în ner\ un fine, sădind solul de peieţi şi taxan. „Un zar de beton, îşi spunea Grange auscultând făiăsă vrea peretele, eu arăta torul îndoit – un clieson care s-ar putea răsturna: ar trebui să se lipească etichetele *Sus* şi

Jos – să sperămcă *Fragil* nu va fi nevoie”, încăperea era goală, brută, cu ceva violent în ea care o făcea de nelocuit. Într-un coli din spate, chepengul care dădea acces în tun & – 1” de evacuare era pe jumătate acoperit eu o rogojină întinsă în lungul zidului. În stânga erau stivuite lăzile cu muniţie, benzile de mitralieră neincăicate – bidoane de ulei, cutii tu unsoaie şi cupe murdare-minjeau conentul cu aceleaşi dungi măslinii care se \ ad şi pe zidurile garajelor., în dreapta erau prinse în perete, roşu, un stingător, şi, albă, o cutie farmaceutică lăcuită, având crucea Genevei pe ea. Mijlocul încăperii era gol. În ici nu ştiai unde să te postezi. Maşinal, Grange făcea doi-trei paşi spre gaura brutală de lumină care trezea camera aceasta obscură, şi se lungea citexa secunde în locul ochitorului, lângă tunul antitanc. Prin ambiazura îngustă se vedea doar panglica drumului forestier care urca spre orizont în pantă foarte lină –

strâns încorsetat între zidurile de ramuri ale desişului de culoarea aspră a pietrei sparte, având, de-o parte şi de cealaltă, două dungi de grohotiş cristalin, alb ca zahăiul. La cinci hute de nielri de ambrazură, drumul forestier plonja uşor în spatele unşi ondulaţii de teren; şoseaua netedă şi gardul dublu al cinigului rărit decupau în plin cer, pe vid, un crenel alb, de un desen pui, atât de net tăiat încât boi dura lui părea argml aţă. Când îţi potriveai ochiul la luneta de ochire, puteai să distingi clar pe marginii» crenelului tiec-are crenguţă, şi fiecare piatră de pe drum cu spărtura ei ascuţită şi îngustele brazde strivite, săpate de roţi. Grange inanex ca maşinal şurubul de reglare a tirului: aducea încet crucea neagră, subţire a vizorului în centrul crenelului, puţin deasupra orizontului drumului. În cercul lunetei care le apropia, cerul alb şi nedesluşit, vidul drumului somnolent, imobilitatealâcelor mai mici

crenguţe de\ eneau fascinante; ochiul mare şi rotund eu cele două dungi subţiri ca nişte lame de brici ale liniei de ochire părea să se deschidă spre altă lume, o lume tăcută şi impunătoare, scăldată într-o lumină albă, foarte limpede. O clipă Grange îşi reţinea respiraţia fără să arca, pe urmă se ridica dând din umeri.

— Sunt un prost! bâiguia – dar îşi urmărea la capătul braţului întins mâna nenoasă.

Se cina devreme la Falize: pentru Grange era totdeauna un moment plăcut. Se instalau toţi patru brigă soba încinsă. În jurul măsuţei din lemn alb pe care Grange lucra în timpul zilei, şi care, în vederea cinei, era trasă în saia comună. Gourcuff adormea de obicei înainte de sfârşitul mesei, dar Hervouet, O'zvon şi Grange mai rănr, ne-au ade, coii să stearjil Ajvorbă. În jurul sobei pe care fu bea veşnic ejoală, eu cafea aeră: şi lipsită de gustf, la fel ca pe plitele din fermele flamande: zeii

penaţi ai Falizelor sunt prezenţi, îşi spunea Orange când Olivon aşeza, ceştile şi scotea capusonul de pe oală cu unigest ritual: se mii a singur că şi-a găsit pe negândite un soi de călini, Conversaţia se desfăşura lesne: Olivon, şef de echipă pe şantierele» navale de la Pehhotit –, avea prietenii comuni cu Hervouet, deoarece jumătate din locuitorii din Briere se duceau zilnic să lucreze la Saint-îsazaire. Fiind amândoi *de stânga,* discuţiile politice erau înfierbimate: ghevele din ZG, Frontul populai, treceau prin încăperea scunda cu tropotul Marii Armate în amintirile unor militari deblocaţi; s-ar fi zis că războiul nu era decât un *incident tehm Cyc &* la radio, o cortină coborâtă de un mecanism dereglat tocmai în momentul cel 111 a1 pasâbnant, al piesei. După aceea Hervouefe» istorisea poveşti de vânătoam, nopţi de pândă princare tot-lrecea o siluetă de bătrân, cântăreţ, petrecăreţ şi braconier, un soi de erou folcloric care

îl amuza pe Grange fiindcă semăna cu moş ftferoşka din *Cazacii.* Uâietfricântl discuţia – se prelungea mai mult, îl ascultau la radio pe *trădătorul de la Stuttgart,* care pomenise odată şi de regimentul lor. După o lungă hâriială, întreaga irealitate a războiului răzbătea prin bruiaj odată cu vocea subţire şi acidă, care rei întârzia replicile ca un *al treilea cuţit.* n răstimpurile de tăcerese auzea în jurul casei cum picură roua de pe geamuri şa, gieoii, foarte aproape, uitâd Şnetde animal mare scormonind prin desiş, ceea ce îl proiecta imediat pe Hervouet la geam. După deschiderea ferestrei* „se percepea un lung fâsâit salubru, care părea să alerge cât vedeai cu ftchu peste respiraţia pădurii şi ţipătul cucuvelelonvenite să se cocoaţe foarte aproape, chiar pe sirma ghimpată, atrase de miciile îozătoare ce căutau pâine îmi cegftifă» „Mc simţeau bine, mulţumiţi de a fi împreună –, bine dispuşi şi veselhn căldura plăcută,

puţin încordaţi totuşi de această rumoare de sălbăticiuni, de fereastra desciusăi spre noaptea unei lumi neliniştitoare. Era? lipa aleasă de Gourcuff ca să se trezească: – glumele care îi salutau holbeala de bebeluş durduliu dădeau semnalul stingerii.

— Mama lui de război! făcea Olivoireăscând, şi umpifep, din nou oala golită: îşi urau unul altuia noapte bună şi treceau în odaia lor care dădea spre sirma ghimpată şi-pe care-CJrange o denumise careul echipajului. Când se apleca peste pervaz, zărea un moment, la fereastra învecinată, punctul roşu al ţigării lui H, ervouet, care adulmeca pădurea umedă cu un nas de prepelu ar/înainte de a se apuce, să-şi repare laţurile.

Odată intrat în cameră; să grange citea un moment la o prăpădită de lampă pe care o atârna cu o gheară de perete deasupra mesei, dai libaţiunile cu cafea îi gonişes a somnul şi, mai ales pe vreme uscată şi clar de lună,

ieşea să mai dea o raită pe afară înainte de culcare. Şaptea în pădure nu era niciodată perfect neagră. În partea dinspre Meusa, foarte rleparte, pe marginea opusă văii în golurile dintre copaci se albea uşor din când în când un soi de falsă auroră, o pâlpiire mătă scoasă de fulgere moi şi grase, asemenea acelor bule mari de lumină care se sparg intermitent deasupra văilor cu furnale înalte: era, beto-» niera per tru cazemate în care se puneau acum şarje duble, betonul fabrkindu-se noaptea la lumina reflectoarelor. Către frontieră, unde platoul se înălţa uşor, se vedeau perlî, id unul câte unul şi alunecând o clipă prin noapte mici puncte de lumină care înfloreau fără zgomot şi i măturau creasta desişurilor cu o rază rapidă: automobilele belgiene, care rulau în pacea altei lumi străbătând iunrnişuri mai aerisite, acolo unde dispăreau Ardenii. Între cele două franjuri pe care noaptea le alerta deodată,

Acoperişul (aşa numea. Grange platoul înalt de păduri’s ispendat deasupra văii) rămânea cufundat într-o beznă profundă. Drumul forestier se prel mgea cât vedeai cu ochii asemeni unei şosele fantomă, semifosforescentă între desişuri sub puzderia gronotişului alo. Aerul era călduţ şi bbnd, încărcat de miresme vegetale; îi plăcea să păşească pe acest drum sonor şi scârţâitor, cufundat în umbra crengilor, când deasupra capului o fâşie de cer mai luminos, aproape viu, care părea să se trezească uneori sub reflexul unor licăiiri îndepărtate. Grange umbla cu o senzaţie de plăcere fizică pe care se grefau însă şi gânduri învălmăşite, nu totdeauna agreabile: noaptea îl ocrotea, îi reda acea respiraţie fericită şi agilitatea de animal nocturn în faţa căruia se redeschid drumurile libere, dar noaptea apropia de el şi războiul: peste lumea ghemuită, adunată la ora aceea în spaimele copilăriei, s-ar fi zis că o spadă de foc înscria semne mari,

şi perfect lizioile: cerul trezit deasupra pădurilor privea spre Franţa întunecată, spre Germania întunecată, şi, între ele două, spre strania scânteiere calmă a Belgiei, ale cărei lumin* se pierdeau la capătul orizontului. Noaptea nu dormea; se simţea că pământul la pândă o învăluise ca îrar-uu camuflaj; ochiul prindea fără să vrea fascicolul îndepărtat al farurilor care uneori se încrucişau, părea să pipăie precaut aerul, ca antenele unor insecte, dincolo de zarea vastă şi neliniştitoare. Grange părăsea urumul forestier ce ajungea în stânga printr-o cărăruie la *cota 457,* o denivelare de teran ras de o despădurire recentă, de unde privirea e aprindea platoul până hăt departe; se aşeza pe un butuc, îşi aprindea o ţigară şi contempla îndelung noaptea îmbibată de licăriri. De acolo licuricii alergau brusc mai numeroşi, trasâna în faţa lui, pe orizont, un semicerc de clipiri rapide care păreau să s-o

avertizeze una pe alta şi să-şi pună întrebări; parcă ar fi fost debarcarea pe o coastă locuită, cârd se une din larg în noaptea senină: ca şi cum s-ar fi ridicat e en; gmă care trebuia înţeleasă urgent, dar Grange nu o înţelegea – simţea numai cum, după un timp, urcă în el o vagă înfrigurare, iar în jurul ocl-ilor uşoara construcţie a insomniei; îi venea să umble prin noaptea prea Ireală până la capătul puterilor, – până dimineaţa. Când revenea la drum, totul era din nou calm: noaptea respira uşor în umbra copacilor; urca scara casei fără zgomot. Înainte de a se culca, se oprea o clipă în faţa uşii *careului* pe care oamenii o lăsau întredeschisă noaptea ca să ître căldura de la sobă; îi par, enea un zgomot de respiraţii sonore şi sănătoase care, fără să vrea, îi încreţea obrajii a zântoet, în întuneric: lumea în jur se prezenta îndoielnică şi nesigură, dar mai era şi somnul acesta. „Toţi patru” îşi spunea împingând uşa «le la camera sa, şi

parcă avea chef să fluiere. Se mira singur gândindu-se că doar cu cincisprezece zile mai înainte nici nu ştia cum îi cheamă.

Adeseori duminicile, căpitanul Varin, comandantul companiei, îl invita să ia prânzul la Moriarm. Uneori coborau cu camioneta, în zilele frumoase, decât să împrumute o bicicletă de la Falize şi să se lase hurducat pe o distanţă de trei leghe pe albia şuv oiului de piatră cpartă prefera să coboare pe jos; de altfel, binecuvânta drumul atât de prost care îl lăsa să-şi vadă de treabă şi aproape că despărţea Acoperişul de restul lumii locuite. Pornea devreme la drum; când se apropia de Pulberărie pândea sunetul clopoteloi de la Mvjiarme urcând din vale odată cu încheierea liturghiei: dang? ”:ul lor slab care se pierdea în circul cel mare al pădurilor îi plăcea ca un gest de ospitalitate aproape uitat: era un sunet care nu ajunge niciodată până la Acoperişul

cufundat în tăcere. Îi găsea pe ofiţerii celor două companii – prima şi a treia luau masa împreună, gata aşezate –, în faţa a, periti\ eloi; printr-o fereastră se a edea Meusa, de culoarea uleiului greu la poalele surplombelor de păduri –, prin cealaltă, piaţa bisericii unde, mai rărite acum, grupuri de cetăţeni în haine duminicale se risipeau în faţa plăcintăriei. În jurul mesei domnea o cordialitate gălăgioasă puţin forţată: era limpede că duminicile căpitanului Varin, care îi xeunea când şi când p*e forestierii* pierduţi în forturile lor de beton de pe frontieră, urmăreau de fapt menţinerea *spiritului de echipă.* Capilarul Magnard, care comanda compania a treia, se lăsa lesne descifrat: era un blond spumos – îţi venea să spui: un blonduţ – cu ochii de albastrul tandru al bărbatului deprins să bage mâna pe sub fuste, îngrijit în felul său, părând să poarte corset ca ofiţerii de pe timpul A fa, cei îi Dreyfuss, şi manifestând

condescendenţa, cam fluşturatică a unui vânător transferat în trupele fortăreţei; publica din când în când mici sonete patriotice în *Ecovi Frontului,* ziarul difuzat de armată, poreclit şi *Prezicătorul Vinorului;* nu se lăsa, prea mul* rugat ca să le recite cât îodată unele din ele, în prima audiţie, la desert. Se simţea a în ziua când s-a declarat războiul şi-a aiborat tonul de trupă aşa cum îţi pui o floare la butomeră în dimineaţa *celei mai frumoase sile din v aţă* – căsătoria nu se consumase, iar floarea mirosea urât pentru nas\rile tuturor, cu excepţia nasului său. „E un filtizon care coboară din patul unei târfe” îşi spunea Grauge pe care îl agasa teribil, thapă ce căpitanul, la desert, povestise cu lux de amănunte, în limbajul său vulgar, o aventură sordidă de cantonament. Căpitanul Yarm era distant şi uşor absent, dar din când în când o rază de ochi a ioi, clipind de după farfurie, se aprindea pentru o jumătate de

secundă, printre pleoape, ea becul unei guri de foc, la vreo grosolonie care, deodată, nimerea la ţintă I era vizibil că făcea eforturi ca să suporte dejunul oferit, şi pe Magnard mai mult decât tot restul. „Cât despre noi, nimic nu-i scapă, ne pune note”, îşi spunea Grange puţin enervat, dar stânjeneala pe care o răspândea Yarin peste comeseni nu îi pica greu; era ca prezenţa unui preot la un ospăţ de nuntă i evita excesele. Conversaţia era de o sărăcie crasă; subiectele abordate, ca la o masă de han deătee nişte comis-\ oiajori; după tes-aijlov it câteva farfurii şi s-au zbierat câteva coruri, se lăsau clipe de tăeeie în cursul cărora antrenul îşi pierdea suflul. Căpitanul Magnard îi patrona p. a rezervişti şi pe tinerii elevi-ofiţen cu gesturi rotunjite de comediant; prin mici lovituri de palmă pe umăr şi prin pipa pe care le-o vâra familiar sub nas, le „ei ştiga încrederea”.

— La colonel? Să nu spui mie

Cuţu, puişorule, o reteza brusc, dintr-un colţ, flautul său nazal, folosind un argou care mirosea a \ opsea proaspătă. Se bea peste măsură. Fiecare din cei prezenţi aici valorează mai mult decât aparenţele, îşi spunea Grange exasperat: nişte taţi de familie care s-au dus la bordel. Prin fereastră, Meusa îşi schimba încet culoarea spre sumbru, stinsă de umbra falezei; plictisul întunecat şi vid al duminicii de provincie mustea de război prin geamuri; aerul mirosea a Pernod, a fum de tutun stătut şi a cărui îi grele. Era vădit că ceva se imită aici, dar ce anume? în clipele de tăcere, comesenii prh c-au pe fereastră copiii de la catehism care ce aliniau acum în piaţă pentru slujba de după-amiază.

— Ajunge cât am vorbit despre serviciu! spunea pe nas trompeta sclifosită a căpitanului Magnard, cam ameţit. *>Să vorbim şi despre fese.*

Uneori, după dejun, străbătând somnolenţa străzilor de duminică

munctorească, Giange însoţea pe câte un camarad până la trenul de Chavleville, pe urmă trecea pe la birou să rezolve câteva chestiuni de serviciu. Îl găsea de obicei acolo pe căpitanul Yarin lumându-şi ţigara pe după hârtogăm. Avea faţa greoaie, puţin carnivoră sub pria părului aspru şi încă foarte negru, cu nările fremătinde şi lărgite, cu fălcile mari; la prima vedere făcea impresia unui scidăţoi care nu bea, nu glumea, nu râdea niciodată, şi, de când divizia devenise sector, nu pusese încă niciodată, piciorul în voliera din *Viaţa aucală* de la Charlei iile, unde ofiţerii se duceau pe rând duminica să facă temenele. Îşi comanda compania cu un ton sec, glacial, competent, strunindu-şi soldaţii şi ofiţerii, rezolvând problemele în puţine cuvinte, cu vocea scurtă, ascultând destul de mult, nestând niciodată la risciţii. Era născut pentru stilul *ordon sau toc* – pesemnp că şi-a greşit ei>oca, sau şi-a greşit arma, îşi

spunea Orange, pe care psăpitanul îl intriga – a eşnic mirat de biroul lui gol care rerpira cu asprime regula, lustruit ca o veselă de mmăstire, unde nu se afla niciun scaun pentru vizitatori, şi nici măi ar o sticlă de apetitiv. Duminica însă era altce, va. Cmd se întâmpla să fie singur cu el, Grange uneori, pentru câteva >clipe, îl simţea pe căpitanul Varin mai apropiat, mai deschis – nu că s-ar fi destins: lucra toată ziua – nu că s-ar fi arătat mai uman: confidenţa lui era atât de impersonală încât devenea chiar glacială, ceea ce căuta de fapt era cu totul altceva decât să-l facă să se Simtă în largul său. Căpitanul vorbea despre război. Grange îşi spunea – că Varin se descarcă în faţa lui pentru, că egte unul dintre<cel care nu cer niciodată permisie ţa să se ducă la Charleville, ceea ce irita – şi poate pentru că este încă tânăr: viciul tainic ai căpitanului era să-şi scandalizeze interlocutorii.

— Ia uită-te puţin la asta, Grange,

Biroul doiltne răsfaţă.

Documentul, pe care fusese lipit un fluturaş roşu „De comunicat numai ofiţerilor”, era un album de fotografii destul de \ olmnino reproditcând diferitele tipuri de cazemate de pe linia Siegfried. Majoritatea erau situate în pădure, ca şi Fa lizele – unghiurile dinare fuseăferă făcute pozele erau excelente, dezvăluim atimcimea ambrazurilor, cu guleraşul de culoare mai deschisă al ciudatului lor e; „din – cu burduf. Ansamblul, alcătuit din foi volante pe hârtie glasată, îndosariatecu grijă, conţinând dimensiunile lucrurilor şi a numerelor de referinţă, evoca prezentarea îngrijită a colecţiilor de mimavară propuse de casele de mode.

— Asta îţi place?... tsau mai degrabă astălalta? Căpitanul se strâmba puţin: era limpede că mai ales hârtia glasată îi stârnea o antipatie suverană: îşi spunea; fluşturaticii ăştia de la Statul Major fac pe grozavii... Drăguţ nu-i aşa?

Clipea, mişcând cu degetul hârtia lucioasă ca să i se a adă apele: – era un mod”] serios, cu ar, brazrră triplă aspectul mai degrabă închis sub crângul său de pini.

—… Drăguţ sau nu, te sfătuiesc oricum să reţii! asta, domnule elev-ofiţer.

— Pentru că… credeţi că vom atacae

— Pentru că nici dumneata me: eu n-o să ne ducem niciodată să privim de aproape flaşnetele astea. Înţelegi ce vreau să spun f

Căpitanul a început să se plimbe în lung şi în lat, parcă îmboldit de un duh rău.

— E un truc destul de răsuflat. Marele Carter General ne trijnite amintiri de călătorie, cu timbrul ţării respective. La fel ea tinerii însurăţei săraci care îşi născocesc un voiaj de nuntă pentru uzul galeriei. Face bine pe lângă prieteni şi cunoştinţe. Probabil că le-a plăcut şi polonezilor.

— Dar nici nemţii nu mişcă, a replicat Grange, pe care jocul acesta îl aţâţa întotdeauna: îi făe ea plăcere să împingă oamenii în di lecţia spre care tindeau… Poate că n-o să atace niciodată.

Căpitanul l-a măsurat cu o privire de plumb, dările îi fremătau, asu se uită la m-ne, asta-i curios, şi-a spus Grange. Ţinteşte o obiecţie. Îsu era un om de idei, dar avea altă meteahnă: putea să examineze o idee cu rea-voinţă.

— De fapt, ce aştepţi aici, frumuşelule? Ilustrate?

— Aici?

— Aici?… Căpitanul a emis un soi de râs uzat, cam sinistru.

Aici? Cum aşa, aici? Aici sau oriunde. Va fi o plimbare pe cinste

Cu bastonul în mână!

Căpitanul a reînceput să umble în sus şi în jos.

—… Cu bastonul în mână!

După asemenea ieşiri bruşte

căpitanul se despărţea de el destul de sec şi se cufunda în hârtii: inutil să mai scapere bricheta până într-o săptămmă. Grange pleca de la aceste întrevederi ciudate amuzat, dar şi destul de răscolit... E ca o luare de sânge, îl uşurează, îşi spunea; oncât de stranie i s-ar fi părut toată afacerea, fiindcă, urmărea desfăşurarea războiului cu o mare indiferenţă. Înţelegea că totuşi căpitanul suferă. Când se irezea în stradă i se părea că lumina scăzuse: un semicerc mare de umbră brusc răcită, coborând de pe aleză, muşca deja, dincolo de Meusa, din ţărmul de la Moriarm6. Îşi spunea că nu mai avea nimic de făcut pe străzile acelea căscate, veşnic pustii, dar unde acum se îngrămădeau bicicletele în faţa cârciumilor şi se târau spre gară, câţiva soldaţi deja beţi: era nerăbdător să-şi regăsească refugiul din pădure. Vorbele căpitanului îi stricau toată ziua: nu că le-ar fi dat crezare, dar ele cădeau

peste viaţa tăcută şi tihnită pe care şi-o crease Grange ca o piatră într-o baltă frumuşică sub lintiţa ei. o clipă, se vedea apa neagia, şi un miros putred care se urca la cap, se spărgea la suprafaţă şi nu se mai putea uita. Războiui? îşi spunea seu tur» ud din umeri cu un gest înrăit – dar cine ştie dacă chiar este război? Dacă ar fi cu adevarat, s-ar afla… Dar, fără să vrea, se simţea enervat; se gândea la toată armata din jur ca la un adormit în iarbă care chiar şi în somn se răsuceşte îşi goneşte când şi când, cu mâna, un zumzet de viespe. Trecând în lungul râului, pândea cu prin\irea **acum** bănuitoare mic le refugii ale căror ambrazuri supravegheau din loc în loc Meusa: le găsea meschine, fragile, cu baza un oeton care se termina în cărămizi, ca şi cum s-ar fi început cu o cazeanată şi s-ar fi sfârşit cu o staţie de autobuz rural. Fireşte, nu este linia Mă. not, îşi spunea Grange, ridicând ochii fără să vrea spre cuiburile

vulturilor de desiş care se înălţau foarte sus deasupra râului – dar, în definitiv, fortificaţia aceasta precară e destul de liniştitoare; evident, nu se aşteaptă nimeni la ceva serios în partea asta. În spatele pădurilor… în plus, mai vine şi iama: peste câteva săptămâni va cădea zăpada. Vor fi zile când camioneta nu va mai putea să urce: cu un fior de plăcere se vedea reţinut la Falize, închis în refugiul său de munte lângă soba încinsă la roşu, blocat zile întreg, în pădurea ieşită parcă dintr-un bam de Crăciun. În aprilie, încă se mai vede marginea Ardenilor complet albi deasupra livezilor cu meri înfloriţi… \ariue vexat că l-au garat aici pe un front de mai mare nsul: toţi ofiţerii activi vor să fie avansaţi”. De îndată ce primele serpentine intrau în pădure, se simţea respirând mai în voie; la fiecare cotitură se putea vedea Mori arme micşorându-se în vale. Grange înainta în tăcerea umedă cart se închidea

peste el; parcă se simţea mai uşor, întinerit: numai făptui că se afunda în pădurea din jurul său, cât vedea cu ochii, îi reia o stare bună care îi dilata plămânii. Aerul mirosea a sfârşiu de aversă: înainte de căderea seni, avea să plouă peste Acoperiş; la Falize erai ca pe alt tăiim. Apoi brusc, la o cotitură a drumului, îi revenea în minte muşcătura fină, pişcătura care îl făcea să-şi încrunte sprâncenele.

— De fapt, ce aştepţi aici, frumuşelulel Ilustrate? într-o zi când Grange se reîntorcea astfel pe jos la fort – într-uita din ultimele duminici de noiembrie – ploaia l-a surprins încă de la primele serpentine, şi, cum se întâmplă, îndeobşte, de îndată ce a ajuns pe platou, ea s-a transformat în aversă. Ziua începuse să scadă, nori: alunecau la nivelul Acoperişului, agăţând uneori cocoaşele platoului care dispăreau o clipă, învălătucite în direle de negura.: vesteau una din ploile acelea lungi care îşi storceau zile

în şir peste Acoperiş aburii afinaţi. Când ploaia se instala pe Acoperiş, Grange se simţea bine dispus şi vioi; senzaţia mai vie pe care o avea că se întoarce acasă îi turna căldură în membre: parcă îi şi vedea pe *oamenii lui* aşezaţi în jurul sobei, în sala comună fumegând încă de vaporii mantalelor puse la uscat. Înainta cu aversa în faţă şi cu pas agil, conştient numai de o uşoară, eboseală şi de răceala picăturilor care îi curgeau una câte una pe spinare, ridicând cu o mină gulerul mantalei ude care începea fă îi zgârie bărbia. Când privirea se pierdea pe cărării, o negură focoasă o înzidea la douăzeci depăşi; avansa într-un luminiş al norului care se deplasa odată cu el – doar drumul forestier, în faţă, îşi croia în ceaţa ridicată din creng: o deschidere mai mare. Călătoria prin pădurea claustrată de negură îl împi igea pe Grange uşor, uşor pe panta, reveriei sale pieferale; vedea în ea imaginea propriei sale

vieţi: toată averea şi-o pânta rij sine; la douăzeci de paşi, lumea” se întuneca, perspectivele erau obturate, nu mai exista în jur decât acest micflialou de conştiinţă călâie, cuib legănat foarte sus deasupra păunului ui vag. I’e platou, unde şoseaua se zvânta greu, bălţile de pe polei de laterale se lăţeau deja <de-a curmezişul drumului, băltind de aversa care se înteţea cu bulele ei mari, cenuşii. Uitându-se ni perspectivă, ca zănt la o oarecare distanţă în faţa lui, încă pe jumătate contopită în perdeaua de ploaie, o siluetă care se împleticea pe grohotişul dintre băltoace. Era o fetiţă înfăşurată într-o pelerină lungăcu glugă şi încălţată cu cizme de cauciu &; văzând o a-a (tunse bălăeăreşte nesigură printre băltoace „cu spinarea puţin încovoiată ca şi cum ar fi purtat la şale, sub pelerină, un ghiozdan, şi-a zis mai înii că trebuie să fie o şcolăriţă care se înapoiază acasă; dai, elt privea casă, Grange ştia că nu se vede, niciuna la

mai puţin de două leghe, iar pe urmă şi-a animiit deodată că e duminică; a început aşadar să cerceteze micuţa siluetă cu mai multă luare aminte. Ceva în mersul ei îl intriga; sud lânitul acum des al aversei de care părea să nu se sinchisească, semăna perfect cu io elevă care chiuleşte de Li coalâu Cmd sărea peste o baltă cu aimndouă picioarelejidată, când se oprea pe marginea drumului ca să rupă o creangă – se întorcea o clipă pe jumătate şi părea să arunce de sub gluga pelerinei o privire înapoi, vrând poate să măsoare elt de mult se apropiase Giangş, H pe urmă pleca, mai departe sărind într-uu picior şi împingând câte o piatră, şi alerga câţiva paşi, stropşind în piraţia din bă toace – o dată sau de două, ori, cu toată distanţa, Grange a avut impresia că discerne un fluierat. Dnunul forestier se afunda cu încetul 111 cea mai completă, singurătate; aver>a din jur făcea pădurea să sfârâie cât

cuprindea; cu ochii. „E fala ploii, şi a spus Grange znnbind fără să vrea sub gulerul ud, una clin iele – o mică vrăjitoare a codnloi. Şi-a încetinit pasul 111 pofida aversei, nu v oia să o ajungă prea repede din urmă – se temea ca zgomotul pa, dor săi să 1111 stingherească acel manej graţios, captivant, de pui al pădurii. A” îmi că se aprob, ase puţin, şi-a dat seanţaea nu mai era chiar o fetiţă: când începea să alerge, avea şolduri de femeie; mişcările gâtului, extraordinar de tinereşti şi vioaie, semănau cu ale unuintinz scăpat din ţarc, dar trecea prin ele câteodată o undă drăgăstoasă care pomenea brusede cu totul alteev a, ca şi cum capul şi-ai fi amintit singur că se mai cuibărise odată pe un umăr lt bărbat; Grange se întreba, puţin incitat, dacă şi-a dat într adevăr seama de prezent a lui în spate: câteodată ea se oprea pe marginea drumului şi izbucnea într-un râs vesel, aşa cum îi adresezi unui partener de coardaY-are

urcă în urma ta într-o dimineaţă senină, apoi, ini Biite în şir, parai uitând de el, îşi relua, salturile dti. Ţigăucuşă şi de căutătoare de cuiburi – şi deodată părea nemaipomenit de singură cufundată în *treburile ei,* ca un mâţişor care îţi întoarce spatele interesându-se brusc de un gliem de aţă. Au continuat să umble aşa un timp. Cu tot zgomotul aversei care biciuia drumul, culoarea lui mai deschisă i se părea lui Grange că e însăşi culoarea înseninării: nu mai era decât un bărbat care umbla pe urmele unei femei, cu tot sângele răscolit şi o violentă curiozitate. „O fetiţă!”, îşi spunea, simţindu-se stingherit – dar fără să vrea inima îi bătea mai tare ori de câte ori silueta se oprea pe marginea drumului şi o mină întredeschid ea o clipă spre el adăpostul glugii grele. Deodată silueta s-a înfipt în mijlocul drumului, şi, proţăpită într-o băltoacă ce îi ajungea până la glezne, s-a apucat să-şi spele

cizmele de cauciuc mişcând picioarele prin apă; ajungând în dreptul ei, Grange a zărit sub gluga care se ridica spre el doi ochi de un albastru crud, acid şi călduţ ca dezgheţul – iar în fundul glugii, ca un fund de iesle, se vedeau paiele moi ale unui păr blond.

— E u-udă, pădurea asta a dumitale, o la la! a făcut o voce proaspătă şi bruscă, în timp ce gluga se scutura cu o nepăsare de căţeluş şi-l stropea pe Grange – apoi deodată bărbia s-a ridicat cu o drăgălăşenie tandră şi şi-a întins obrazul gol spre ploaie ca spre o gură, cu ochii zâmbitori.

— Mai bine să ne întoarcem împreună, a reluat ea cu o voce care nu părea deloc să-i ceară avizul. E mai vesel!

Şi a început din nou să râdă, cu râsul ei de ploaie reoe. Acum că Grange o ajunsese din urmă, umbla lângă el cu pas zdravăn. El o privea câteodată pe furiş; de su binarginea

glugii nu se vedeau lucind de apă decât nasul şi gura pe care bărbia scurtă şi încăpăţânată le întindea către ploaie, dar era răscolit de faptul că o simţea lângă el, tânără şi sănătoasă, suplă ca un căprior, emanând un miros bun de lână udă. Îşi potrivise de la sine pasul după al lui: era plăcut ca şi cum s-ar fi sprijinit de el. Câteodată întorcea puţin capul, şi lăsa să-i lunece o clipă marginea glugii de culoare închisă peste ochii de culoarea luminişului: privirile li se încrucişau, şi râdeau puţin fără să spună nimic, cu un râs care era pură mulţumire. Îşi vârâse mâinile în buzunarele pelerinei, cu gestul aspru al ţărăncuţelor care se tem de *degerături,* iarna, când pleacă la drum. „Dar nu-i o fată de la ţară, îşi spunea Grange cu o strângere de inimă, şi nu mare nici chiar fetiţă. Uiţi ani o fi având *i* Unde s-o fi dncind *l* „Doar simplul fapt că păşea alături de ea era atât de plăcut, încât nu îndrăznea să o întrebe: se temea să nu

rupă vraja.

— Te-am aşteptat pe coastă. iSu prea umblai repede! a spus – ea brusc dând din cap, dezolată, în timp ce îl privea pe dedesubt cu aerul că vrea să îl necăjească. Avea în voce o nuanţă de zeflemea ghiduşă, iniţiată, care descifra manevrele lui Grange. Yocea spunea că de mult nu se mai lăsa înşelată de asemenea cliestii. Ştia că place.

— Ca măsură de prevedere, a adăugat ea foarte repede. Aves* aerul că repetă o lecţie prost înţeleasă... Duminica seară trec adeseori soldaţi pe drum. Se zice că se poartă *rău*, a. adăugat dânci iarăşi din cap cu un aer pătruns – dar simţeai că nu îi era foarte frică.

— Şi de mine nu ţi-era frică?

— Pe dumneata te cunosc bine!

A schiţat o/săritură: viaţa părea dezlănţuită în trupul acela graeil ca al unui mânz pe o pajişte.

—... Te-am văzut de la nune de

acasă. În fiecare zi vii să-ţi bei cafeaua la cafeneaua Platanilor… *E cevu fastuos!* a adăugat ea» accentuând asupra cuvântului cu un aer important; s-ar fi zis că atunci chiar îl învăţase – dar din nou bărbia a întins spre el gura şi ochir râzători, cu o umflare a gâtului care îl tulbura pe Grange. La fiecare replică, la fiecare mişcare din umeri şi din cap, idee a pe care şi-o făcea despre ea *sărea* ineredifcil.

O clipă au umblat din nor în tăcere. Aversa se mai rărise acum „dar cădea dreaptă şi adunată pe drum, instalată, pentru multe ore. Yintul se domolise. Începea să se întunece, pădurea jilavă de aburi din jur se scurgea greoi.

— Va să zică, eşti în vacanţă pe aici? a făcut Grange deodată „machiavelic. Stând şi socotind bine, era desigur o elevă de şcoală. Şi îşi amintea că zisese „pădurea dunntale”.

— Ou, nu! Sunt văduvă! a spus ea după o clipă, cu un mic tor» aşezat şi destul de mulţumit de sine… Am chiar

şi un *livret de familie!* a reluat ea cu o bucurie copilărească şi, răscolind prin buzunarul interior al pelerinei, a scos clin el ca din sacul lui Moş Clăc-iim un carneţel cu antet oficial şi paginile îndoite. Granee, aiurit, a clipit o secundă: la tot pasul se simţea izbit de o nouă rafală de vânt.

— E foarte trist! a conchis ea când din cap cu giavitatea comică a fetiţelor care se joacă *de-a musafirii. Dwpă* care, opri, i în mijlocul drumului sub aversă, au izbucnit amândoi într-un hohot de râs.

Prin frazele ei zvârlite cu bruscheţe, ideile lui Grange începeau să prindă contur. Se măritase la începutul anului cu un imăr medic care „de bună seamă vrăjit de frumuseţea ei, o răpise neîntârziat de pe oancile şcolii: după, două luni o lăsase văduvă. Cel puţin asta se putea înţelege pun nişte îidănţuiri ce în înciicift fiindcă, în spusele ei, medicul nu apărea niciodată altfel decât sub denumiiea de Jacquot”.

ceea ce i se păi ea un semnalment absolut suficient. Drept care tatăl ei – care trecea, prin frazele ei ca o providenţă distrată şi **cam distan**tă – închiriase pentru ea o casă la Falize. „Jacquot”, înainte de a> o părăsi atât de brusc, se neliniştise în privim a ei din cauza unu a j. rămân puţin voalat, ceea ce părea să fi luat după aceea, mai degrabă iecâfe o boală, importanţa pur poetică a unei ultime dorinţe. Venise să se întremeze, sau mai degrabă să-5 îndepbnească voinţa, în pădure, unde războiul o găsise ca pasărea pe ramură. Rămăsese aici.

— E sănătos! afirma ea, scuturându-şi energic căpşoi ui sub glugă.

Grange asculta, dar detaliile acestea pluteau în continuare pentru «1 în vag. Cuvintele „tată”, „soţ” nu se potriveau cu ea; veneau să se aşeze o clipă pe ea ca o haină pe care o iei şi o laşi, dar nu o preocupau. Unde se afla ea. Şi acest lucru nu putea trece

neobserval, era ea întreagă. Ce densitate, îşi spunea el, capătă momentul prezent, în iimbra ei. Cu ce putere de convingere, cu ce energie este *aici!* îl apucase de braţ ca să traverseze o băltoacă şi continua să îl ţină aşa; se înţea prin manta strânsoarea degetelor ei uşoare; netedă, lustruită de aversă, cu pasul hotărât, era tot ce poate fi mai puţin vaporos: era deodată lângă el, plină şi rotundă ca o pietricică.

— Trebuie să mă conduci până acasă, a spus ea când au ajuns „a drum… *Aşa e galant.* Juliao să ne facă un ceai (altă enigmă, şi-a spus Grange, pe care această nouă, intrare în scenă îl deranja). Mi-e întotdeauna atât de frică în stejărişul ăsta!

Când au ajuns pe drumul îngust al Falizelor, noaptea a părut să pogoare odată cu umbra copacilor. Ploaia încetase o clipă: în perspectiva drumului, către Meusa spre care ajungea luminişul, puteai vedea, dacă

te întorceai, cum moare la orizont o bandă. Îngustă de un roşu stins ca în serile cu zăpadă. Aici drumul străbătea desişuri de copaci înalţi; răceala nopţii cădea pe urneii bolţii iese de crengi ude. Grange şi-a dat seama că ea frisonează şi se strânge lângă braţul lui fără să vorbească: deodată i-a pierit veselia, şi 1 s-a făcut milă, o milă tandră, mai gravă: acum se înnoptase, şi nu mă; avea lângă el decât o fetiţă neglijată, pierdută în pădurile acestea de război: avea chef să spună pe nume.

— Mă numesc Mona, a făcut ea cu vocea puţin schimbată. – IV văzut că lasă capul în jos, şi deodată a simţit că-şi lipeşte buzele de dosul palmei lui… îmi placi, a adăugat ea brusc cu o drăgălăşenie puţin ambiguă, şi din nou Grange s-a simţit nesigur şi tulburat. Era spontană, dar nu era limpede: ca apele de primăvară pline de nul şi de frunze. Rostea cuvinte de copil, dar îndrăzneala lor nu era chiar foai te naivă, ce simţise el deodată pe mână

era o gură lacomă, cu buze grele, care ştia ce vrea.

Când au ieşit din pădure, cătunul era acoperit de noapte **în luminişul** său**; doar** nu **pătrat luminos cădea** prin **uşa deschisă a** Platanilor peste micuţa terasă şi scotea din umbră crengile joase ale castanului, apoi, de jur-împrejur, uşor, pâlcul căsuţelor scunde lungite în iarbă –, al căror acoperiş abia dacă depăşea gardurile ţepoase ale grădinilor. Niciodată Grange nu se înapoiase la Falize noaptea: deodată acolo se trezea foarte departe; ghemuită la pământ „Cât era de lungă, o v aţă pierdută şi înemtătoare îşi făcuse culcuşul în luminiş şi îşi extrăgea respiraţia liniai ită d îi noapte, înecată până la nări în mireasma plantelor şi a pământului reavăn. Mona s-a desprins de braţul lui şi, alergând înainte, a început să strige cât o ţinea gura spre una din casele negre, de după mâinik ei transformate în portavoce.

— Julia I Craiul! Prunişoara mea gândăeelul meu! Avem musafiri... Un militar. Un militar *frumos!*... şi după câteva secunde, un clopoţel care clinchet ea la disperare în spatelfe gardului viu, şi o barieră, pe urmă nişte uşi trântite tare au trezit ecourile lumini: „fului eu vacarmul unui atac al diligenţei.

Încăperea destul cic mare în care a intrat Giange făcea o impresie de căldura confortabilă şi aproape de lux caic surprindea în cătunul acela pierdut după cantonamentele noroioase ale Metisei. Judecând după grinzile grosolane, enormul şeminet: fără stâlpi laterali cu placa de ardezie a vetrei, iişa ţărănească, avătuită din două tăblii suprapuse înzestrate cu clanţe de fier şi zăvoaie, era o firmă veche reamenajată pl, semne jierdiu vilegiaturi şti veniţif>să-şi petreacă vara în pădurcrsau pentru vânători de mistreţi. Podeaua era acoperită cu o – mochetă groasă; lumina unui lampadar

sub abajurul Său de rafia şi un fode vreascuri ţepoase c-are piipna în şemineu scoteau din umbră nisio mob: le rustic, pântecoase, lustruite cu grijă. Într-un colţ. Se vedea un pat-divan, iar deasupra etajere pline de cărţi; în mijlocul odăi, o masă marocană joasă, alcătuită e într-o tavă mare de aramă ciocănită. Se simţea că bunul gust care duijase această re amenajare fusese. «trict în felul său, ba chiar sever: dar pe mobilele masive, pe ordinea aceasta greoa V, era aruncată o dezordine încântătoare de cameră de copii. Discuri în învelişul lor mototolit şi cărţi zăceau la nimereală pe covor, bile de sticlă se rostogoleau prfotolii, de pereţi erau prinse în ace cărţi poştale galante, portrete de actori, tăieturi de ziar. Pe o irmgliie întinsă de la cremonul ferestrei la> «heia dulapului se zvântau minuscule piese de lenjerie feminină – deasupra patului, un sistem complicat cic sfori şi cleşti de rufe susţinea un felinar mare de grajd. În

ungirul opus palului, de două cârlige mari ac fier prinse în pe rete era suspendat un hamac, în care zăceau un teanc de rev iste de modă, o armonică, o pereche de papuci d. n piele roşie, nişte foarfeci de unghii, un evantai şi un pieptene spaniol, lucrat ca un chivot. Peste învălmăşeala cic tabără de băştinaşi plutea un miros uşor şi – stimulent, plin de dimineaţă – mai bine de cil pe <hr. m, aici în jur se simţea păaurea. 1) după ce au intrat, Mona, cu o mişcare din umeri, s-a descotorosit, de pe le-rina» care a zburat pe frânghia de rufe: o masă de păi de culoarea secarei i s-a răsfirat până lasale. Sub, pelerină purta o bluziţă albastră pătată de cerneală şi o fuetă. Acum când avea părul despletit, gâtul sau capul îngreunat căpăta o inflexiune mai languioasă şi, când îşi ridica puţin umerii ea să fi mângâie cu maşa aceea grea, era clin nou femeie toată –, călduţă ca un pat desfăcut.

— Vino să te încălzeşti şi tu, a

ppus e. a trăgându-l de mină în faţa flăcărilor de mărăcini, cu o bruscheţe băieţoasă, dar tutuirea nici nu l-a surprins pe Grange: era limpede că mânuirea lui „dumneata” în limba ei era mai insolită şi mai obosi boare chiar decât *pluralu de maiestate...* Spune-i bună-ziua Juliei; e sclava mea... şi, când s-a întoi’s, Grange a zărit doi ochi curioşi şi circumspecţi care îl cercetau, apoi, în spatele tăvii cu serviciul duceai, o servitorică la iei de copilăroasă după aspect ca şi Mona, căreia în mod vizibil îi copia înfăţişarea, doar că purta părul scurt şi buclat şi îşi dădea eu ruj pe buze. Peste rochie îşi încinsese un şorţ alb şi atât de micuţ încât părea doar simbolic –, dar la Julia, care nu avea dec-it frumuseţea diavolului, latuia uşor ambiguă a Monei aluneca spre un vârf de suge ştie echivocă; în ciuda ochilor inocenţi, cu genele rimelate şi rutul, cu smii micuţi, dar obraznici şi cu minusculul şorţ-jiretext avea aerul unei

dublete de iv\ită decoltată.

Vino să-ţi aranjez părul, pruni, şoara mea, a spus Mona, depunând ceaşca în jrainile lui Grange; şi, arune mdu-şi braţul de gâtul Juliei, a tras-o spre oglindi. Cu gura, plină de agrafe. Îşi făcea de lucru în părul Juliei, care râdea de gâdilaturile degetelor ei şi se lăsa pul. În pe spate privindu-l pe Grange peste umăr. Printre chicotelile prea a: cuţite, flacăra roşie şi înaltă din şemineu decupa deodată două diavoliţe care râdeau, destul de neliniştitoare, cărora îi s-ar fi dat drumul în vraiştea casei uceniculuі \lăjitor.

Când Julia a dispărut cu tava de ceai, s-au lăsat c-îteva clipe de tăcere… Prin fereastra întredeschisă, în spatele obloanelor închise perforate în formă de inimă, se auzea picuratul pădurii şi, câteodată, foarte aproape, trosnelul crengilor care se destindeau după aversă. Mona s-a aşezat pe marginea divanului cu un mic oftat de oboseală, apoi, din nou, cu gestul ei din bărbie,

şi-a aruncat părul pe spate şi a ridicat spre Grange ochii şi gura, cu o întindere de plantă spre soare.

— Trage-mi cizmele, a spus ea cu vocea micişi parcă înceţoşată. Ms picioarele atât de îngheţate. Sunt ude.

Sub cizmele de cauciuc în care clipoccau două mici bălţi de apă» purta ciorapi gioşi de lină, bărbăteşti, uzi leoarcă. Grange i-a trasochii îl înţepau, un fel de angoafcă tandră îi încleşta gâtul**, simţea** că strânge maxilarele-ea să nu-i clănţăne dinţii, atins cu vârful degetelor lui degetele ude pe care frigul la chircea, pe urmă talpa mătăsoasă: de r ar ginea ungh: lor uşor învineţite se agăţaseră firicele de lână; dec iată a simţit din nou cum îl năpădeşte o milă tandră şi foarte echi focă: şi-a lipit gura de ele, a simţit cum se muşcă degetele îngheţate şi cum îi scrâşnesc în dinţi firele de lină. Atunci Mona şi-a destins şalele cu o scuturătură înnebunită de vânat prin* în laţ şi, răsturniudu-oe pe divan, l-a

atras lângă ea cu amândouă mâinile; şi-a simţit gura pe a ei, şi lângă el un trup întreg de femeie, greu şi mustind, desfăcut ca un pământ, săpat. În câteva secunde era goală, cu hainele smulse de pe ea de un vânt sălbatic şi aruncate pretutindeni pe mobile ca nişte rufe spălate care îşi iau zborul pe un mărăcini”., dar în mijlocul ciclonului se afla gura aceea care se agăţa de el cu ingenuitate, cu lăcomie; a intrat în ea fără măcar să se gândească o clipă. „Eşti un paradis!” a spus el cu un soi de stupefacţie paşnică; şi se mira singur de ce spune. După ce ea a căutat lampa cu vârful degetelor întinse, odaia a părut să se cufunde într-un iaz de apă liniştită: doar geamlâcul de deasupra uşii şi obloanele perforate în formă de inimă alcătuiau în întuneric nişte pete mai deschise; pădurea nu mai picura, luna pesemne răsărise; a luat-o încă, odată cu o mişcare blindă; de la talpa p1” oarelor până la rădăcina părului se

înfioia toată, dar nu de febră, aproape solemn, ca un copac tânăr care îi răspunde vântului din toate frunzele sale. El nu se simţea încordat, nici anxios: era mai degrabă un râu în unabra copacilor, la amiază. „Ca un peşte în apă, îşi spunea – mi-am găsit locul; e uşor – sunt aici pentru totdeauna”. Din când în când, lua între buze unul, apoi celălalt sfârc al sânilor ei care alunecau puţin de fiecare parte a, pieptului: simţea un r Ian lung, deplin şi nocturn, venit de foarte departe, care îi apăsa ne gura lui. „Ce bun eşti! îi spunea ea câteodată pe limba aceea fără minciuni pe care încep, a s-o silabisească şi el şi în care „bun” nu mai avea alt sens decât „bun de avut” – Te am sedus!... „adăuga ea cu un mic aer satisfăcut, luându-i capul între mâini şi îndepărtându-l puţin de al ei ca să-l cerceteze cu amândoi ochii; pe urmă îşi întindea iar spre a lui gura, încăpăţânată, şi se reîntoreea în pajiştea ei. Grange s-a înapoiat la

cazematã plutind într-un nor; când s-a trezit de dimineaţă, un soare v eu îi umbla prin odaie: încă din somn, a auzit o voce mică şi limpede, familiară deja ca fântâna de apă ţisnitoare pe care o percepi în grâu să în zorii zilei, şi care parlamenta de jos, prin fereastră, cu Olivon; a sărit din pat şi a alergat la geam, şi a văzut de sus gluga, albastră instalată sub ferestrele lui, înfiptă acolo odată cu zorile, mai liniştită decât o ciuriercuţă. „E minunat, îşi spunea el clipind în soarele crud – totul se ia de la început P O secundă mai târziu, ea se afla deja în cameră: deja bărbia ridica spre el un nas ud; el o privea, uluit şi neîncrezător, ea şi cum ar fi coborât pe coş.

Unităţile motorizate. Şi motocicilş1 îi făceau manevre pe şosea. Erau umtăţi destul de neînsemnate, fiindcă spaţiul de desfăşurare era prea îngust între Meusa şi frentieră, iar formaţiunile cuirasate – dacă ar fi fost

să se dea crezare zvonurilor – se antrenau mai degrabă departe, în spate, în taberele din Ctampagne; dar motorizatele de ne Meuse, oricum, erau menit să opereze în Ardeni, pe lungile întinderi de drumuri forestiere cu care se încrucişau atât de anevoios cărările secundare: se ghicea că înaintarea pe aceeaşi Lnie în dinţi de pieptene era punctul culminant al acestor exerciţii care deşteptau câteodată bruşc Falizele cu huruitul motoarelor. În acele zile, Olâvon bătea la uşa lui Grange din primele ore ale dimineţii („începe Tutu* Franţei, donu, i locotenent”), membrii unităţilor forestiere îşi părăseau pustnicia şi pe vreme frumoasă fteneau să se instaleze câteodată ore în şir pe marginea drumului, ca sătenii din codrii princiari când voii cu să vadă trecând echipajele cu prile., ul marilor vânători; în plus, motorizaţii cu care intrau în vorbă în timpul pauzelor, şi care circulau departe şi repede ciit vehiculele lor,

întruchipau oarecum pentru ei şansa unui ceh pe în eseblă: aduceau veşti de la cantonamentele pierdute în profunzimile corpului de armată, dincolo de Meusa, o boare de aiurea, un ecou mai îndepărtat din lumea largă. Motorizaţii îi plăceau lui Grange: ofiţeri sau soldaţi, i se păreau toţi mai tineri decât rezerviştii uzaţi pe care îi întâlnea la Moriamie: circula odată cu ei un aer viu ca cel care suflă pe stadioane, un soi de trepidaţie deloc neplăcută – mai le-a şi reconfortant simţământ pe care nu încerca să şi-l clarifice foacW bine, faptul de a vedea defilând în condiţie bună o trupă şi un material destinat să fie lansat departe înaintea lor, dacă nemţii ar fi atacat. Automobilele blindate cu mitraliere» şeniletele, motocicletele înaintau în procesiune pe panta cea lungă ce urca spre Belg] a unduindu-se ca animalele de povară, zgomotul cu tare se striveau şenilele pe grohotişul proaspăt acoperind aproape huruitul motoarelor

rulând cu turaţie maximă. Grange se amuza câteodată să închidă ochii şi să verifice în ce măsură războiul, chiar şi în clipele cele mă amorţite, alerta totdeauna mai intim auzul decât a azul, prin acel soi detf» zdrangant de grapă uriaşă plimbată pe pământul răscolit. Ceea ce îl mai izbea era cât de umblată părea pădurea de acele cavalcade brutale trufaşe. Vidul perspectivelor lungi ale drumurilor forestiere, bolţile crengilor care străpungeau pădurea şi piereau uneori la distanţă de mai multe leghe spre orizont către un ochi de zi misterios, nu erau menite vieţii serbede a tăietorilor de lemne şi a cărbunarilor care vegetaseră acolo aşteptând ridicarea cortine”. Pădurea respira, mai vastă, mai trează, atentă până, în străfundurile forturilor şi ascunzătorilor sale răscolite simuitan la semnele: enigmatice ale nu se ştie cărei întoarceri a vremilor – o vreme a marilor vânători sălbatice şi a călăriei pe distanţe lungi – s-ar fi spus că blitri

ne le rămăşiţe me-rovingiene mai adulmecau încă în văzduh un parfum uitat care le readucea la viaţă.

Grange şi Olivon se aşezaseră puţin mai retraşi de marginea drumului, pe nişte buşteni; priveau trecerea blindatelor. ISu erau foarte interesaţi – spectacolul nu av ea nimic nou în sine – dar mei nu se plictiseau. Astfel portarii, în serile de vară, se instalează călare pe câte un taburet, pe marginea circulaţiei care se scurge pe şosea: în felul lor fugeau şi ei din loja lipsită de aer: ceva din v mtul depărtărilor trecea pe drum dimpreună cu trupele care înaintau repede; i departe. Mai ales tancurile îl intrigau pe Grange: se întreba C3 suflet nou putea dintr-odată să le răsară locatarilor hurducaţi ai acelor maşini «rele: un militar îi vorbise odată despre simţămmtul ciudat, iraţional, de siguranţă, care *te* cuprinde brusc prin simplul fapt că înaintezi aşa, sprijinindu ţi casca de blindaj, într-o

zdroneăneală enormă.1 Tot timpul ofiţerii dublau coloana pe drumurile laterale, în automobile de rechizrţie; convoiul, elt se vedea eu ochiul, se scurgea M-îr fiind din angrenaje în miezul unui coeenjgreu de pul bure cenuşie care se legăna peste drum, pudrând până la cele mai mici tije şenilele groase cu o fămă sură, asemănătoare celei de pe cărărikv< e duc la cuptoarele de v-ar. Totul curgea de-a lungul şoselei ca un nu în creştere, foarte murdar, foarte cenuşiu, cu viituri şi vârtejuri, scrâşnetde pietre şi biciuiri de ramuri, dar aproape ca un spectacol natural: c-e simţea că războiul se instalase în peisaj şi în mobilele sale” cu lipsa de jenă – uşor epuizantă – a acelor locatari aglomeraţi de obiecte care nu-şi mai v ad udată sosind, toate cuferele.

— E totuna, a spus Oliv on dând d: n cap, după ce a privit destul de îndelung, fără o vorbă, deiilarea” zdrăngănitoare – nici ăştia, de la

motorizate, n-o duc bine. Ăsta nu-i drum pe care să tirăşd nişte şenile.

— Doar nu i niciun risc să 1 strice.

— Oh, nu 1 vorba de asta, domn locotenent. Olivon a clătinat din nou din cap. E vorba de şenile. Se uzează…

Grange l-a privit, st upefiat. Olivon îl descumpănea totdeatina. Hotărât lucru, de toate poţi să uitâlneşti, la vieme de război. Până şi militari care se gândesc la economia.

— Du-te şi adu-rfe ceva de băut, a spus. Înţelegea că Olivon avea chef de vorbă. Era una din zilele acelea când *gândea războiul,* cum spunea Grange: trecerea motorizaţilor îl făcea mereu să emită opinii strategice originale. l-a întins cheia cazematei: îşi ţineau sticlele la rece în micul tunel subteran **tic evacuare, care sen ea drept** pivniţă. Când au apărut cu paharul în mână, fiecare vehicul, din norul său de praf, a început să lanseze în dreptul lat o salvă de plescăit an din limbă, şi de glume deşucheate. Dacă Olivon ridica

uneori sticla în sus ca să salute convoiul, strigătele se înteţeau, ca atunci când clovnul ridică un colţ de cortină… Nu că le-ar fi sete, îşi spunea Grange, destul de stânjenit: de fapt, ei salută fetişul.

— De-asta gândesc strâmb, domn locotenent! Olivon tot mai clătina din cap, ainărât… în armata asta, altceva nu ştiu decât să bea.

— Nu prea ţi-s toţi bon Olivon.

— Se întâmplă… A ridicat din umeri… însu că n-am duce o viaţă liniştită. Câteodată îmi spun…

A scuturat sticla pe pietriş cu un aer fals nepăsător.

— Sunt plini de ei, motorizaţii ăştia. Spun că, dacă se îngroaşă gluma, o şterg până la Liège. Patru ore, cică le trebuie.

— Tot ce se poate.

Lui Grange îi plăcea să descurajeze oamenii curioşi, şi în primul rând pe sine însuşi. Împotriva ştirilor de război, a. frânturilor de informaţii care îi par\

eneau anevoie în legătură cu întorsătura pe care o putea lua într-o zi campania, se zbârlea din instinct, aşa cum se întăreşte şi se retractează p le-a în faţa unui vârf ascuţit care o ameninţă. Viaţa în regiunile acestea de aşa-zis război era acceptabilă, chiar foarte acceptabilă, numai că se trăia aici ca şi cum conţinutul în oxigen al aerului ar fi scăzut puţin, ca şi cum lumina ar fi devenit imperceptibil mai săracă: era o lume în care nu vor mai veni veşti bune: nu mai respirai aici decât pe apucate, ghemuit într-un sci de şiretenie înţeleaptă şi înşelătoare, minut cu minut, cu gârrlul la ce va putea să vină. Lumea bolilor fără dureri, dar cu evoluţie malignă – a *pronosticului neaeclarat.*

— Sunt nişte ferme, la Falize, alaltăieri a trecut primarul pe la ei. I-a sfătuit să-şi trimită copiii în interior, a reluat Olivon. Tot mai evita să-l privească pe Grange în faţă, îşi pironea ochii asupra şoselei pe care roţile se

porniseră tot mai tare să strivească pietrişul nou.

— Ts eu s-a dat ordin de evacuare.

— Nu?... Olivon cântărea ştirea cu luare-aminte, dar ea nu a părut să 1 liniştească total... Totuşi, au trecut nişte granguri pe la Mori arme, ieri. A aflat Hervouet pe şantier.

— Granguri?

— Da, granguri – nişte generali, a făcut Olivon cu o strâmbătură scârbită. În inspecţie. An urcat chiar până la frontieră. a. trecut pe la tortul Buttes.

Pe Grange îl uimea întotdeauna reţeaua de uifermaţii subtilă carfcircula pe o mi 3 de căi prin trupă ca un *telegraf fără fir,* şi scurtcircuita cu griji cadrele superioare, ca **pe** nişte coloni izolaţi **în** mulţimea băştinaşilor.

— Asta ne-a scutit să-i primim la noi.

* – Sigur! Acum Olivon s-a întors spre Grange cu o jumătate de zâmbet care îl mai destindea. Totuşi, s-a amărât el, nu-i a bună Au băgat din a

grea dincolo de Meusa, acum opt zile. Se prea poate să fie săptămâna, asta…

— Ce să fie?…

— Păi, domn locotenent… Olivon a întors capul stânjenit, ba chiar puţin st andalizat… Lovitura cea mare, aia e.

„Şi soarele nu e numii, dar prezenţa i se ghiceşte printre noi”, şi-a spus Grange. A simţit o pişcătură, între guler şi cămara. Aşa era el făcut: o idee logică nu îl afecta decât foarte puţin, dar preseni mentele celorlalţi i se strecurau în minte, aproape fără să întâmpine rezistentă; ceea, ce la Yarin doar îl enerva, îi zdruncina acum nervii într-un mod mai subtil: parcă pluteau trăsnt te în aer, teama contagioasă a animalelor înainte de furtună

— Nemţii nu-s nebuni, a spus ridicând din umeri. În noiembrie Drumurile astea, pe aici, după, ce o să ningă…

Cu vârful unei nuiele răscolea lipsit de convingere stratul de fr, nze moarte zvirbte de vâi t pe bordura drumului.

Uscate şi cenuşii ele se învârteau o clipă în volbura aerului deplasat de v cârcole. Dt? o carte şi de alta a drumului forestier, printre crengile goale, transpărea acum cerul de un albastra mai pal prin toată pădurea anemiată. Foarte departe, pe suprafaţă aspră a desişului, se ridica încet deasupra ramurilor un şarpe subţire de praf, unităţile motorizate făceau manevre şi pe drumul către Eouclies. Războiul nu se instala repede, ci punea stăpânire pe pământ ca un anotimp cenuşiu: când tăceau, nu se mai auzea decât huruitul motoarelor şi, înspre vale, bâzâifcul îndepărtat al unui avion de la şcoala de pilotaj care se legăna fără vlagă deasupra fumurilor de pe Meusa. Ziua era senină, dar deja rece: zgomotele răzbăteau până la mare distanţă.

— Sunt şmerclieri, nemţii, domr locotenent. Olivon, cu un aer încăpăţânat, posomorât, a dat din cap, ca unul care ştie el ce ştie... Au ei

şpilurile lor!

Au golit sticla fără să mai scoată un cuvânt Acum vehiculele se răreau: peste pădure se aşteruea tăcerea tristă a unui apus de iarnă. Când dădeau să se scoale ca să reintre în cazemată, au auzit în spatele lor tuşin 1 rateurile succesive ale unui motor: un automobil, blindat de recunoaştere a staţionat pe marginea şoselei aproape în dreptul lor, masiv în înserarea care se lăsa, sub camuflajul cenuşiu de artilerie. Comandantul şi şoterul au ieşit afară şi, după ce au am blat la motor şi au măsmat conţinutul rezervorului, s-au îndreptat spre Grange, care se oprise să-i privească dintre copaci.

— Suntem în pană de benzină, a spus locotenentul. E vreun telefon pe aici prin apropiere 1 Mă tem că n-o să mai treacă nimeni, a făcut el cu o strâmbătură, privind spre drumul pustiu.

Telefonul nu ajungea încă la Falize.

Grange l-a trimis pe Gourcuff, abia înapoiat, până la Moriarm6 cu bicicleta. Maşina de depanare nu putea sosi mai înainte de două ore. Grange a poftit înăuntru echipajul în stare de necesitate şi a cerut să se mai aducă o sticlă din pivniţă. În armata aceasta care se punea în mişcare cu o întârziere de treizei; i se an: motorul reînviase o întreagă ierarhie uitată. Cu casca lor de piloţi de semifond, ochelarii lor mari, salopeta pătată cu ulei, motorizaţii, ori im, îi impuneau lui Grange. Se simţea ca un că an în faţa auto, nobiliştilor din epoca eroică ce coborau din carul de tunete ca, să se odihnească într-o cocioabă.

— îsu-i rău deloc, bungalow-ul ăsta, a spus locotenentul plescăind din limbă, după ce au meat scăriţa. Şi ce faceţi aici % Culegeţi ciuperci?

Motorizaţii îşi plimbau privirile prin încăpere şi pe ferestrele înzidite de ramuri, cu un aer uşor uimit.

Grange le-a dat explicaţii. Secretul

forturilor se răsuflase de mult, dar lipsa de curiozitate a acestei armate care dormea de-a-npicioarelea oarecum tot îl proteja: ştia că dincolo de Meusa nimeni, sau aproape nimeni, nu auzise de ei. Când a sfârşit, s-a făcut tăcere.

— Bine găsit, a spus locotenentul destul de sec, în mod vădit ca să zică şi el ceva. S-a apropiat de fereastră şi, – îchimbând subiectul, a început să vorbească de vânătoare: săptămâna trecută, la Houches, un om din plutonul lui vânase un mistreţ cu pistolul, în timp ce îşi încărca vehiculul.

— Sper că nu veţi avea ocazia să vânaţi ceva mai mare, a spus Grange, politicos.

Au schimbat între ei câteva banalităţi golind sticla. Goange nu se simţea în largul lui locotenentul rămăsese în picioare, iar privirea satot căuta spre ferestre: un vizitator într-o cameră de bolnav, care vrea să iasă cât

mai repede la aer. Acum se întunecase de-a linelea.

— Dacă mi-ai arăta şi cazemata, a spus deodată locotenentul, cu tonul celui care doreşte o clipă de conversaţie între patru ochi.

Treptele scării erau ude şi lunecoase: odată **cu** noaptea, începuse să plouă uşor. La înmiua lanternelor, cazemata era încă şi/r „iai neprimitoare decât ziua. O zemuială de cavernă uda pereţii în plăci mari şi lucioase: ici şi colo, în întuneric, piciorul călca pe cochib a melcilor care se strecuraseră din subarboret prin ambra z un împreună **cu umezeala de afară. Din pădure urca un miros greu şi imicilagiuo &** care sufoca – mirosul de mucegai al pivniţelor fă/a aerisire şi al ciupercâriilor.

— Ce bojdeucă nenorocită!... a spus locotenentul făcând o grimasă. Frisona în răcoarea stătută şi adulmeca aerul greu. A pipăit cu mâna ţeava subţire a tunului şi a ridicat

capuşonul de pânză de pe cniulasă... Cam seamănă a cavou de familie, nu crezi? Scuză-mi giuma poate nepotrivită, a spus cu un zâmbet nu prea stânjenit.

— Omul se obişnuieşte cu toate, a replicat Grange sec, ridicând din umeri. Îi pierise buna dispoziţie: regreta acum că îi invitase pe motorizaţi... în blindatele voastre, când începe să se încingă uleiul...

— Da, da, e o chestiune ele gust, l-a întrerupt locotenentul, împăciuitor. A aruncat o privire intrigată prin ambrazură. Toată ironia feţii se concentra în nări şi în buza de sus, care tremurau uşor, dar necontenit, ca un bot de iepure: auulmecarea asta neîncetată, animalică, îl ener\ a pe Grange: parcă ar fi vânat în aerul dehs o urmă suspectă, ceva şi mai imaterial decât un miros. Din când în când, locotenentul îl privea pe Grange dintr-o parte, cu o clipire veselă pe care locul unde se găseau o făcea uşor lugubră

— Asta ce mai e? a spus arătând spre chepengul tunelului. Grange l-a ridicat: sub lumina lanternei, primele trepte au ieşit puţin din umbră; un miros de rădăcini şi de pământ jilav a răzbătut din deschizătură.

— Ya să zică aşa, vreţi să împiedicaţi Panzer-elfe să treacă pe aici *f* a reluat locotenentul înfundându-şi mâinile în buzunare şi umflându-şi puţin obrajii, ca şi cum ideea i s-ar fi părut teribil de caraghioasă.

— Nu prea văd cum ar putea trece tancurile prin pădure, a spus Grange înălţând o sprânceană ostilă. Şi, oricum, asta pierderi tot ar produce… Cu vârful cizmei desemna chiulasa tunului.

— N-o să aveţi parte numai de tancuri…

Yocea locotenentului devenise limpede şi precisă, bizar de neutră.

— Am să-ţi dăruiesc ultima ştire caldă-călduţă. Odată cu primele blindate, o să vă treziţi imediat cu

genişti şi cu motociclişti şi încă din cei care muşcă. Iar dumnealor n-o să t mă pe şosea. O să ocolească. O să vină să bată la uşa seifului vostru foarte politicos, dar cu o mină sau două, şi atunci o să puteţi să vă luaţi adio.

A ridicat din nou ochii în tavan şi a pipăit peretele cu degetul îndoit, fluieri, id încetişor.

— Urmează să se pună mine în jurul cazematei. Şi pe urmă, ce vrei să fac eu? a spus Grange ridicând din umeri.

— Eşti – ezervist i

Grange a dat din cap în semn că da.

— Nu văd decât un singur lucru, dragul meu camarad...

Şi a aşezat uşor mina pe t mărul lui Grange şi l-a fixat cu o privire care nu mai glumea.

— Un sfat bun în schimbul sticlei dumitale bune. Eu m-aş zbate să schimb aerul. Drăeovema asta pe care ţi-au închiriat-o în pădure, ştii cum îi

spun eu? Fără să vreau să te jignesc, eu numesc asta o capcane pentru tâmpiţi. Ai să fii prins în ea ca un şoarece în cursă.

S-a lăsat un moment de tăcere.

—… Asta-i părerea mea… A zâmbit puţin, din colţul guiii, aproape amabil… în fond, eşti aici la răcoare. Oricum, poţi să te rogi la bunul Dumnezeu ca ei să nu a mă.

S-a auzit un claxonat puternic pe drum; au urcat. Sosise maşina de depanare, motorizaţii şi-au luat rămas-bun.

— Am să ard nişte pucioasă aici, şi-a spus Grange, nemulţumit şi furios. Bine că nu a mai fost nimeni de faţă. Se simţea nu atât îngrijorat, cât înşelat: ca un om care şi-a împrumutat toţi banii unui escroc.

Toamna a zăbovit pe înălţimile Falizelor mult mai îndelung dent s-ar fi aşteptat Grange; după zile de ploaie, care inundau subarboretul şi lipeau pe tălpi rachete de frunze putrezite, sufla

acum, deodată, un vânt de est uscat şi limpede ce mătura cerul şi întărea drumurile, foşnind prin frunzele stejarilor pitici care mai atârnau pretutindeni de crengi; era ca, o a ară, a lui Sân-Martin vie şi tăioasă, tiv ită toată cu ger, care s-ar fi av enturat în însuşi miezul lui decembrie. Când Grange cobora scara în zori, după cafea, ca să fumeze afară prima ţigară, fiecare fir de iarbă era gătit cu elte o perlă de brumă albă, dar din viiturile crenguţelor începuseia deja să se scurgă pe nisipul potecilor latei ale picuri grei iar deasupra pădurii, care datorită stejarilor părea mai înfrunzită, un cer de un albastru rece, de o strălucire sticloasă, se închega sub vântul tăios. Îi plăcea promoroaca asta care întărea drumurile şi purta, uneori până la fort ţârâitul micii fabrici de cherestea de la Fabze şi trosnetul dens al copacilor ce cădeau sub loviturile de topor: pe cărare, de pe al cărei pietriş smulgeau scântei bocancii cu ţinte, şi

mirosea a lemn proarpăt şi a cremene – timp de câteva minute, în aerul înţepător al zorilor, respira fără să vrea voioşia puţin beată proprie dimineţilor de război, care se înălţa din oboseala abia ridicată de pe umeri, din răceala tonică a cerului liber, din descătuşarea potecilor redeschise. Toate seninele de apropiere a iernii îl bucurau; îi plăcea timpul acesta ocrotit când se abandona unor somnuri lungi şi unor zile scurte: era un timp în care se doimea prost, dar oricum mai bun decât altul, asemenea vacanţelor magice cu care se trezesc şcolarii pe negmdite în urma urui incendiu sau a unei epidemii.

Acum, irainte de a **rjunge** ia Fal; ze, părăsea **dramul la intrarea** în luminiş şi o lua pe o potecă de pământ care se strecura între liziera câmpului şi gardurile de mărăcini ale grădiniţelor de zarzavat: nim: „nu îi plăcea mai mult, când era liber ele dimineaţă, decât să o trezească din somn pe Mona şi să intre la ea oftată

cu mirosul zorilor umeue. Când sosea eu noaptea în cap, se mai târa încă pe câmpii un az de ceaţă din care răzbăteau doar casele, creasta gardurilor vii şi coloanele rotunde ale merilor. Din coşuri începea deja să lunece un firicel de fum; uneori o femeie, care urmărea în negură ca prin \ ad o alee nevăzută, îşi întindea, de la prima oră, rufele la uscat prinţ re rănarele de legume, Noţiunea de fericire fusese de totdeauna lega tă ia Grang, de poteci şerpuind printre grădini, iar războiul o făcea ac im şi mă prrgnantă: drumul spălat de noapte, îmbibat de o vegetaţie împrospătată şi de abundentă comestibilă, era acum pentru el drumul spre Mona; ieşea la liziera pădurii ca pe malul unei insule fericite. Uşa Monei nu era niciodată încuiată – nu pentru ca prietenul ei să poată ntra dimineaţa fără să o trezească, ci Rindea ea aparţin Ba acelei rase de nomazi ai deserturilor pe care ţăcănitul unei închizători îi umple

de spaime: oriunde s-ar fi aflat, îşi instala totdeauna cortul în bătaia vântului. Când intra Grange, în pătratul de lumină cenuşi pe care îl încadra uşa deschisă zărea mai întâi pe o masă de aramă conţinutul buzunarelor golite de Mona înainte de a se duce la culcare, şi printre care se aflau chei, bomboane de mentă încrustate cu firimituri de pâine, o bilă de agată, un flaconaş de parfum, un ciot de creion ronţăit în dinţi şi şapte, opt monede de un franc. Restul camerei zăcea în beznă. Grange nu descliiuca imediat obloanele; se aşeza tiptil lângă patul care ieşea puţin din umbră, vast şi tenebros, luminat de jos de jarul din şemineu şi de reflexele suporţiior de aramă pentru buşteni. După ce Mona se trezea cu acel dar instantaneu al ei de a trece de la lumină la umbră (a formea în mijlocul unei fraze, prec im copiii foartx mici), Grange, flagelat, biciuit, muşcat, bătucit, se simţea ca sub duşul unei

cascade de aprilie, deposedat de sine pe toată ziua; dar minutul acela în care încă e mai privea dormind era grav: aşezat lângă ea, avea impresia că o ocroteşte. Frigul se strecura în încăpere în pofida focului care murea; prin obloanele prost închise picurau zorile cenuşii; o clipă, se simţea purtat în hăul unei în mi apuse, devastate de stele aducătoare de rău, mocnind sub un gând negru: îşi plimba ochii în jur ca pentru a căuta raza scump plătită care făcea ca dimineaţa să fie atât de pală şi aşternea peste camera tristă răceala morţii. „De n-ar muri” îşi murmura el superstiţios, şi cuvântul trezea în odaia cu obloanele trase un ecou distrat: ltunea îşi pierduse mântuirea; s-ar fi zis că de la somnul ei chiar s-ar fi întors o ureche.

Mona dormea pe burtă, cu păturile înfăşurate în jurul ei, cu braţele întinse, cu mâinile cufundate sub perna lungă prirsă de auabele margini ale patului, iar Grange când se apleca

asupra ei zâmbea iară să vrea, mereu uimit de aviditatea, cu care până şi în somn acest trupşor pusese stăpânire pe ceea ce recunoscuse odată drept bunul şi partea sa. Adesea adormea goală; când el trăgea puţin cearşaful ca să-i acopeie una rul, înţelegea că «omnul brufic de copil care o trăsnea şi care îl mira atât de tare împletise în ultimele momente de oboseală an întirea unei dulci capcare: parcă cine ştie ce giabă ar fi mirat-o spre el prin toată lunga noapte de iarnă, şi ceva îi tresărea atunci în inimă: se dezbrăca repede, fără zgomot, şi se lungea lângă ea. Uneori! trecea braţul sub ea şi, strecmindu-l pe celălalt în golul pântecelui e o ţinea o clipă strâns fără ca ea să se trezească, înfăşuiată toată în aşternuturi: minute întregi, simţind cum urcă până la umeri, din braţele pline de furnicături, căldura mâinilor pline, o plivea vrăjit şintimidat, ca pe un copil pe care îl transporţi învelit într-o pătură, îşi lipea gura de umărul

ei: într-o secundă ea se trezea, îl prindea cu amândouă mâinile, şi imediat îşi împingea spre sărut fruntea încăpăţânată: era o ploaie de sărutări niciodată ostenita., o imără furtună de veselie tandră şi de drăgălăşenie generoasă. El sărea go1 din pat ca să deschidă obloanele spre lumina dimineţii acum instalate unde ceaţa să i lui ca peste graniţă şi lăsa să alunece până, pe cearşafuri o rază mare de soare; epuizaţi, nu se desprindeau unul de altul: ore întregi, scăldaţi în soarele galben care făcea să se mişte uşurti pe perete o în pletitură de ramuri, ea trăia în lungul lui ca un mic spalier. Un deget şmecheresc zgâria deodată la uşă, şi, fără să aştepte răspuns, Julia intra cu micul-dejun rumegând pe tavă. Graugp îşi Irăgec iute cearşaful pe el, dar Mona rămânea goală, ridicată pe jumătate din patul răscolit, iar Julia, aplecându-se ca să depună tava, râdea uşor cu chicotitul ei din gât în faţa sânilor micuţi şi a pântecelui tânăr

care ieşea din spuma cearşafurilor ca din mare. „Stăpâna ei” îşi spunea el descumpănit, şi la cuvântul acesta totul în el se topea deodată într-o beţie tulbure: ochii îndrăzneţi şi zâmbetul celeilalte guri tinere şi înfometate cufundau sărutările lui într-un soi de delir în care se amestecau de toate. Însimic nu îl dezorienta mai ruult decât foamea asta pe care o simţea pentru ea, în care nu îşi găseau locul nici saţietatea, nici plictiseala, şi pe care prima sa aparenţă, neliniştitoare, acidă, atât de puţin senzuală, nu te lăsa s-o ghiceşti: faptul că îl capturase, că îl aruncase în patul ei cu rapiditatea aceea nebună care încă îi n-ai tăia răsuflarea, îi impunea; citea în asta semnul unui geniu tandru.

— În dragoste, îi spunea el, tu foloseşti tactica lui Napoleon: te angajezi, şi pe urmă vezi ce o să se întâmple. Cu un deget, îi plăcea să se joace **cu** cruciuliţa de aur **pe care o purta** la gât; îşi amintea că seara ea îşi

făcea rugăciunile inairte de a adormi, ca o elevă cumnite de raânăstire, şi citea eu Julia pasaje din *Vieţile sfinţilor,* pe care le cunoştea cu de-amănuntul. Prima dată când dormiseră împreună, în timp ce se odihneau în întuneric, ea începuse să-i povestească deodată, cu un soi de graţie copilărească, istoria sfântul îi Benedict şi a surorii sale Scolastica, fericită că o furtună îl reţinuse lângă ea pe fratele ei şi îi îngăduia să se mai bucure de conversaţia şi de învăţămintele lui. Aâară, ploaia grea din Ardeni bătea pădurea pe o distanţă de multe leghe. Era atât de neaşteptat, şi totuşi atât de încântător. Tonul nemaipomenit de copilăresc 1 era cel al unor mici şcolăriţe ghemuite într-o ascunzătoare la adăpost de ploaia puternică, şi care îşi spun poveşti aşteptând să treacă furi una.

— Dar cum de ştiai?… adăuga el câteodată cu o perplexitate uluită, strângânu lângă umărul său căpşorul

atât de albastru şi blond.

— Ku eşti prost, răspundea ea din gura ei judicioasă de tânără nevastă. Se scula în cot şi îl privea de aproape, înţelepţeşte, punâno a-i un deget «pa buze. Nu eşti prost – dar eşti puţin cam năţing.

Chiar şi în timp ce luau micuhdejun, ea îl înlănţuia cu picioarele, murseca precum un căţeluş mina care învârtea linguriţa sau lua zaharniţa. „Eşti ca papagalul cocoţat pe pom, îi spunea el râzând şi cufundându-şi mâna în coama lungă care curgea ca un şuv i se jţpă – stai veşnic agăţată cu o gheară şi cu ciocul”. La care mursecătura devenea muşcătură; o strângea lângă el înfigându-şi unghiile cu o nuanţă de nebunie în care se ghicea şi gustul sângelui – şi în acelaşi timp urmărea pe perete pata de soare galben care cobora acum gata să atingă patul: „Puţin timp, îşi spunea cu un soi de stupoare – axn puţin timp”. Sărea din

pat şi se îmbrăca în grabă: era ora când urca la Falize camioneta. Păzboiul o cufunda întotdeauna pe Mona într-o mirare neîncrezătoare, indulgentă.

— Ce tot faci tu, iubitule, în casa aia care-i *aşa* de uiâtă? îi spunea uneori în timp ce el se îmbrăca. Îl pricea mereţindu-şi; fruntea ca să circumscrie o idee dificilă, sprijinindu-se pe ambele coate la marginea patului, cu bărbia cufundată în mâini, şi cumintele acestea îl despărţeau brusc de ea, îl desprindeau de ţăimul ei: i se părea că sub el derivă, fără ca nimic să o poată opri, o scoică uriaşă, ridicată de respiraţia mării.

Înapoiat la Falize, îşi simţea toată ziua fremătătoare şi aerată; chiar când nu aveau întâlnire, posibilitatea nu era niciodată complet exclusă ca de la o clipă la alta ea să apară: fie că profita de o maşină care cobora de la cătun la Moriarme, fie că o îmboldea pe Julia să facă o plimbare în pădure, deodată auzea pasul mărunt urcând ca o rafală

scara caz, Matei: i se părea că timpii morţi dispăruseră din viaţa lui. Chiar şi absenţa ci era uşor de suportat: înainta în fiecare din zile ca pe acele buh varde bătute de vânt de-a lungul plajei, care sunt mai vii decât altele: indică la fiecare cotitură, fără să vrei, ridici capul ca să vezi facă în adâncimea perspectivei nu mai poţi zări o dată marea.

Împreună, cu alimentele şi poşta „camioneta mai aducea de la Moriarme şi ziarele: adesea, când o aştepta pe Mona după amiaza la fort, Grange, ca să o surprindă de cât mai departe, se instala lângă fereastra de unde, dacă se apleca în afară, putea să vadă drumul în perspectivă; desfăşura atunci în faţa lui un teanc întreg de juina e. Nu îşi explica prea bine de ce îl interesau atât de tare. Crea ce emana di 1 lectura lor era mai curând un căscat politicos s-ar fi râs că e umplutura celor mai dificile zile goale de caniculă, dar condimentată, cu vreo

intrare discretă a alămurilor, care unea gustul mai viu pentru sporturile în aer liber cu ultimele suspinedin *curierul sentimental: Un şef de echipă se îneacă în portul Lorient făcând un turneu de inspecţie. – Până la 38 de ani un roman de dragoste, după 38 de ani un roman de glorie, iată maţa eroică şi legendară a lui Koscvusko; – Dt ce nu cântăm câteva măsuri din* Marseieza *după* God savp the King, *întreabă în Camera Comunelor generalul de brigadă tipears* Sporovăiaia asta demnă de odaia unui bolnav circumscria de fapt un v id ce devenea aproape fascinant: deodală, o frază cu aluzii misterioase care se căsca la capătul unui paragraf te făcea să crezi că cineva trebuie să fi rupt, din ziar o pagină dublă. Kăzboiul sfârâia, mocnea ici şi colo ca jarul, ca un foc de pădure incomplet stins; o rafală de vânt trecea deodată peste sute de leghe, răspândea scântei până şi în pădurile pierdute ale Careliei. Ce putea să

însemne de fapt un război în Fmi-jida? Foarte departe, în aer liber, simţea că lumea îşi continuă viaţa nepăsătoare, iar veştilenu erau mult mai diferite decât de obicei; stând şi cumpănind lucrurile, te cuprindea chiar mirarea că războiul era atât de suportabil – doar gesticulaţia rămânea mută: ca şi cum ai fi urmărit-o printr-un huolou cu sticlă, groasă, s-ar fi zis că peste inima Euiopei, peste însăşi mima lumii, a coborât un imens clopot scufundător şi te simţeai prizonier sub clopotul acela în aeiul ştătut care strângea tâmplele şi făcea să-ţi ţiuie urechii eu un bâzâife uşor. Din **cânc1** în când, Grange ridica ochii de pe gazetele pline de absenţă şi privea pădurea: se gândea ia ziarele îngălbenite din 1914, a căror colecţie. Se amuza câteodată, copil fiind, să o răsfoiască, în pod, ziare încărcate de acea năvală brutală îndelung trepidantă în spatele liniei albe, şi brusc dezlănţuită în faţa publicului fremătător de pistolul *starter*-ulu: ce

făcea oare ca, şi războiul de faţă să contamineze lumea cu aceeaşi boală lâncezitoare 1 Când şi când, o frunză uscată se desprindea de pe o ramură şi aluneca fără zgomot până la şosea, neînsemnată în **acrul** limpede şi rece, dar **ceea ce se anunţa venind nu ei a somnul** iernii; te ducea mai degrabă cu gândul la lumea aceea care se imobilizase pe pragul anului o mie, cu moartea în suflet, părăsind preţutinaeni grapa şi plugul, pândind semne de sus. Nu că de astă dată, s-ar fi aşteptat sfârşitul lumii. Îşi spunea Gvange: la drept vorbind, 11 meni nu aştepta nimic, decât poate, vag presimţită de pe acum, senzaţia finală de cădere liberă care îţi săgeată pântecul în coşmaruri şi care, dac? ar fi încercat cineva să o prec zeze – dar cine avea chef de aşa ceva? – s-ar fi putut numi *capătul sulului:* cel mai bun, acum, ar fi fost un somn ca după beţie, pe ţărm; niciodată Franţa, cu gustul greţii în gură, nu-şi trăsese

cearşaful peste cap cu o mină atât de furioasă. După ce termina de citit ziarele, îşi turna puţină cafea din ulcica de ps plită şi îşi aprindea o ţigară. Nu se apuca imediat din nou să citească (adusese în lădiţă, împreună cu nişte romane poliţiste – deja devorate, dar le recitea – un ştiakesprare ediţie de buzunar, *jurnalul* lui Gide care tocmai apăruse, şi *îl emoraoilele* lui Swedenborg într-o ediţie englezească); încerca o clipă să îşi imagineze războiul care avea să vină, adică se străduia să ţeasă o canava de evenimente oarecum mai plauznuile care să comporte continuarea la nesfârşit a acestui *camping* în pădure. Nu atât pericolul îl preocupa în caz de război adevărat, cât deplasarea: cea mai mare nenorocire ar fi fost să trebuiască să părăsească fortul. Dar, în fond, nu erau multe şanse să se întâmple asta. Posibilitatea invadări Belgiei trebuia exclusă de la bun început: o dată ajungea. S-ar putea ca

nemţii să atace prin Elveţia – ori să asedieze linia Maginot: atunci ar fi o chestiune de durată: un duel de artilerie destul de academic, ceva asemănător cu as; diul Parsului în 70 când famili le în haine de sărbătoare se duceau, după liturgnie, să dea o raită pe la fortificaţii ca să culeagă schije de obuz. Sau toată aiacerea se va rezolva la nivelul aviaţiei. Câteodată îşi imagina două armate de santinele, continuându-şi garda la nesfârşit de fiecare parte a unu* *borăer* devenit o junglă de ierburi nebunt: de 3 a asta îi plăcea cel mai mult; amintirea *Cawilm* îi dădea un soi de poezie: ar însemna viaţa în sălbăticie, beţiile prelungite, camaraderia vânătorilor din pădure, nopţile de ambuscadă înfiorate de trecerea vietăţilor nocturne Chiar şi atornicirea unei asemenea vieţi regulate nu ar deveni imposibilă cu timpul; doar mai aventuroasă, sub continuă stare de alarmă, în care pocnetul unui foc de armă nu ar însi

mna neapărat vânătoare. 4 r trăi acolo, cu Mona.

— Da, cine ştie? îşi spunea, ineieţindu-şi uşor pleoapele faţă de an elan de bucurie oarbă necunoscută până atunci, care îl speria – şi bătea apoi repede cu vârful degetelor în 1 înnul alb al mesei: de câteva săptămâni devenea superstiţios. Totuşi, cinar cu gândul acesta, doixaea prost: cunoştea somnul fals al trupului care, toată noaptea, ceh librează balansul uşor al unui rapid în mers.

De la fereastra unde se postase, o zărea pe Mona încă de la capătul drumului spre Falize, la o jumătate de leghe – un punctişor negru care părea să şovăie o clipă în depărtare, de-a lungul gardului viu, pe urmă se angaja pe vadul său şi curgea, spre casă: şt; a, că e ea – nu treceau oameni pe drumul forestier decât la anumite ore, iar Grange le cunoştea pe toate. Câteodată era însoţită de alt puret negru carj era Julia: de cât mai departe cu putinţă

căuta să distingă care e Mona şi, înainte chiar ca vreun amănunt din ea să fie liz; bil.

0 recunoştea după felul mai liber, mai uşor în care aluneca pe înul drumului, ca o bărcuţă care se lăsa în voia curentului. De fiecare parte a drumului alb se întindeau crângtmle pustii care se aprindeau acum cât cuprindeai cu ochii de un ruginiu furtunos sub cerul enorm: simţea că în jurul lui lumea era răscolită şi obscură, pe potriva acelei păduri îndoielnice, dar în faţă i se deschidea, o care: i se părt ci că Mona vine spre el pe un drum tăiat prin mare.

Nopţ; le nădurii nu mai erau acum la fel de caime. Din Mor armă sosiseră nişte ordine care prescriau să se controleze trecerile fraudulcase ale frontierei între cazemate reunindu-le noaptea cu patrule, iar fortul de la Falize era deseori sub stare de alarmă pentru un rond, după izita de dimineaţă a camionetei. Pentru

asemenea excursii nocturne, toţi oamenii se prezentau voluntari –, faptul că serviciul devenea mai activ le plăcea; un calm prea clar nu prevestea n mic bun, dar pânda de noapte îi instala în xr, od oficial într-un război inofensiv: le aducea liniştea. Grange prefera să-l ia cu el pe Herv ouet datorită gusturilor lui taciturne şi supleţei lui de pisică tăcută. Se strecurau din cazemată într-o noapte atât de calmă, încât, în timp ce mergeau, auzeau sunând ora unsprezece la orologiul unei biserici îndepărtate din vale, sunete pline şi grele în ciuda distanţei, apoi, mult mai clar, dangătul uşor spart al unei clopotniţe belgiene. Înaintau pe drumul forestier pe distanţă de o jumătate de leghe; dună o cotitură, copacii se îndeseau brusc în jurul şi deasupra drumului, îl transformaul „tr-o cărare desfundată în care plutea în întuneric un miros de muşchi de apă stătătoare. Liziera exterioară, a

pâlcului de copaci tenebroşi mrrea frontiera; se oprea să aprindă o ţigaia şi să fumeze o clipă lirişţit lângă Belgia adormită, asemenea unor oameni care se plimbă şi pe Gare poteca îi blochează pe marginaa extremă a falezei. Întunericul, în pâlcul de copaci, era de nepătruns – la câţiva paşi de Grange totul se pierdea în desişul subarboretului care arunca în noapte o umbră mai neagră; zărea doar, chiar lângă el, punctul roşu al unei ţigări, şi auzea ţăcănitul încărcătorului pe care Hervouet şi 1 vâra în pistol. Tăcerea devenea atunci aproape tnag, că Un sentiment bizar îl nă**pădoa ori de câte** ori **îşi aprindea ţigara în păduricea aceea pierdută:**

1se părea că îşi desface orice legături; intra într-o lume răscumpărată, spălată de oameni, lipită de cerul de stele cu aceeaşi înălţare împietrită pe care o au oceanele goale. „Hu mai e nimeni pe lume în afară de mine”, îşi spunea cu o bucurie ameţitoare.

Stăteau câteodată acolo destul de mult timp fără să spună nimic. Dincolo de frontieră pădurea le trimitea zgomote uşoare – la care fără să vrea ciulea urechea – asemenea, acelor minuscule epave indescifrabile aruncate de mare pe ţărm şi pe care ochiul trecătoiului se opreşte maşinal: liziera alertată surd pe care veneau să o tivească pădurile patrulate de lăzboi cu un se ştie ce tăcere care respira feri(ită şi ciulea urechea îl atrăgea pe Grange şi îl intriga, totodată. Hervouet îşi arunca ţigara şi trăgea câteva duşti din bidon; pe urmă părăseau drumul forestier şi se angajau pe dreapta, pe o cărare ce urmărea la nucă distanţă frontiera. De aici înainte încetau să mai vorbească. Umblau aplecându-şi puţin spinarea – pe un sol moale tapetat cu Irunz” putrede care le înăbuşeau paşii – în lungul a ceea ce părea să fie o spărtură sumară şi veche practicată de un anin al mare prin hăţişul ca de arici al crengilor desişului. Când Grange îşi

fixa o clipă în faţă lanterna „conul de lumină extrăgea violent din umbră arcurile strâns, ale ramurilor joase care se sudau deasupra cărării într-o boltă de crenguţe: înainta pe-acolo pierdut ca o insectă în dunga unei blăni – când îşi stingea lanterna, încetul cu încetul din inima nopţii negre răzbătea deasupra capului său un şuvoi lung şi uşor fosforescent care se snşia agăţându-se de vârfuri Le crengilor. Pe măsurăree avansau, noaptea îşi schimba înfăţişarea: toropeala miezului de noapte se înălţa încet, încet peste creasta copacilor, iar aerul mai uşor al visurilor infuza subarboretul cu un albastru vaporos de tămâi°; răsărea luna şi atunci, cât cuprindeai cu ochii, pământul devenea lesne de trecut prin vad, aşa precum o înseninare momentană usucă drumurile. În spatele l-ai, Grange auzea doar pasul lui Hervouet care făcea să trosnească uneori vreascurile, şi z ingănitul regulat al tecii de la

baionetă cate reîncepea de fiecare dată când îl lăsa în urmă ca să tragă din mers o înghiţitură din bidon. Dacă îndrepta, lanterna spre stânga în adâncimea păduricii apăreau la nivelul solului sârmele lucind de perlele picăturilor şi pichetele plasei joase care alerga în lungul graniţei – câteva perechi de ochi scânteiau o secundă prinse în laţul fascicolului de lumină, şi se auzea prăvălindu-se prin frunziş trăsnetul mic şi greu al iepurlor. În dreapta, privirea aluneca pe o lungă vale împădurită care cobora spre râpele afluente ale Meusei; o mnă sălbatică naviga foarte sus deasupra codrilor negri: fumurile foculilor făcute de cărbunari, pe care frigi 1 nopţii le dooora şi îngreuia, presărau circul plat al pădurilor cu perimări de cenuşă care se învârt” iau încet purtate de noapte, şi se îi licau uneori pe margini cu unduirea molatecă şi circulară a meduzelor. Grange privea cu fruntea încordată de atenţie şi de un sentiment

ciudat de aşteptare. Îl învăluia o vrajă puternică stând acolo, atât de târziu după ce bătuse miezul de noapte ia bisericile pământulu pe acea r< vină fără loc îmbibată gros de bălţi de negură şi muiată toată? n sudoarea învălmăşită a visurilor, la ora când aburii ies din păduri ca nălucile. Dacă îi făcea semn cu mâna lui Hervouet şi amândoi îşi ţineau o clipă respiraţia, largul pădurilor din jur le-am ngea până la ureciie purtat de un soi de muzică joasă şi răscolită, un foşnet lung de taiaz izbit de stâncă parvenind din brădetul dinspre Fraitures, şi peste care trosniturile crengilor de-a lungul unei urme de animal nocturn, clipocitul unui izvor, sau câteodată un lătrat stârnit de luna plină urcau din caldarea fumegândă a codrilor. Cât cuprindeai eu ochii pe rezervaţia de vânătoare plutea un foarte fin abur albastru, care nu era fumul obtuz al somnului, ci mai degrabă emanaţia lucidă şi stimulentă care elibera creierul şi făcea să

dănţuiască în faţa lui toate căile insomniei. Noaptea sonoră şi uscată dormea cu ochii larg deschişi; pământul surd, alertat, era din nou plin de prevestiri, ca pe timpul când se atârnau scuturile de crengile stejarilor.

În spatele biădetului de la Fraitures ajungeau printr-un şuvoi de râpă la şosea şi se aşezau pe iarba potecilor laterale, fumând în tăcere, până la ora când se auzea răsunând pe asfalt, dincolo de cotitura drumului, pasul patrulei care urca de la fortul Buttes. Grange îşi simţea mintea minunet de golită; un frig ce pătrundea până la os ieşea, din pământ odată cu orele mici ale dimineţii; înfăşurat în mantaua întinsă pe iarbă, nuc mai g înde a decât la aroma cafele iierlnţi pe care locotenentul Lavaud, om prevăză tor, avea să i-o toarne curând dintr-un termos. Nu-i displăcea că războiul se anunţa în felul acesta printr-o ciocnire de senzaţii crude. Câteodată, când patrula întârzia, adormea puţin, în

pofida foamei, pe iarba îngheţată, şi aproape imediat începea să viseze. Era mai totdeauna un vis cu umblat pe drumuri. Visa tancuri alunecând spre fort, prin abatajul mare din faţa ambrazuiii. Yisa cum va fi.

Când noaptea era senină şi cărările uscate „la întoarcere îl părăsea pe Hervouet la intersecţia cu poteca de sub stejarii cei mari şi îl trimitea la cazemată; el pornea drept în faţa ochilor pe o scurtătură care ajungea, printr-o pepinieră de brazi tineri, chiar la Faliz”: din partea aceasta puteai ieşi în luminiş străbătând livezi de cireşi şi elmpuri de lucernă unde bolovani rostogoliţi în iarbă îşi înălţau cioturile sub lună. Grange **să**-ea pâncaurile şi a, ungea prin grădini la uşa Monei; înainte de a deschide, înfăşură în batistă zăvorul de for ţărănesr, de frică să nu o trezească; de pe prag chiar, ghemuită în **umbra deasă a mobilelor** pe **care clarul** de lună îşi agăţa reflexele de zale, auzea

respnaţialungă şi uşoară, care îşi suila prospeţimea peste oboseala lui Un parfum de levănţică răzbătea din dulapurile pânteioase; prin uşa deschisă, se zăreau primii pen de pe alee rămuroşi şi ţepeni sub clarul de lună ca nişte corali pe un fund de mare. Se aşeza lângă ea şi îi acoperea umerii de frigul nopţii cu plapuma roşie care lunecase pe jos: ca un mâţişor care îşi ascute ghiare le în vis pe cârpele d: u coşuleţ, ştia că ni i ea nu adormea uşor, în somnul al doilea de d mineaţă, decât după o luptă crâncenă cu aşternutul. Nu o trezea. Ascunsă în întuneric, cufundată în cine ştie ce dulceaţă pierdută, el nici nuse cu ta la ea. Asculta numai, chiar lângă şoldul său, micul suflu prelung, iar prin uşa deschisă vacarmul de la Fraitures care pierea acum în depărtări. I be părea că viaţa i. Se descătuşase şi la toate lucrurile se legau între ele doar prin uşa aceea bălăngănită care amesteca orele somnului cu ale zilei, şi

îl arunca spre Mona din adâncul nopţii de război sub stare de veghe. Închidea ochii o clipă şi asculta. În întuneric respiraţiile amestecata trecând în sus şi în jos peste foşnetul grav al pădurii: era parcă zgomotul micilor valuri în fundul unei peşteri care respiră pe însăşi clamoarea brizanţilor; acelaşi umăr enorm al mă le care mătura pământul le ridica, purta laolaltă veghea şi somnul. Înainte să plece, ating (a doar cu vârful degetelor căuşul mâinii puţin transpirate pe care în somn ea o întindea desfăcută, cu poala întoarsă spre întuneric, pentru cine ştie ce cons înţământ orb care îl lăsa pacificat.»

Când revenea la cazemată pe drumul forestier, vedea în abatajul d a pădure, deasupra văii Meusei, reflectoare” iacă trandafirii sub pl, unele licăriri ale zorilor: ziua, ca şi noaptea, munca nu înceta. Betoniera lucra. Un detaşament precursor de genişti se nstalase lângă fortul Buttes

şi Moriarmă anunţa că luna următoare va avea loc plasarea mecanism dor de distrugeie a drum lui forestier şi a câmpurilor de mine prevăzute în jurul cazematei.

Către sfârşitul lui decembrie a căzut prim i zăpadă peste Ardeni Când Grange s-a trezit, o zi albă şi fără, vârstă care mustea din pământ vătuia pe plafon umbra cercevelclor; dar prima lui impresie a fost mă puţin de lumină insolită, cât de o suspendare anormală a timpului: mai întâi a crezut că i. Se oprise deşteptătorul; od **aia,** întreaga casă păreauj să plutească pe un lunecuş lung de tăcerej – o tăcere călduţă şi savuroasă de mănăstire, care nu mai înceta. S-a [sculat, a văzut prin fereastră pădurea albă cât putea cuprinde cu ochii, şi s-a culcat înapoiân camera liniştităjjelipind „mulţumit. Tăcerea respira în jurul său mai subtilă sub acea lumina, somptuoasă. Timpul făcea escală: pentru locatarii Acoperişulu”. zăpada aceasta puţin

magică, înhizând druimirile, deschidea vremea vacanţei mari.

Către Morii, rm6, comunicaţiile au fost foarte curând aproape întrerupte. Cam oneta gâfâitoare, deşi cu lanţuri la pneuri, dună ce s-a înzăpezit o dată sau de două ori în nămeţi, nu s-a mai aventurat d1 icolo de rampele acoperite de polei ale Pulberăriei. O dată la două zile, Gourcuff purtxnd drept lest o litră de rachiu şi mai multe răniţi, „cobora” la batalion: revenea de acolo foarte târziu, roşu, beat turtă, harnaşat cu raniţele pline care cuprindeau poşta, cutii de consorve şi saci cu biscuiţi. Echipajul din fort care, în noaptea care se lăsa, pândea de departe cu ocheanul înaintarea sa în zig zag pe drumul forestier, îl încuraja pe ultima sută de metri cu un concert de bun venit din pahare lovite de bidoane”.

— Haide, G jurcuff, dă-i benzină! strig? Hervouet în timp; e mingea neagră oscila pe zăpadă, grăbind pasul

ca prin farmec. În armata de pe Meusa, doar argoul motorizaţilor era folosit.

Îl ridicau pe scara de fier în careu, unde Olivon îl „dezgheţa”, adică, după ce îl aşeza cu spatele la soba încinsă, îi vira cu duşca pe gât încă o litră de grog fierbinte care înlocuia acum cafeaua din oală. Un abur dens se înălţa atunci din Gourcuff, în timp ce o baltă i se lăţea sub scaun. – pe urmă strănuta, cu un soi de maiestate, şi o gamă întreagă de eteruri bizare se volatiliza în încăpere.

— Mai rău ca o locomotivă „scoate aburi din el, şuiera Olivon, admirativ, dându-i mici lovituri de puinn; tu spinare. Dar – ce-i drept e drept – şi consumă…

În biroul său din Moriarme, zăpada îl făcea pe Varin să vadă lucrurile şi mă: sumbru. Primele intempei îi înţepeneau arcurile acelei armate gâfâitoarb, gripau brusc motoarele liodoroage, bune doar pentru marile manevre de vară. La peste treizeci de

centimetr de zăpadă, lucrările, convoaiele, exerciţiile, transporturile, apelurile, irurile, toate scârţâilile zilnice ale angrenajului încetau ca prin fsrmee: garnizoana de pe Acoperiş a devenit cartierul de iarna al un Mari Companii, o hoardă înţepenită de hibernare, adăpostită în grupuri mici prin deschizăturile călduţe ale sobelor şi igluurilor sale. Kegulainentele mute dormeau închise pe masa căpitanului. După ce apelase un moment fără convingere la „schiuri” şi la „material de munte”, Varin a ridicat braţele la cer şi a început să vorbeai-a cu un dezgust mohorât despre „traiul după obiceiul pământului”. În tonul căpitanului transpărea întreaga retragere din Eusia. Trupa, simţind că i se lasă frâiele libere, era în al nouălea cer. Nu-i plăcea imaginea a ceea ce i se pregătea: bătălia aceasta la urma unnt probabilă spre care se îndrepta cu entuziasmul «căzut al un 3 al de povară între hulube: le îndată ce

simţea frâieie mai slabe cădea **cu n? sul în iarba de** pe potecile laterale căutând a 30I0 visurile struţului în nisip. Şi, sub zăpada moale rare netezea pământul şi ştergea urmele, avea cir ar vaga iluzie că devine invizibilă, că poate înşela destinul.

Zăpada împrumuta pădurii scunde şi necioplite din Ardeni un farmşc pe care nu îl au nici codrii din munţi, nici brădeturile din Vosgi sub luminaiile lor de glieaţă. Pe crenguţele scurte şi ţepene ale desişului pe care vântul nu le ajungea, omizile albe se agăţau săptămân în şir fără să se desprindă, sudate de coajă prin mici acadele de gheaţă care erau picături dezgheţate şi reîngheţate pe viu de frigrd nopţilor lungi: zile în şir, în aerul decantat de ger, Acoperişul îşi punea huse peste huse, pachete uşoare şi grele, fire de păianjeni şi lungi filigrane albe de d miiu şi cu brumă. Un cerc de un albastra violent se spăl gea peste pe sajul sărbătoresc, Aerul era acid şi

aproape călduţ; la anuază, păşind pe drumul forestier din fiecare potecă laterală se auzea, în şuvoaiele de soare care făceau să scânteieze zăpada, cum urcă zgomotul mustos al măruntaielor de zgheţului, dar de îndată ce orizontul Meusei devenea trandafiriu odată cu seara scurtă, mgul depunea din nou pe Acoperiş o tensiune magică: pădurea pecetluită devenea o capcană de tăcere, o grădină de iarnă pe cart grila lui închis o reda forfotei fantomelor. Fiindcă zăpada agaţa sclipiri mai mdepărtate, iar înălţimile Meusei, noaptea, se însufleţeau; pe după nimbul betonierelor adesea, acum, în nopţile senine, reflectoarele de apărare antiaeriană măturau până dincolo de frontieră cerul pădurii cu cvadrupla lor bară de lumină, şi o fosforescenţă alerga şi se stingea în depărtare pe cutele zăpezii printre trunchiurile carbonizate, asemenea pălăla Aei bruşte şi moi care înroşeşte un smoc de vată. Acgfete luciri boreale, această

glorie de lumină glacială care se în îneja în noaptea v; dă şi părea să ascută frigul, înstrăinau locul şi anotimpul. Uneori îazele lunecind în faţa ferestrei fără perdele îl trezeau pe Grange în toiul nopţii, ca, pe timpuri, fascicolul farurilor măturându-i pe viu geamurile în insula aceea bretonă, unde dormise atât de prost; se scula şi se sprijinea peste pervaz, şi privea o clipă straniile coloane de lumină rotindu-se încet, precaut, pe cerul de iarnă; o amintire urca al unei în e, l din străfundurile lecturilor copilăriei aceea a uriaşilor marţieni bolnavi ai lui Wells scoţând răgete de neînţeles peste întinderile stupefiate.

Dar, de îndată ce semnele, odată cu /orile, se stingeau pe cer, Acoperişul revenea la viaţa lui sabatică. Înainte să se fi luminat de ziuă, Grange auzea sub ferestre irosniturilb focului mare de vreascuri pe care îl aprindea Olivon în fiecare dimineaţă, sub cazanul de fiert rufe ca să topească zăpada; oamenii se

înghesuiau curând lângă căldura lui; câteodată un tăietor de lemne de la Falize, în drum spre şantier, se oprea în trecere să-şi încălzească mâinile la flacără. Lui Grange îi plăcea murmurul matinal sub ferestre prin care *casa lui* îşi începea freamătul pe toată z ia: de la căderea zăpezii, legăturile cu Moriarm6 deveneau tot mă: mult asemănătoare cu cele ale unui vasal care îşi ridică după bunul său plac podul mobil al foişorului şi îşi marchează distantele. Fortul nu mai trăia pe seama văii: cutiile de conserve, biscuiţii aduşi de Gourcuff de la Mori arme se îngrămădeau în cazemată, formau un soi de stoc de asediu particular a cărui depozitare mergeau să o supravegheze din când în cânrl Grange şi Olivon.

— Avem de toate, spunea Olivon dând d a cap în faţa proviziilor adunate în cămară; şi o spunea pe tonul unui cambuzier verificând rezervele de alimente ale unui vas înţepenit într-o

banchiză. Se ghicea în el dorinţa magică să fi fost uitaţi acolo pe mult timp – pentru totdeauna.

Grange debarcase la Moriarme având, în portofel, o sumă consistentă, pe care viaţa în cazemată şi solda o măriseră lună de lună: Falizele au înlocuit intendenţa. Nu se găseau acolo nici brutărie, nici băcănie, dar fermele aprovizionate pentru iarna lr ngă de pe poeliş, şi care încă îşi mai coceau singure pâinea, furnizau toate cele trebuincioase; nici vinul nu lipsea, banv i se topeau voioşi între degete. „La dracu’” eu economiile, îşi spunea ridimd din umeri. Om veelcamai târziu. La primăvară…” şi simţea în ceafă între piele şi carne – pe jumătate teamă, pe jumătate surescitare – gâdilătura uşoară a pasagerului dintr-un tobogan care veele curbura şinelor, nu prea departe în faţă, abordând căderea cea mare.

Niciodată, ca în iarna aceea pe Acoperiş, nu îşi simţise viaţa

palpitândă şi călduţă, eliberată de legături, izolată de trecut şi de viitor ca prin faliile profunde ce despart paginile unti cărţi. Oricât delejer se simţise angrenat în viaţă, războiul tăiase şi puţinele legături pe care şi le recunoştea: poate că în 1914 plecaseră bărbaţii ultima oară cu gândul de a se înapoia *la culesul strugurilor:* în 1939 schimbau doar cinematograful pe nopţile ele veghe din colibe, dar fără să se întoarcă: ştiau în străfundurile lor că nu vor mai regăsi decât un tărâm trecut prin foc; abia părăsită, viaţa care nu încetase încă să fi înfăşoare în căldura ei încropită părea atinsă de o rapidă, de o iremediabilă îmbătrânire – secătuită de vie pe picioare, gata de cules, în faţa lui cortina mai era mea lăsată, dai o fluturau adierile şi străbăteau licăririle, aşteptând să se aprindă luminile rampei. Între amândouă, timpul care se anunţa era bun de luat. Pământul redevenise uşor; odată cu iarna, bolnavi şi bătrânii,

evacuându-se az lui, părăsiseră rând pe rând cătunele din pădure şi pieriseră în spatele frontulu i în înmul trenuleţelor gâfâitoare de pe Meusa; Acoperişul întinerise ca un oraş în ajunul urnii asediu **care, şi-a îsgonit** *gurile imtile.* Oric-ît, de puţin marţial se considt ca, Granee simţea totuşi destul de neclar, dar puternic, că în acţiunea brutală de măturare care curăţa pământul de deşeuri trece primăvara amara şi imulentă a războiului: aen 1 care ocălda acum avanposturle era mai viu decât cel respirat pe puntea unui vas.

Zăpada care despărţea cazemata de Meusa, o apropia în schi: nb de Falize. Ar am că bătrânii tribului o luaseră din loc de pe platoul cp „iun deja golit de toţi bărbaţii valizi datorită războiului, se auzeau încă de dimineaţă pe cărările înzăpezite râsetele mai libere şi mai stridente ale femeilor, iar luci urile s-au desfăşurat foarte simplu Gusturile celor din fort îi mareptau mai degrabă spre ce li se prezenta

consistent şi stal” 1, iar peisajul de Crăciun, nopţile lungi, incertitudinea timpurilor ce aveau să vină, un fond de seriozitate ţărănească şi în caracter, sesizabilă la Olivon şi Hervouet, le deşteptau bărbaţilor dorul după, *femeia de acasă.* Olivon *frecventa* Cafeneaua Plataiilor, unde Gourcuâf ve nea să 1 ajute la îmbutelieri, e drept acum destul de rare, întrucât odată cu iarna Grange rămăsese aproape singurul client. Când intra la Platani ca să-şi bea cafeaua de după-amiază, îl surprinde a adeseori, sub calendaiul *Byrrli* cu frumoşi? săi ciorchini de şi ruguri în jurul cărora făceau voltije ultimele muşte ale sezonului, pe Olivon încins cu un şorţ de iută (şorţul răposatului, îşi spunea Crange: patroana, ara o văduvă grăsulie, dar cu un zâmbet încă plăcut), aşezat în faya ziarului de dimineaţă pe care i-l explica doamne Tranet – ocupaţie ce nu avea nimic frivol în sine deoarece Oiivou descifra pentru ea pe pagina adouă

Comunicatele prefecturii, care întindeau în timpurile acestea tulburi capcane profunde sub paşii comerţului de băuturi spirtoase. Hervouet ţinea locui, în căminul lui, unui vânător de munte, pe lângă o ţărancă atât de palidă şi de micuţă, atât de copleşită de familia ei numeroasă şi de nenorocirea vremurilor, încât opinia publică din Falize nu-l vedea cu ochi răi pe noul stâlp al casei, Hervouet părând în i degrabă la Mazur js unul din ace” paladini căzut din cer care. Se deilică ocrotirii orfanilor şi în aduvei. Giangr, pe care acel t interimat exemplar îl lăsa uneori puţin perplex, se liniştea spunându-şi că instrucţiunile – în a/ara orelor de serviciu – indicau de fapt folosirea cât mai liberală a timpului trupei pentru nevoile agriculţi iii. Când îl vedea încă din zori Lideletnicindu-se cu munci forţate, ca spartul gheţii din baltă şi maturatulză, pezii din faţa uşii mult Ina iute ca restul casei să se fi sculat, apoi

despicatul porţiei de lemne per tru ziua respectivă, funcţia – o funcţit de fapt destul de gravă şi mă degrabă demnă, marca tă şi de un puternic care eter de necesitate – depăşea atât de mult sugestiile mai fără de perdea, încât oricine putea să-şi spună că aici ordinea se restabilise de la sine, şi că muncile lui Hervouet erau perfect îndreptăţite. G ndindu-se la avatarurile micului cerc de oameni, GTange, uşor înduioşat, nu era departe de a –, găsi în fond pe toţi *bine cazaţi.* Cel care îi făcea griji eramaieurând Gourcuff, descumpă t de secesiunea lui Hervouet, şi care îşi plimba în jurul cazematei o stranie castitate alcoolică şi arogantă. În orele lui libere, putea fi văzut înfundându-se pe vreo cărare înzăpezită, mereu singur, mereu puţin asudat şi mereu foarte roşu, aplatizându-şi casca pe cap cu un pumn coleri e şi bodogănindu-şi înjurăturile bretone în gulerul ridicat al mantalei.

— Se duce la vânătoare… spunea Olivon misterios făcându-i cu ochiul lui Grange, cu tonul înduioşat al unui tată de familie minţit.

Ceea ce îl mii a pe Grange era faptul că imaginea pe care o prezentau aceste împereehei i întâmplătoare era exact contrariu] oricărei destrăbălăii, şi că buna ordine domestică în cazemată, acel soi de disciplină destul de liberă, care se statornicise acolo, nu suferea câtuşi de puţin. Fertul umplea un loc liber; readucea în cătunul nărăsit în voia rătăcirilor blândelor braţe feminine o ordine masculină, din care nu lipsea o Severitate neobişnuită de comportament, deoarece ch: ar dacă presupunea patul, se corea înainte de ziarul de seară şi de papuci. De îndată ce se anunţa apusul rapid de iarnă, minuscula trupă îşi încheia centironul, îşi scutura pe pragul feminin praful de pe manja şi, ea într-un bat cara b, liberă şi voioasă, revenea peste noapte în casa

bărbaţilor, unde totul aparţinea altui ordin: limbajul, dispoziţia, vorbele, glume e. Acolo se afla o lume fragilă, suspendată din toate părţile peste vid, dar ale cărei angrenaje începeau în mod bizar să se învârtească. Grange se gândea uneori la orologiul acela oprit pe care un cutremur de pământ îl repusese în mişcare, dar care nu mai suna decât sferturile de oră: de te tdeauna, avusese o slăbiciune pentru mecanismele de două parale sau de o fi, delicate şi absurde, în care întâmplarea face să reînlorească o clipă, necesitatea când era de o perfectă bună credinţă, îşi spunea şi că amorurile acestea aproape animalice de cantonament, clocite de iarnă, izbucnite de la sine, în căldura bună a caselor îi produceau linişte: făceau ca ataşamentul său pentru Mona să se îndrepte spre o ordine paşnică, îi conferea o soliditate şi chiar un anume viitor.

Se scula acm foarte devreme ca să

lichideze puţinele treburi pe Rare i le impunea vaţa încetinită din fort, cu mult înainte de ora când lumina, de apă murdară, mi, i cenuşie ca pămntul, mult mai devreme decât soarele, începea să filtreze prin păduri: casa care se scutura de zăpadă, în dimineaţa încă întunecată îi deschidea apetitul. Îi încredinţa consemnele lui Clivon şi pleca la drum, liber aproape toată ziua. Solul alb scrâşnea ca nou sub pojghiţa îngheţată; noaptea se retrăgea din pădure fără o adiere de vânt, parcă absorbită de zăpadă; lua;nte de a se apropia de cărarea spre balize, un soare mare de culoarea fierului încins răsărea în faţa lui la nivelul pământnlui în lunga perspectivă a drumului. Această clipă îi părea mereu nouă şi minunată: aerul era mai viu şi biciuit decât sângele dezmorţit de deşteptător; s-ar fi zis că încă niciodată hi mina nu se sculase peste lume atât de tânără. Bătea la uşa Monci cu vârful de fier al bastonulu

păti uns de buna dispoziţie a zorilor de vânătoare îngheţate pe care rachiul le înviorează, devreme. Cu scurta ei căptuşită cu blană de oaie, cizme groase de cauciuc, părul sălbatic de dimineaţă pe care îl încurcau, s-ar fi zis, stelele nopţi, şi care părea să se mai scuture înea de paie, emana ca şi casa spălată pe toate gresiile ei roşii un nuros bun, proaspăt şi rustic de duminică la ţară, care amintea de perie de păr şi de tesală, de scăldat cu apă multă la adăpătoare. Afară, nu se auzeau decât picăturile mari ale dezgheţului care băteau toba pe marginea, tuturor acoperişurilor, şi cântatul cocoşilor în dimineaţa plină de soare. Mona era totdeauna gata la oia stabilită; ieşea din noapte în fiecare dimineaţă lustruită şi curată, ca o pietricică scoasă dintr-un torent.

— Câţi ani a, i? spunea el câteodată netezindu-i sprâncenele cu degetul, descumpănit de îrumuseţea ei mai mult decât de o rafală de vânt,

clipând din ochi sub lumina prea vie în timp ce ea cKcotea am g t şi îl ciufulea cu mina ei uşoară – dar înţelegea că întrebarea nu avea noimă şi că la ea tinereţea nu era o chestiune de vârstă; Mona aparţinea mai curând unei specii fabuloase, ca licornele… Am găsit-o în pădure” îşi spunea el, şi o înţepătură miraculoasă îi i şca inima; ea purta un semn: marea i-o trimisese într-o iesle de piatră; simţea cât de precar îi fusese împrumutată; valul care o adusese o va lua inaooi.

Porneau pe o potecă prin spatele grădinilor goale şi a straturilor de verze îngheţate până la Frail ures. De îndată ce te îndepărtai puţin de Falize, regiunea se descoperea; cărarea urmărea în cornişe linera codrilor adânci care se îndreptau spre Belgia. Chiar la capătul pădur de jar negru, pe zăpada care se întindea până în zare fără o casă, fără un fum, se zărea un orăşel atârnat de un pilon deasupi a unor chei scânteind sub soare din toate

casele lui albe, plutind în negura vio letă a gerului. Lumina zăpezii îi împrumuta o fosforescenţă de cetate interzisă şi de pământ al făgăduinţei. Soarele urca şi începea să dezgheţe picături de pe fiecare cracă, dar încă mult timp, pe când se îndreptau spre Fraiturts, orăşelul din zare pe muchia crestăturii cheilor sale scânteia glorios între alb şi albastru. Mona era încredinţată că e vorba de *Spa:* de când citise pe afişele sălilor de aşteptare denumirea, care o incinta, nu îşi închipuia că în Ardenii belgieni mai puteau exista şi alte oraşe.

— De ce nu mă duci? spunea ea scuturându-i braţul, cu bruscheţea e; tipică în dorinţă, care părea să redea de fiecare dată lume™ noutăţii ei. Şi adăuga clătinând din cap cu o precocitate înţeleaptă şi casnică:

— Julia ar veni cu noi. În Belgia, stil, e viaţa ieftină.

În spatele râpei de la Frril ures, scuturau de zăpada nopţii uşa unei

cabane de cărbunari părăsite şi scoteau din ea *sania.* De fapt era o sanie destul de grosolană, un soi de *sclilitte* care servise pesemne iarna la transportarea vreascurilor din pădure. *Tânărvi* Bihoreau, numit şi Picior-de-lemn, a cărui competenţă la Falize îmbrăţişa de la repararea aparaturii electrice până la montarea faianţei, adaptase la ea un scaun am paie împletite; trăgeau cu o curea printre brazi sania, trainică şi destul de grea, până la *semnalul Fraitures,* un pilon din trunchiuri necojite care se înălţa într-un luminiş de pe vârful movilei. Soarele de la ora zece semăna pretutindeni pe zăpada îngheţată paiete, şi amândoi râdeau de faptul că suflau concomitent în faţa lor două buchete mari de respiraţie caldă. Ajunşi la semnal, împărţeau proviziile pregătite de Julia şi aduse de Mona într-un soi de rucsac. Mona lega întotdeauna sama de pilon, ca pe un cal: era una din ciudăţenide ei – alături

de cea a uşilor neîncuiate şi a bruştelor semne ale crucii făcute cu degetul mare – asupra cărora Grange nu îndrăznea să-i nună întrebări; în momentele lui de entuziasm, nu era departe de a crede că ea deţine taina anumitor practici aproape magice ale vieţii în sălbăticie. Faptul de a-i fi pătruns în intimitate nu însemna nici pe departe că aveai deja câştig de cauză asupra ei: mai existau destule momente când Mona îl intimida.

Pe coasta verticală, a colinei, o porţiune despădurită deschisese un drum care cobora, în pantă, lată şi dreaptă. Sania demara încetişor pe zăoada proaspătă, apoi, cu o accelerare de avalanşă, plonja diept în jos atingând cu burta colţii negri ai pârtiei necurăţate de buşteni: soarele, pulberea zăpezii, piedicile înşelătoare ale buştenilor uzi, faleza de brazi negri din apropiere, totul se scufunda atunci în ochii lui Grange pe urmele unui vrut trăsnitor care îi ardea urechile şi părea

să elibereze pământul de orice gravitaţie; simţea cum sânii Monei, lungită strâns lângă el, i se strivesc uşor de spinare, apoi se delestează la fiecare hurducătură a săniei; se lipea de umerii lui, uşoară şi grea totodată, ca acei copii din basme pe care îi iei 2 n braţe când treci prin vad şi a căror povară îţi plumbuieşte dintr-odată picioarele, iar uneori jocul devenea mai ciudat: simţea gura Mouei închizându-şi pe ceafa lui dinţii reci, şi mâinile ei alunecânti de-a ţugui braţelor lui până ia încheieturile care manipulau partea de dinainte a săniei. Aceasta îi catapulta pe o faleză moale săpată de pir „ui în fundul râpei; rostogoliţi în zăpadă, râzând nervos, se luptau, lipiţi unul de adul, cu mâinile şi genunchii, şi foarte curând simţea din nou dinţii Monei care îi căutau ceafa: o moleşeală bruscă îl cuprindea, ca şi pisica pe care o ridici de jos trăgând-o de pielea girului – zăpada care-i aluneca între umeri şi în lungul braţelor devenea o

blândă arsură.

Când se scuturau şi se aşezau o clipă pe sanie ca să-şi i-ragă sufletul „o privea pu; în de jos cu o umbră de nelinişte, că, zându-i talia atât de cubţire sub scurta strânsă pe corp; se gândeala viespile care ştiu din nst let să înţepe ca să paralizeze. De îndată ce tăceau, închizând ochii, auzeau din toată întinderea pădurii doar clipocitul uşor ai mi >jnt – uneori, foarte departe un cocoş izolat îmboldea soarele d imineţii: cu capul sprijinit pe umărul Monei, simţea cum vine lumea „pre el îmbibată de un tandru belşug.

Când se înapoiau la cabană şi mhicau, aşezaţi unul lângă altul pe & ani», ce le m* i rămăsese din provizii, după-amiaza era deja avansată; orizontul pădurii se întuneca sub un cearcăn mov. Se lăsa frigul, iar în lumina, oblică trecea o nuanţă de tristeţe îngrijorată. Mona frisona sub scurta ei îmblănită: se înnegura deodată la fel de repede ca un cer de

munte, receptivă la toate avertismentele orei şi anotimpului.

— Nu-mi plac sfârşiturile de zi, snunea ea scuturând din capnând 0întreba ce are. Şi, când voia să ştie la ce se ginaeşte:

— Nu ştiu. La moarte... Uneori îşi rostogolea capul pe umărul lui, şi câteva secunde plângea cu sughiţurile ei repezi, atât de ciudate, bruşte ca o ploaie de aprilie. Simţea cum îl pătrunde frigul, brutal. Nu îi plăceau cuvintele care ieşeau din gura acestei sibile copil, năpădită brusc de noapte. Când ajungeau la Falize, o umbră albastră şi rece tăia zidurile caselor până la jumătate; firicelele de gheaţă reîngheţate pe marginea sta sânilor umpleau uliţele cu tăcere. În iute chiar ca soarele să fi asfinţit, zănada devenea cenuş.e. Păn întul în aiul lor părea deodată atât de strâns, atât de îngheţat, încât presentimentele Monei îi conleşeau şi pe Goange; simţea cum ziua basculează, brusc în fundul unui

puţ negru, şi cum urcă în el o apă sură, rece, al cărei gust searbăd îl avea în gură. De îndată ce Julia termina de serv ceaiul, se dezbrăcau cu o şi abă anxioasă; în camera mare şi întunecată, plină toată de tristeţea câmpeneasca a serii, se strângeau în braţe fără vorbă uneori el se ridica pe jumătate pe pernă, între cearşafurile reci, şi, desprinzându-se de degetele Monei, îşi lăsa privirea să fi lunece, cu ochii larg deschişi, spre masele de umbră densă ale mobilelor care năpădeau încăperea. „Ce am? îşi spunea, cu mima, grea. Cinagitie? pesemne *angoasa crepusculară*”, dar se mira că nu o mai re, simţise niciodată m-a, inte... Când pleca spre fort la căderea nopţii, singurătatea îl apăsa; adeseori se ducea să-i ia pe Eervouet de la Maznres. Se înfundau în drumul de zăpadă moale care amortiza zgomotele. De cum ieşeau de pe drumul forestier, licăririle şantierelor de pe Meusa, care luau lecul

asfinţitului, lăsau să se târască pe plăcile de zăpadă nişte zori bolnăvicioşi, un soi de la să auroră. Lui Grange i se părea că pământul însuşi se îngălbenea ca un ten malac iv, că timpul macină cu o febră lentă: păşeau pe el ca peste un cadavru care încrpe să miroasă.

Adesea, bitrând în cameră, găsea pe masă corespondenţa pe care Gourcuff, sau uneori camioneta, o urca, se dela batalion –, şi această perspectivă îi întuneca de asemenea întoarcerile: nu îi mai plăceau şt 1”le: era ca acei izolaţi care au lăsat undeva în urma or o mamă sau o goră foarte în vârstă, şi a căror plimbare zilnică îl derutează pe factoi Dacă revenea târziu, înainte chiar de a intra, ia el ghicea dacă veniseră ceva hârtii de la Mori ar după tăcerea, care domnea în careu la apariţia lui şi care nu se datora somnului; într-adevăr nu treceau mai mult de câteva minute şi Olivon îi bătea ia uşă, aparent pentru *a*

da raportul (dovadă o bătaie din călcâi neaşteptată şi iezuită care îl amuza pe Grange), în realitate numai ca să readucă încareu ştireaâncurajatoare că „locotenentul pare în apele lui”.

Nu era totuşi cazul, aşa s-ar fi zis, să fie îngrijoraţi. În aparenţă, nimic din hârtiile oficiale nu lăsa să se prevadă o schimbare în sectorul Acoperişului. Din când în când, cu puţin optimism, se puteau decela semne net liniştitoare; ca acele comunicate ale geniştilor care promiteau de pe acum o lungă înseninare de primăvară – şi care prevedeau, după dezgheţ, ridicarea pentru verificare şi stocarea pe marginea şoselelor a minelor antitanc. Ceva totuşi filtra prin logoreea cenuşie – zilnic mai abundentă – care tulbura puţin liniştea: s-ar fi zis uneori că un creier debranşat prin se; un dar obsedat de o digestie apăsătoare, trimitea din când în când mici furnicături până la extremităţile nervilor. Ceea ce părea să îl preocupe,

acum că iarna avansa, era mişcarea *motorizatelor*, despre care oricine ştia (nici chiar motorizaţii nu făceau un mister din asta) că erau destinate, în cazul unui atac german, să se desfăşoare de part 3 în faţa liniilor, prin Belgia Dar când încerca cineva să descifreze, pe cât posibil, sensul prescripţiilor foarte fragmentare care parveneau până la Falize, se desena o perspectivă care îi intriga pe Grange: în mod vizibil se preocupau mai puţin de avansarea motorizatelor în faţa lir lor cât de modul ctur urmon să revină. O grindină de instrucţiuni minuţioase îi alerta pe tema aceasta de la o săptămână la alta pe comandanţii unităţilor înzăpezite de pe Meusa, precizând itinerar iile de repliere, ritmul scurgerii coloanelor, şefii de unităţi autorizaţi să pună în funcţiune activitatea de distrugere. Trecerea cazematelor în subordinea motorizatelor bătând în retragere şi trecând frontiera înapoi era articulată

în mod cu totul special, cu o precizie de maniac. Lui Grange i se comunicau schiţe care delimitau cu creionul roşu, pe planurile directoare: era tiruri oi art leri»” înaintate prevăzuse a acoperi replierea motorizatelor dmccace de Meusa. Meusa? se întreba Grange – şi parcă un penel lung 3 fi viclean ar fi veni să atingă în întuneric cazemata din fundul pădurii făcând-o să strălucească de o primejdioasă fosforescenţă – Meusa? ăsta îi privea puţin şi pe ei.

Se sprijinea de masă în coate, bătând darabana cu vârful degetelor pe fereastra neagră, oarec am descumpănit. Plecând de la acest şoc neplăcut începea să funcţioneze prin reflex un întreg sistem de gânduri adiacente. Că războiul ar putea să bată într-o” zi la uşa cazematei, puţin probabil: mişcarea „în această maşinărie grea, solid amarată de sol prin toate crampoanele, care era armata, căpăta în imaginaţie aspectul

anormal îndelung combinat dinainte, al unei mutări… De altfel, cine vorbeşte de asta? îşi spunea ridicând din umeri. Nimeni nu o gândeşte serios. Nici eliiar în conversaţiile de la Moriarrne…” şi aici se oprea brusc, fiindcă îşi amintea de Varin (Bine dar Varin!… îşi spunea). Simpla ridicare din umeri nu rezolva totul; ceva îi supravieţuia: o nelinişte pe care nu reuşea nici să o localizeze nici să o reducă, aceeaşi, îşi spunea, care producea ir somnii trupei în serile când pe biroul lui poposeau „hârtii”. Când sfârşea de citit *Micul Arăenez* şi wle câteva gazete pariziene care ajungeau până la cazemată, Grange se întreba uneori de unde îi venea acum această impresie tenace că „ziarele sunt atât de proaste”. Nu se petrecea niare. Băzboiul din Finlanda se apropia de sfârşit, era limpede. În Orimt, despre care se vorbise mult la un mement dat, totul părea să se fi liniştit: aparent puţurile de petrol din Caueaz încă nu se decideau să ardă. Tot atâtea

contra-focuri care, după ce au înroşit o clipă, ca din distracţie, orizontul, deveneau jăratic şi se stingeau unul după altul. Şi acum începea să pogoare peste frontul de nord-est o tăcere uşor zgomotoasă – tăcerea aceasta populată de tusete şi scârţâit de scaune când se obişnuieşte să se spună uneori că trece un înger, şi prin care musafirii indică în mod discret şi aparte că timpul se cam lungeşte şi devine destul de indecent să se sci rgă astfel între apeii + ive şi apariţia mâncărurilor mai consistente. Căci tăcerea, aceasta, care enerva acum urechea, însemna foame, iar căscatul nu amintea neapărat de plictis cât mai curând de redutabila deschidere a maxilarelor pe care tocmai o semn; fica. Iarna îmbă râne v – se simţea cum i se râdează lipsa de griii, ca acea insulă plutitoare a lui Jules Yerne pe care dezghe ţul, o zi după alta, o micşora.

După ce se războise un moment cu gândurile acestea lipsite de bucurie pe

care noaptea le îngrămădea în cazemată iar el le numea Larve, se ducea câteodată, înainte de culcare, să arunce o privire la harta Belgiei prinsă în ace la capii patului – un *supliment gratuit* în culori al *Micului Ardenez* înconjurat de franjuri formate din drapele franceze, germane şi belgiene, de decupat, la momentul oportun, spre folosinţă, conform conturului puntrat: s-ar fi zis, îşi spunea Grange de fiecare dată şocat, încruntând puţin din sprânce ană, că, e un cerc de muşte aşteptând în jurul brânzri ca cineva să ridice clopotul. Cu silinţă, măsura câteva distanţe, servindu-se de scara din colţul hărţii şi de pila de unghii. De fapt, salteaua belgiană nu prea era groasă De la frontiera germană până la Meusa, se puteau număra ceva, mai puţ n de o sută de Kilometri: trei ore de drum. Înaintând destul de agale. Din fericire, erau kilometri de Ardeni, alergici la armate, asta o ştia oricine: aici îşi frânsese gâtul Joffre, în 1914,

lecţia nu fusese zadarnică. Privea cu un soi de încântare enorma pată verde şi vivace a pădurii care, fărâmiţându-se, trimitea tentacule <ţm Liège o mă – dincolo de Meusa; în materie de pădure, era într-adevăr tot ce se putea vedea mai serios; remarca de altfel că nicăieri nu era mai compactă decât în faţa Falizelor. „Niciun luminiş!”, îşi spunea cu un m*tisfecit* intim care îi încreţea comisurile gurii De altfel, existau referinţe. „Imensa pădure de copaci scunzi” scrisese Mi liclet: nimeni; în devia o armată prin asemenea mari evidenţi1 liniştite. Mai rău decât o pădure, de fapt: o junglă. În plus, trebuia să se pună la socoteală şi armata belgiană: şaptesprezece divizii. Acţiunile de distrugere pe care le pregătise erau formidabile. „Dramurile forestiere, îşi mai spunea el cu o grimasă. Cu câteva doborâri de copaci!...”; prost era doar, se gindea el deodată, tocmai faptul că pemii erau atât de scunzi – dar nu poţi avea toate

şansele de partea ta. Se mai ghide a un moment în aşternut la armata belgiană, la pădure, la distrugeri, la lecţiile istoriei. L-ai fi mirat dacă. i s-ar fi atras atenţia asupra omisiunii b: zare prin care punea a iiiaa de pe Meusa între paranteze. Pur şi simplu nu st gândea la asta, şi era ciudat – şi neîndoios nu i-ar fi plăcut să adâncească motivele omisiunii. În prunul somn în care s-a cufundat, acum deja mai calm, asculta cum creşte pădurea.

Către jumătatea lui ianuarie, după căder de zăpadă care au făcut drumurile total impracticabile, cerul s-a înseninat şi la era miculuı-dejun un avion de recunoaştere german a zburat pe valea Metisei în sus. Nu era decât o minusculă paietă argintie, foarte încetiniră de distanţă, care sclipea eliyl şi când în soare; îl urma, la o bună depărtare, un şuvoi lânced de flocoane globuloase care se destrămau unul după altul în siajul lui cu un „pic”

vătuit şi moale. Spectacolul nu i s-a părut lui Grange câtuşi de puţin belicos, mă> curând ornamental şi plin de graţie: atât de regulat se succedau exploziile, una, după alta, încât s-ar fi spus că albastrul dimineţii fusese înflorit, în tuşe mici, de un ţăruş pentru răsaduri celeste.

Avionul a revenit aproape zilnic timp de o săptămână. Grange şi a spus că zăpada făcea pesemne mai vizibile terasamentele în curs de realiza re pe poziţia Meu să şi că nemţii profitau de asta ca să le fotografieze. La ora cafelei. În cazemată, bâzâitul oizar şi inegiJ proiecta dintr-odată toate capetele la ferestre.

— Ce chestie!... mormăia Gourcuff privind pieziş, către avion, îşi adăpostea, caraghios, ochii sub cască, chipurile împotriva soarelui, în realitate de teama minusculelor schije care făceau să sune câteodată ţiglele de pe căsuţă. Dar Apărarea antiaeriană nu îşi nimerea niciodată ţinta: erau

nişte străvechi tunuri de 75 care trăseseră şi în aşa-numitele *taubes* din războiul trecut.

— Nişte rable… spt nea Olivon imparţial şi dezgustat, reluându-şi ceaşca. Se mai auzeau o clipă prin fereastră cum acele pâcâituri onctuoase şi grase, plăcute urechii, însămânţau albastrul calm în *tempv-al* reţinut al unei salve oficiale.

— Varin trebuie să fie în toate stările, îşi spunea Grange. Cu Şi guranţă, după aceste recunoaşteri, aşteaptă pe curând un atac. Şi-l închipuia pe căpitan măsurând biroul în lung şi în lat, cu mâinile la spate, cu obiceiul acela obra, znic al lui de a se posta deodată în faţainte rlocutomnr cu nările fremătânde şi colţul gurii puţin sch monosit. „Încă n-ai înţeles?” în anumite zile, partea din fund a fortului pierea complet în ceaţă pentru Grange, dar Yarin niciodată scăpitanul rămânea teribil de viu. Poate din cauza telefonului nichelat de pe birou şi a

mâinii sale înfrigurate, mai iute decât gheara pisicii „care cuprindea receptorul şi întrerupea brusc prima sonerie; când încerca să îşi reprezinte *lovitura cea mare*> nu îi veneau îni Grange decât imagini neclare, cu excepţia uneia singure, deosebit de precise: irâna uscată a lui Yarin încleştată pe telefon, şi ticul nervos, avid, al buzelor, Singura undă mobilă pe obrazul aplecat peste aparat. Se întreba de ce această, imagine îi era atât de clară şi în acelaşi timp atât de dezagreabilă. Uneori viba, cu o complezenţă puerilă, la felul cum se vor desfăşura lucrurile – de fapt, în timp de război nu este neraţ onal să prevezi bombardamente – dacă. Într-o zi, departe, foarte departe în spatele cazematei pierdute la capătul unei lumi rămase pradă fantomelor şi surprizelor, telefonul lui Varin va fi întrerupt.

Către sfârşitul săptămânii, o ceaţă cu miros de moină a învăluit. Acoperişul: zborurile de recunoaştere

ale nemţilor ar. Încetat. Pe urmă cerul s-a înseninat din nou, vremea a devenit uscată şi fcarte limpede, şi două zile de frig brutal s-au abătut peste podiş: drumul acoperit de polei a despărţit aproape total Falizele de cazemată. Fortul cic cea de năduful acru al unui echipaj imobilizat din lipsă de vânt. În a treia zi, de cu zori, Grange, care se îmbrăca clănţănind din dinţi de frig, a zărit de la fereastră, spre marea lui surprindere, pe un om de la fortul Buttes care a apărut dintr-o cărare, cu zăpada până la burtă. Fortul Euttâs repere uta de urgenţă spre Falizele inaccesibile o comunicare de la Moriarm6: era ordinul de alarmă – alarma *numărul unu.*

„Dar radioul nu spune nimic, îşi repeta el, neîncrezător, şi pe îrmă, cu zăpada asta!... Dar deodată zăpada nu mai avea nicio valoare pe lângă pătrăţelul alb de hârtie de pe masă, iar tăcerea radioului aducea mai degrabă un iz de capcană; în război, un ordin, o

ştire, un simplu zvon, învăluie brusc totul într-o lumină prevestitoare de eclipsă, aruncă lumea în alt anotimp. De după peretele despărţitor (la întâmplare, ordonase şi el o revizuire a armelor), zăiîgăiiitul chiulaselor demontate, izbite de lemnul alb, transmitea şi nervilor lui Grange teribila indispoziţie a oamenilor. În alarme nu prea credeau ei, dai ele îi enervau nespus. Era puţul în care se cădea la io oul de „omule, nu te supăra”: întregul capital de visări paşnice, confortabile, de previziuni liniştitoare, agonisit, consolidat săptămână de săptămână, se risipea dintr-odată în fum: totul reîncepea de la zero. Pe urmă, până băt-departe, dincolo de Meusa, armata se scutura din somnolenţă, se informa, se agita necontenit de-a lungul frontierei cu toate antenele în alertă. Spre amiază l-au văzut pe că tanul Varin debarcând în faţa fortului.

— Olivon o să pună imediat de

cafea, a spus Grange, după ce au luat loc. Fortul Buttes mi-a transmis de di; nineaţă ordi: ui de alarmă, a continuat el tuşind uşor şi ridicând nasul fără să facă exces de discreţie. Căpitanul a dat din umeri.

— Nu ştiu mai mult decât dumneata, dragul meu. Dar, oi”; am, de data asta, m-ar mira. Arr avut de trei ori pană în timp ce un am spre Pulberărie.

A făcut un gest scârbit în direcţia zăpezii.

— Pe-aici totu-i în regulă? a reluat apoi cu un aer destul de distrat.

— B”neîi iţeles că plasele-cofraj de la amorazuri tot nu ni s-au liviat.

Căpitanul a ridicat iarăşi din umeri. Toată lumea ştia la Moriarm6 cât de furios era de trei luni din cauza pieselor de negăsit: suferea pentru forturile sale fără pleoape ca de o mutilare.

— Ştiu, a spus, cu un tic amar din gură. N-am mijloace ca să le fabric eu.

Îşi bea cafeaua cu înghiţituri mici, întrerupte de tăceri. Asetnde el ceva, şi-a spus Giange. Ceva ce încă mai ezita să scoată la iveală. Căpitanul şi-a depus ceaşca şi a armcat o privire spre fereastră, cum făceau fără să vrea toţi vizitatorii; într-o clipă tăcerea păciur i, atât de gieu de igot t, a pătruns înăuntru, la fel de paşnic ca apa într-o «pară culcată pe fundul mării

— Să coborâm, a spus Varin cu un ton brusc. În cazemată, îngul acid al dezgheţului era aproape insuportabil. Câteva sticle goale se rostogoleau pe ciment, lângă chepengul spre tunel. Prin amurazură, o Lumină de zi sărăcăcioasă, de culoarea prafului, o lumină searbădă şi sură cădea din cerul de zăpadă peste betonul gol.

— încă inavite de dezgheţ va trebui să prevezi câteva găuri de aerisire sub lăzde cu muniţie. Iarna, betoanele astea sunt adevărate cuiburi de rugină. Dumnezeu ştie ce s-ar putea întâmpla dacă ar i, ceva serios cu

alarma asta!

A continuat să privească drumul prin ambra zură, „a şi cum ar i visat cu glas tare:

— Toţi dorm. Cu cât faci mai puţin, cu atât vrei să faci şi mai puţin – iar în privinţa gresajului, n-are decât să te-a dracul, n-o să găseşti o armă fixă am două în stare să tragă, după zăpada asta ble Ntemată, pe toată lmia forturilor.

Grange a deschis şi a închis la loc chiuia sa tunului antitanc, cu un ţăcănit delicat şi brutal totodată.

— Nu zic asta pentru voi, aici, a spus Varin, dus pe gânduri. Unu la sută. Şi dacă n-ar fi ruginite decât tunurile…

Dir vârful degetelor, căpitanul şi-a lovit sec mănuşile suple de jambiere, şi a fremătat obraznic din nări către Grange, ridicând bărbia.

— O prăpădită de armată, dragul meu, şi tare mi-e teamă că va deven; în curând o armată prăpădită. În fine, nu-i

treaba noastră, s-a întrerupt, cuprins de acea veselie feroce care îl înviora. Altceva, Grange, a reluat după un moment de tăcere punându-şi mănuşile, cu ochii în jos: ce-ai zice să fii mutat la regiment?

— La regiment?

— La compajiia de necombatanţi, care se completează acum. Se pare că în materie de elevi-ofiţeri, când cu dumneata, sunt ca un proaspăt îmbogăţit/l-ar pentru harakiri, au fost atât de amabdi încât să mă lase să aleg.

Grange l-aprivit pe căpitan şi a simţit brusc că roşeşte. Compania necombatanţilor era un „adăpost” dintre cele mai cunoscute.

— E cam jenant, a spus după un moment fără niciun pic de bunăvoinţă. Dacă aş şti cel puţin cărui lucru îi datorez...

— Nu, Grange, a spus căpitanul punându-i o clipă mâna pe umăr. Cred că, nu m-am exprimat bine. Dacă ar fi

să aleg, te-aş păstra.

— Atunci răspunsul meu este nu, a reluat Grange. A făcut cu degetele un gest care mătura.

— Categoric?

— Categoric.

t

Căpitanul a încruntat sprânceana şi a tuşit uşor. Cu vârful piciorului a rostogolit spre cliepeng o sticlă goală. Părea stânjen t şi nedecis.

— în chestia asta nu-i loc pentru sentimentul onoare: „a spus apoi întorcându-se brusc spre Grange Niciun sentiment al onoarei. O mutare regulamentară, atâta tot. Ăsta nu-A un post pentru dumneata. Te-ar putea înlocui şi un subofiţer.

— Nu, a spus Grange încă o dată, cu vocea cam surdă.

S a făcut din nou tăcere.

— O femeie? a spus Varin. A schiţat un soi de grimasă boreală care era pesemne, şi-a spus Grange, expresia lu': *HHdinoasă.*

— Nu, a reluat Grange, după o tăcere. Nu chiar.

— Atunci?

— Prefer să rămân în subordinea dumneavoastră.

— Ba nu, a făcut căpitanul lovind cu vârful degetelor tea ea pistolului. Îl privea pe Grange cu o curiozitate zeflemitoare care îl dezgheţa puţin. Nu, nu-i asta… M-ar mira.

După vizitarea fortului, au urcat din nou o clipă în odaia lui Grange. Căpitanul i-a înmânat nişte documente; a aruncat asupra lor, în trecere, o privire scurtă: era., cu mici excepţii, gargariseala, obişnuită, ceea ce Grange numea „vama”: întreţinerea materialului din forturi, întărirea vigilenţei la frontieră, placarea instalaţiilor de distrugere şi a sârmei ghimpate. Dar mai era şi ceva nou: un carnet cu siluete de blindate germane, pe care Grange l-a răsfoit câteva clipe, recăzând dintr-odată pe gânduri. De astă dată nu mai era vorba de linia

Siegfried: războiul mustea precipitat în dosul frazelor oficiale neschimbate – pe nesimţite, în decursul anului, se mutase pe versantul opus. i

— Da! a făcut căpitanul, care privea reste umărul lui Grange. Încep şi ei să devină ceva mai serioşi… în limbajul căpitanului, *ei* nu îi desemna niciodată pe nemţi, ci numai eşaloanele furtunoase ale puterii, *şefii cei mari,* faţă de care îşi ascuţea secesiunea spirituală intimă. În fond. e un luciferian, îşi spunea Grange uneori, mirat de simpatia pe care i-o purta căpitanului, dar un luciferian specializat: îl vede pe Dumnezeu în mânecile înstelate.

— Sunt sigur că dumneavoastră cunoaşteţi ora, a spus. Zâmbea strâmb; vechea pică dintre ei renăştea deodată, iar îl lua în răspăr.

— Aproxunativ… a făcut căpitanul aprinzându-şi ţigara cu o falsă placiditate. A măturat carnetul cu vârful mănuşilor.

—… Şi, crede mă, nu mi se întâmplă niciodată să risc. Îi vei vedea sosind odată cu rândunelele.

Au privit o clipă pe fereastră, ne ştiind ce să facă, şi au mai sorbit nuţină cafea. Soarele amiezii parcă îşi regăsea forţa; drumul forestier se marmora ici şi colo de plăci brune. Se auzeau picăturile dezgheţate căzând una câte una de pe streşini pe coteţul de păsări.

— De ce vrei neapărat să rămâi aici? a reluat Yarin, brusc. Nu, a îi trecupt el cu mina, dă-mi voie. Nu-mi plac voluntarii, şi ştiu ce înseamnă asta. Dacă ai sivrni pui că vre să combaţi în linia întâi n-am să te cred.

— Nu, a făcut Grange, de altcevavorba. Mă simt bine aici.

I se părea că ascultă singur ce iese dinei, mirat că ştia dintr-odată atât de mult.

— Da, asta trebuie să fie, a spus căpitanul după o clipă de tăcere Pricea din nou ţintă în perspectiva hramului.

Eşti nostim! a făcut, cu un râs nu prea şi ger de el.

S-a sculat în picioare ca să-şi ia răraas-bun şi şi-a strâns cureluşa căştii. Masca a redevenit brusc frumoasă şi dură, rafinată de oboseală, cu nasul mare de pasăre că pitcare, cu cearcăne grele la ochi.

— Dec*, ne-am înţeles, a conchis el întinzându-i mâna lui G: ange cu ceva care semăna pentru prima oară a cordialitate. „După ce ai recitit, stăruie”, cum scrie în procesele-verbale de instrucţie.

— Stăruie, a spus Grange. Nu sunt sigu” că v-ar plăcea foarte mult aşa ceva?

— Te înşeli, dragul raeu, a Eăcut Varin serios, reaprinzârdu-şi ţigara. Nu detest să fac războiul cu oameni care şi-au ales modul lor propr. u se a dezerta.

Pe seară, Grange a ieşit să dea o scurtă raită. Convorbirea cu căpitanul îl agitase, simţea nevoia de aer. Ceea

ce îl mira era faptul că înţelesese deodată, stând de vorbă cu el, cât de puţin conta Mona, în dorinţa asta bruscă, aproape a urmalică, de a rămâne pe loc.

— Ca să trăiesc aici? a rostit el aproape cu glas tare. A privit, în înlănţuirea trunchiurilor goale, construcţia prăpădită, cu lacrimile ei lung: de rugină care zebrau betonul şi coborau acum până la pirm™ ghimpată, grădiniţa presărată cu cutii de conserve, coteţul de păsări dacă lepres, şi a ridicat din umeri. Aici sau aiurea – orice cantonament i se părea bun. Nu, de altceva era vorba. Ceea ce îi a-mi putea cel mai bine exaltarea în care trăia la Faliz”, şi unde i se părea că respiră ca niciodată în viaţă, era mai degrabă, din copilărie, debarcarea în vacanţă sub viatul desfăşurat pe marginea plajei, înfrigurarea care punea stăpânire pe el de îndată ce, prin portiera trenului, încă la câţiva kilometri distanţă de coastă, se vedeau

copacii chhemdu-se şi micşorându-se – angoasa care îi zbrârgea deodată gâtlejul la gândul că poane camera de hotel nu va da direct spre valuri. Şi a doua zi castelele de nisip când inima bătea mai tare ca oriunde prin numai faptul că se afla acolo, fiindcă ştia, şi totodată nu credea, că în curând vor fi atinse de maree.

*

Seara, după ce a expediat câteva scrisori, care îi deveneau tot mai mult o corvoadă – prea multe ziduri de străpuns ca să se facă auzit – şi şi-a iscălit darea de seamă zilnică, s-a culcat devreme. Îi plăcea să citească în pat, în serile lungi de iarnă, auzind zgomotul respiraţiilor sonore din careu care răzbătea prin peretele subţire; cu cheia cazematei atârnată la capul patului, îi plăcea să simtă fortul în jurul lui derivând în noapte în ordine de marş, etanş, închis în sine, aşa cum un vapor îşi închide tambuchiurile. Dar, în seara aceea, în locul cărţii, a luat de pe

raft carnetul cu siluete adus de căpitan, şi l-a răsfoit îndelung. Bazaconiile acelea, greoaie şi cenuşii, pe care nu le în îi căzuse reproduse niciodată, îi păreau ciudat de exo îi ce – altă lume –, cu latura aceea în acelaşi timp barocă, teatrală, şi sinistră a maşinilor de război germane care, printre exigenţele tehnicii, găsesc mijlocul de a-şi mai aminti şi de Fafner. „Weinv şi-a spus: fran:eza nu avea un cuvânt corespunzător; nu îşi putea dezlipi privirea de pe ele, cu un bizar amestec de repulsie şi fascinaţie. Afară, ploaia apăsată a Ardenilor începea să cadă odată cu noaptea, cu tolba încă îngreunată de zăpadă. Fără să vrea, asculta din când în când zgjmotele care parveneau din careu, ciulind urechea, temându-se să nu fie surprins, ca şi cum ar fi răsfoit fotografii obscene.

Către sfioşi tul iernii, Grange a avut o permisie. Parisul, în zorii uzi, i s-a părut cenuşiu şi murdar, neprimitor.

La hotelul unde, a cerut să fie condus, lămpile badijonate cu albastru aruncau peste pat o li inimă de zi pustiită şi rece de spital care făcea pipăitul şovăitor. Căldura nu revenea cu adevărat decât acolo unde trupurile se strângeau unul lângă altul, în grotele luminoase ale barurilor şi teatrelor; s-ar fi zis că zona vieţii se retrăsese pe nesimţite ca în era glaciară. Grange ar”, înnodat ici şi colo, la întâmplare, prin cafenele, câteva prietenii distrate, dar tragerea de inimă dispăruse, de fapt era vorba de inima oraşului: Parisul nu mai era decât o gară „un trântit de uşi între două trenuri unde noaptea, de-a lungul tranşeelor de case de culoarea huilei, clipeau micile semnale afumate ale lămpilor. Odată cu primele zile ale unei primăveri încă înfrigurate, trecătorii luau totuşi loc prin scuaruri; cu mâinile încrucişate, priveau oraşul cu ocniul acela greu, în acelaşi timp inactiv şi îngrijorat, cu care te uiţi la **o** casă în ajunul unei

mutări. Acum, că luminile scăzuseră oraşul îşi pierduse învelişul catifelat şi se atingea shnburele dur: acel nod de drumuri pe care îl întruchipase de totdeauna, şi care slăbea acum, între armată şi vilele de ţară, ca într-o cetate din Imperiul se **Jos,** – pulsând numai sub sângele sărăcit al **salariaţilor mărunţi şi** al *mobilizaţilor pe loc* oficiali, ascultând uneori din fundul străzilor goale tunetul vag de furtună care urca dinspre frontiere.

Grange se plictisea: a luat din nou trenul ca să se ducă la ţară. JRiul Vienne era în creştere după dezgheţul brupe: o apă salivoasă, acidă, muşca din câmpiile joase care începuseră să se înverzească; dar în vede din Chinonais albastru) delicat al Tonrainei se statornicise deja pretutindeni pe coline: în desişurile sfâşiate ale versanţâlor de tuf calcaros, funigei, firicele de verdeaţă gălbuie apăreau ic. – colo pe Omguţele uscate ale iernii. Părăsea hanul dimineaţa devreme,

având în dreapta râul Vienne care se zărea, printre plopii încă de zgoliţi, în spatele unor lung; eşarfe dent gură; deodată, la o cotitură, a, văii, la capătul podului, cochetul orăşel ca dintr-o carte cu poze, sculat odată cu soarele, se agăţa de coasta sa rezonabdă, printre cărări de morar pudrate cu pulbere albă; acoperiturile strânse în solzi albaştri ieşeau din ce (urile dimineţii mai siderate decât un banc de piet-oşei, iar imensul şi amplul zid împrejmuitor al castelului se desfăşura foarte sus deasupra caselor, ca o diademă regală cu amoele braţe întinse pe toată lungimea ei. Trecea, podul odată cu primele căruţe de ţărani în drum spre piaţă şi, într-un minuscul local umbros, îşi lua devreme, uneori pe stomacul gol, aşezat după lăzile cu salbă-moale, vinişorul roze de pe coastele Viennei, ascultând cum din îngustele străzi în pantă se rostogolesc pe pavajul rotund, butoaiele şi căruţele cu ceicuri de fier

la roţi.

Oraşul nu îl apăsa: i se părea desprins din timp, împrospătat de o ilustraţie fabuloasă. O lumină, ciudată, încă nemaivăzută, şovăie un moment pe un colţ din secolul al cincisprezecelea. Grapa castelului Chinon se înalţă: în sunetul trompetelor apărate, în mai cortegiu, se văd ieşind de sub bolţi, precum suita stupefiantă a, unui joc de cărţi, Prinţul Aciuitamei cu tumul lui prăvălit, flancat, de Fecioara din Cileans şi de Barbă-Albastră. Lumea s-a desfăcut la câteva din încheieturile ei esenţiale; deodată inima tresare, izbucneşte posbilitatea: drumurile mari, o clipă, se deschid în faţa „marilor indezirabili”.

Ceea ce îi mă? plăcea în regiunea asta era piatra, acea cretă spongioasă şi albă de tuf, când uscată şi crăpată la soare, când mlădiată, exfoliată, descuamată în umiditatea oglinzilor de apă străpunse de stufăriş, maimorată de foarte delicate cenuşiuri aâumate

de impregnări bttburoase de sugativă, muşcată în scobiturile ei de fine mucegaiuri îndurate, ca de roefort. Era parcă un material feminin cărnos, cu derma profundă şi sensibilă, acoperit ele perişorul subtilelor imprimeuri ale aerului. Când revenea de la Chinon, întârziind de-a lungul Vi» unei în partea construită, înveselit de mic-dejunurile ameţitoare cu vin şi stămnuţă, privea casele tăinuite de ţară cum se simţeau la îndemmă în spatele grilajului înenis, şi i rzoarele bătrânicioase străpunse de fusurile fără flori ale nalbelor – case măritate mai mult ca altele cu ora, prezentă, înlorite „alm în blâuda lumină spume a sa, ca o femeie în grădină.

De altfel oamenii pe aici nu vorbeau de război, şi nici nu pe c-au să se intereseze de el în mod deosebit. Atmosfera puţin sufocantă a Parisului, angoasa lui preş e precisă şi prea grea, se aera, deriva spre intemperiile naturale, la un moment dat inevitabile,

a căror experienţă şi măsură le posedă doar înţelepciunea ţărănească. Războiul fără suflet şi fără cântece, care nu crease piciodată o stare colectivă, ci tainic spunea în fiecare *eu* şi nu *noi,* zăvorea tot atâtea universuri personale şi dezorienta infinit mai puţin la ţară decât în oraş, fiindcă nu contraria obiceiurile spirituale: calculul egoist şi scurt preocuparea resemnată, uşor magică, de un viitor prin natura lui evaziv. S-ar fi zis că n mic nu se schimbase pe aici, decât că, în mod ciudat, se cam rărise mâna de lucru; mai degrabă decât la ajunul unor înfruntări de arme cu repercusiuni mortale, ghidul te ducea la o ţară care, în vederea unei întăriri pe termen lung, ar fi transportat, implantat încet; anevoios, pe nişte trepte cam prea descoperite „imigraţie masivă de tineret. „Curios, îşi spunea Grange, în vremurile astei le războifulger, s-a instalat la frontiere nu o armată, ci o colonie. Încă un an «au doi, şi armata

asta va prinde rădăcini: semnul cel nou este că deja, la Moriarme şi aiurea, o treime din militari şi-au adus cu ei soţiile; eu însumi…! Aşezat, fără nicio treabă, la măsuţa de răchită împletită din odaia sa veselă şi luminoasă care dădea spre plopii de pe Yienne, recădea într-una din reveriile sale preferate de pe Acoperiş. Nimic în răz Doiul acesta nu semăna cu celelalte; era o degenerescenţă subtilă, un asfinţit muribund, prelungit la infinit, al păcii, atât de prelungit încât puteai visa fără să vrei, după acest straniu anotimp de tranziţie, după cufundarea în lumina nopţilor albe, la o zi nouă care să se sudeze de cea precedentă fără întrerupere. Poate că mulţi ani de acum înainte ţara va transplanta, va secreta la frontiere o populaţie de lux, o castă militară trândavă şi violentă, lăsând în seama civililor grija pentru pâinea zilr să şi pretinzându-le-o ap Ci, aşa cum nomazi1” înarmaţi din deşert îşi ridică tributul de pe maigimle

cultivate. Un se dehoinari ai frontierelor, de gură-ca scă ai apocalipsului, trăind fără kriji materiale pe buza prăpastiei lor domesticite, famdiarizaţi doar cu semne şi previziuni, nemaiavând legături decât cu unele mari incertitudini înnourate şi prevestitoare de catastrofe, ca în vechile faruri care se mai văd pe-alocuri pe malul mării. La urma urmei. Îşi spunea, tot mai visător, ar fi şi acesta un mod de viaţă.

Din când în când îi scria Monei misive scurte, destul de copilăroase. Latura ei de p±antă la soare, atât de evidentă, felul ei de a acreşte dreaptă, densă în firul vieţii, îl descreţeau şi pe el fără să vrea: în lumina ei nu se ruşina mai tare de cutele sale tainice decât un arbore de crengile sale răsucite. „Nu mai cunoştea decât o senzaţie bizară de cădere liberă, o greaţă plutitoare devenită ca un viciu, de care nu vorbea niciodată, din care ea rănhnea exclusă, şi care era poate

esenţialul. Ceea ce numea, când îi revenea uşoară ameţeală, „coborârea în cazematăˮ. Dai pentru rest, prin simplul fapt că se simţea paralizat la gândul că cenzura militară putea să-i deschidă întâmplător scrisorile, înţelegea mai bine că lângă ea trăia complet despuiat.

În ajurul plecării, a avut în legătură cu Mona un vis voluptuos de un tip deosebit. Era spânzurat, de o spânzurătoare sau de o cracă înaltă, în orice caz la mare înălţime – era soare – şi postura aceea, cel puţin inconfortabilă, nu părea să atragă, după sine vreun inconvenient imediat, deoarece îi permitea să contemple cu o plăcere deosebită peisajul iluminat şi crestele copacilor rotunjindu-se foarte departe sub el. Dar centrul plăcerii senzuale care îl cuprinsese se afla mult mai aproape. Sub el – atât de scurt încât cu picioarele goale îi atingea uneori părul blond – Mona era şi ea spânzurată de gât cu o frânghie subţire

care o lega de gleznele lui. „Vântul îi legăna pe anundoi foarte încet în aerul proaspăt şi agreabil şi, prin fiânghia care o strângea pe Mona, de gât, mai ales cinei, scuturată de uşoare convulsii, ridica umerii, îi transmitea, la gleznele strânse şi la gâtui unde frânehia îl strângea în aceeaşi măsură, o senzaţie atât ele încântătoare a *greutăţii* ei vii şi goale care îl trăgea în jos, îl străbăte a şi îl copleşea, încât simţea o voluptate nemaicunoscută până atunci, iar periculosul exerciţiu se încheia în indecenţa finală atribuită îndeobşte spmzuraţilor.

Toată dimineaţa care a urinat acestui vis bizar, i s-a părut că pluteşte într-un soi de căldură istovitoare, devorată. Şi totuşi avusese, îşi spunea el, un straniu, un sfâşietor v; s ele dragoste, de o intimitate într-adevăr răscolitoare. Tăcerea, ş, înălţimea, vuietul mării, aminteau de culmile pietroase unde vântul începe să niveleze creasta copacilor, sau de

faleze foarte înalte de pe care ochiul se cufundă în inima unui oraş.

Când a debarcat la Moriarme, Acoperişul nu i s-a mai părut acelaşi. În tot lungul Meusei, noi cuburi de beton fuseseră desprinse din cofraj: ici şi colo, cenuşiul proaspăt şi nud al construcţiilor enerva ochiul, îl obseda. Orăşelul devenise, mai mult ca de obicei, un furnicar de trupe. Frontul Meusei se popula: prelutinden unde fuseseră presărate cantonamente, risi pite pe pustietăţile Acoperişului, motorizatele la cuseră nul, înf intaseră până la linia cazematelor. Şi pe Acoperiş sosise primăvara, sensibil întârziată fată de cea din Tourame, dar deja străluitoare. Pe drumul spre fort, prospeţimea aerului spălat de vântul de apus era delicioasă: simţeai cum te înfunzi între cele două taluzur de gazon tânăr care muşcau din pietrişul şose lei. Împroşcând în jur frunze şi păsări. Dar era o primăvară bolnăvicioasă, stranie: văzând-o cum se

rostogoleşte peste Acoperişul abia zvântat de moină, ţi se părea, bruscat, bi-u talizat de pe acum de o trară toridă, încărcată de trosniturile pădurilor în flăcări, care curăţă până la os pământul scorojit. Sosea înainte de vreme, exotică sub cerul încă rece, ca un Paşte timpuri. Grange privea înjur, mirat de graba furtunoasă, cuprinsă parcă de panică, a anotimpului; i se părea că a debarcat într-un oraş necunoscut cartâşi împodobeşte pretutindeni balcoanele cu flori în debandadă şi desfăşoară covoare pe străzi încă d; n zori. Ca şi cum ar fi trebuit să vină cineva.

Ş a găsit oamenii posomoriţi. Primăvara se agita cam prea mult. Un poligon de tir al diviziei aproape luxos fusese amenajat în spatele Meusei, cu ţinte mobile care lunecau pe vagoneţi. Hervouet şi Gourcufl se antrenau acum de două ori pe săptămână acolo. Împreună cu echipele de servanţi ai tunurilor antitanc din celelalte

cazimate.

— Se mişcă lucrurile! făcea Olivon cu vocea arţăgoasă. Grange nici nu se înapoiase bine, că frontiera a fost din nou pusă, sub stare de alarmă timo de mai multe zile: nemţii invadau Xorvegia: de astă dată, chiar că venise dezgheţul. Te lefenul, care ajungea acum la fort, îl chema mai des la Moriarme. Încă de la începutul după-amiezii, căldura precoce din lungul caselor galbene urca în valuri de pe trotuare; orăşelul fierbea în fundul văii sale într-o umezeală râncedă şi acrită. Moriarme cu birourile lui acum zumzăitoare, cu zvonurile alarmiste, îi devenea insuportabil; era un oraş în care mocnea ciuma; nu regăsea puţin aer proaspăt decât când ajungea pe rampele care duceau la Acoperiş, acolo unde drumul este brusc înghiţit de nmbra copacilor. Când ajungea la Pulberărie, părăsea poteca o clipă şi înainta până la marginea falezei. Înainte de a-şi relua drumul, se aşeza

un moment acolo, pe banca de piatră, în lumina deja îngălbenită. În mijlocul circultr uriaş al pădurilor, îngreunat de o zăpuşeală de piumh, de o lumină de zi cernută, ca de seră, nu se veda în fundul văii decât orăşelul ghemuit, clocit în căldura pietrelor sale suie, şi Meusa care şerpui, uşor plin penumbra verde precum un or? p în acvariu

— Ce-om fi aşteptând aici? se întreba singur, şi acelaşi gust de apă searbădă, încropită, greţoasă, pe care îl cunoştea acum bine, îi revenea în gură. Lumea i se părea deodată nespus de străină, indiferentă, despărţită de el prin distanţe de multe leghe. Parcă tot ce i se aşternea sub ochi se lichefia, absent, îşi deversa cu grijă aparenţa încă, intactă în râul tulbure şi uleios, şi la disperare, la nesfârşit, se îndepărta – se îndepărta.

Î, I

A sosit luna mai, şi primele călduri s-au spart imediat în furtuni domoau, avortate, care se roteau şi pândeau de

asupra Acoperi «ului după-amiezi între şi, prinse în capcanapădurilor pletoase. Deşi Vârî a îl chema tot timpul la telefon (căpitanul îşi ţinta acum şef îi de post la capătul firului ca tot atâţia peşti agăţaţ – uneori chiar *le lăsa sfoara largă),* lui Grange nu îi mai plăcea să stea în cazemal a. Îl apăsa parcă pe umeri; nu se mai simţea în largul său decât în aer liber. După-ţi, miaza, se ducea cel mai ades să vadă r am merg lucrările de la Fraitures, unde se încheia aşezarea plasei de sirmă ghimpată. De îndată ce simţea în jurul său, după ce se căţăra pe coama care domina ultimele brădeturi, spaţiul larg deschis al *mlaştinilor* pustii, cu văzduhul răscolit şi cu nori, simţea uşurarea bruscă a marinai ului care iese pe puntea vasului. Mlaştina era o biată întindere acoperită cu coada-mâţei-de-baltă şi ceai de nămol, muşcată la margini, unde terenul se înălţa, de flacăra scurtă şi galbenă a măiăcmişului; bă „şi de apă tulbure şi

ridată acopereau ici-colo chelia movilei cenuşii şi arct ice, de culoarea licheni or şi a paielor putrede. La capătul extrem al mlaştinei, acolo unde se închidea perdeaua de copaci încă scunzi, câţiva soldaţi în cămaşă, risipiţi pe întinderea de pământ pierdută, înfigeau picheţi şi derulau fără grabă rotocoale de sirmă: se percepea, estompată de distanţă, aceeaşi forfotă obosită a hârleţilor, lopeţilor şi foarfecilor, care trenează în serile de vară până la căderea nopţii şi în grădiniţele din jurul tâigurilor. Un vast cer mut, strivitor, clocotind de vapori grei, forma un rid, o tăcere stranie în jurul minusculilor trebălăitori de duminică ce-şi pichetau cu araci viţa de vie pe câmpia aceasta de sabbat. Mult timp, Grange urmărea cu o privire piezişă, pobacă, acel *farniente* cumsecade al” şantierului derizoriu şi, în faţa cerului enorm, a vastului şi copleşitorului orizont de păduri, simţea cum îi urcă din pântece o îndoială

obscură, animalică, ce-l răscolea, ca şi cum în cine ştie ce calcul, aici, deodată, ai-um, absolut evident, în mod inexplicabil, în mod grav, s-ar fi greşit scara. „În fond, parcă suntem la asediul Aleşiei. Prea de tot!” îşi spunea, perplex. După care înălţa din umeri, dar fără să vrea se gândea la Varin, şi o cută rea i se forma din nou sub stomac, acolo unde se înnoadă presentimentele neplăcute: ca şi cum ar fi devenit dintr-odată urgent să prevină pe cineva, să tragă un semnal de alarmă. Puţin mai la o parte de şantier, o puşcă-mitralieră atât na de un pichet înfipt în mijlocul câmpului – întins pe iarbă, cu mâinile sub ceafă, trăgătorul, poreclit Jim-Săpăligă, fluiera de mama focului, cu picioarele desfăcute în evantai. „Nu-şi dau seama”, îşi spunea Grange, posomorât şi scandalizat – şi o clipă Varin, locotenentul de cavalerie, Norvegia, plaselecofrai care nu mai soseau, declanşau de-a valma prin craniul lui

zăperui fleşcăit al unui bazin.

Într-o seară, spre sfârşitul primei săptămân: „din mai, cum isprăviseră de Cinat devreme, Grange a plecat cu Hervouet să inspecteze la miri sul de la cota 103, unde genieştii tocmai tăiafieră nişte copaci. Seara era senină, dar apăsătoare; prin pădure nu pătrundea nicio adiere. Mergeau pe o cărare sinuoasă mărginită de tragi sălbatici şi, când conversaţia înceta, ciuleau fără să vrea urechea, surprinşi de ziua aceea golită, larg deschisă ca o pleoapă de mort, care supravieţuia mersului spre culcuş al animalei ar. Hervouet nu vorbea: din instinct, prin pâlcurile amorţite de copaci foarte înalţi, unde stele mari de soare cădeau peete gazonul deja negru, îşi reluau pasul lung şi tăcerea orelor de patrulare, când unicul zgomot ce se aude e scârţâitul interminabil cu care se freacă de genunchi iarba rece. Un gând bizar i se strecura în minte lui Grange: i se părea că păşeşte prin

pădurea insolită ca prin propria sa viaţă. Lumea se dusese la culcare precum grădina Măslin lor, ostenită să se tot teamă şi să presimtă, îmbătată de angoasă şi de oboseală, dar ziua nu se stinsese odată cu ea: dăinuia această lumină rece şi limpede, luxoasă, care supravieţuia îngrijorării oamenilor şi părea să ardă de una singură peste lumea evacuată – pupilă pustie de animal nocturn care se întredeschide înainte de oră. Şi paie să privească, pierdută, undeva. Se făcuse ziuă. O ciudată zi de pe tărâmul lirul dor, spălată de orice t (amă şi de orice dorinţă, o lumină castă, asemen celei care luminează, fără să o încălzească, o lună moartă.

Când s-au apropiat de mamelonul unde tăierea copacilor atingea desişul, mea nu se întunecase cu totul. De-a lungul şanţurilor umplute de ultimele ploi şi furtuni, lumina oblică înfigea două şir» de apă tulbure; un miros de pământ întinerit, o răcoare de loc unde

secultivă cresonul urcau din taluzurile de iarbă proaspătă. Apelul izolat al cuculu” se înălţa când şi când din perdeaua de copaci în fundul luminişului – foarte sus, pe cerul răscolit de nori mari „Hervouet i-a atras atenţia lui Grange asupra, unui şoim negru care se rotea încet, abia perceptibil, purtat peste aburul pădurii fierbinţi ca o hârtie arsă peste un foc mare. Pânda lui imobilă aşternea peste tăcerea strivită a pădurii o tentă veninoasă. Grange l-a văzut pe Hervouet cum, scuturând din umăr, a făcut să-i alunece în mână bretelele puştii.

— Nu face prostii! i-a spus atingându-i braţul. Un foc de armă în pădure, în loc să doboare vânat, ar face să se prăvălească deodată din Moriarme un munte de hârtii.

Hervouet şi-a aşezat puşca la loc cu altă ridicătură a umărului şi a scuipat în şanţ, tacticos.

— Paznie de câmp – asta suntem!

a făcut apoi, cu o giimasă îmbufnată.

— După război a să tragi cât ai să pofteşti. Nu priţi spune că nu suntem lăsaţi în pace, aici.

— Nici nu spun, a făcut Hervouet. Avea aerul descumpănit, perplex, o privire de câine bătut... Mai curând invers.

— *A* i vi e a să lupţi?

— îs li i nicio grabă, domn locotenent. A înălţat din umeri şi l-a privnfpe Grange drept în faţă... Chiar deloc. Doar că aici, până la urmă, stăm aşa, ca nişte caraghioşi...

A făcut un gest spre pădurea goală, şi a clătinat din cap.

—... Nu suntem susţinuţi...

Au parcurs în grabă locul de abataj. Crângul atacat de genişti era prea tânăr: aproape niciunul din picheţii gata curăţiţi de crengi nu atingea gabaiitul – de altfel, în mod vădit, treaba înainta cu o nonşalanţă extremă. Lângă stive de trunchiuri scheletice, cojite, o colibă de pai

primitivă era lipită de desiş: au intrat înăuntru. Vreo trei, patru buşteni serveau drept scaune: pe unul din ei erau aşezate, aproape emblematic, n ştie cărţi de 30 c şi două sticle goale, ca o *natură moartă* din războiul acesta care hiberna acum în plin soare. Grange şi-a vârât mâinile în buzunare şi, fără să ia loc, a transmis jalnicei cocioabe un soi de grimasă variniană.

— Atelierele de stat... a şuierat printre dinţi. La urma urmei, pentru cât îi plătesc!...

A măturat văzduhul cu mina. Se simţea prea puţin implicat în siesta acestei armate din pădurea adormită. Ba chiar, într-un ungher obscur al gândurilor sale, se simţea complice. CJN farmec tulbure, puternic, emana din lăfăirea aceasta în vaporul beat care îşi aruncase peste bord timona, apoi vâslele – farmecul straniu al părăsirii *în voia apei.*

S-au aşezat pe buşteni şi şi-au apr în ţigăiile fără o vorbă Nori ele furtunii

porniseră spre vest, unde soarele isprăvea de asfinţit. Din cocioabă se auzea doar când şi când nu foşnet de frunza biciuite de o mierlă care revenea de la cuib şi, foarte aproape, câteodată, alergătura unui iepure prin tufiş. Către Belgia, depărtările albăstrii intraseră deja în noapte. O boltă de nori grei aluneca uşor pe cer; la capătul orizontului închis de pădure începeau să plipâic fulgere de călduţă în întunericul ce se îndesea. Calinul serii nu însemna soinn: fluturat de această pâlpâire îndepărtată, pământul părea să nu mai f, e atent decât la capacul greu care aluneca din minut în minut tot mai sus pe cer. Câteva picături s-au mărgeluit pe acoperişul de tablă, apoi au încetat; o boare prăfoasă şi calcinată s-a ridicat din sol ducând până la nări toată intensitatea căldurii.

— Ciudată primăvară, a spus Grange descheindu-şi vestonul, îţi vine să doimi în iarbă.

— A „i e, a făcut Hervouet. Nu-ţi vine să mergi acasă.

— Haidem până la Censes de Braye. O să aruncăm o privire la plasa de simtă.

Cmd s-au strecurat pe potecuţa abia desţelenită care ducea până la graniţă – o adevărată potecă de contrabandişti – s-au cufundat până la nări într-un miros verde şi amar pe care apropierea nopţii îl strivea de pământ, mai cbsedant decât mirosul finului cosit. Din când în când le urca în obraz un val răcoros care le răcea brutal tâmplele: mocirlele ultimelor furti mi încă umpleau toate hârtoapele drumului. Deasupra lor, crengii decupau o fâşie de zi galbenă, curând înghiţită de înnourarea prevestitoare de furtună. În lungul cărării şerpuitoare, sensul direcţiei se pierdea foarte repede. O senzaţie de bine pe care o recunoştea acum îl năpădea pe Grang” de fiecare dată se strecura în noaptea pădurii ca într-un soi de

libertate.

— Aici trebuie să fie, domn locotenent.

Au auzit clinchetul unei cutii de conserv? Plasa tăia poteca la o cotitură: se împiedicaseră de sârmă înainte de a o fi dibuit. Dincolo de frontieră, cărarea se cufunda într-o râpă nu prea adâncă peste care curgea acum o eşarfă de ceaţă, lipicioasă şi netedă ca fumul de ţigară. Versantul belgisn se ridica destul de brusc într-o crupă ierboasă şi despădurită, presărată ici-colo de blazi tineri. Lumina slabă a lunii acum răsărite pe care norul încă nu o ascundea se agăţa de panta golaşă de-a valma cu rămăşiţele zilei şi făcea din luminişul întrezărit dincolo de iazul de ceaţă, în spatele conurilor foarte sumbre ale brazilor, nu se iţiu interzis şi parcă magic, pe jumătate loc de hălăduire a ieleloi, pe jumătate? câmpie-luminiş de sabat. În spatele crestei spre care mea acea câmpie se profila printre copaci

creasta, unui acoperii fcarte scund – desigur o colibă de cărbunari sau de tăietori de lemne.

— \facerilenteig mă: greu acum, a făcut Hervouet arătând acoperişul cu o mişcare din bărbie. Oricum, plasa, îi deranjează.

— Vorbeşti de coliba asta?

— Vorbesc ele călăuze. E o ascunzătoare de contrabandişti.

Grange înţelesese încetul cu încetul de ce îi plăcea atât de mult să-l

ia pe Hervouet cu el în tururile sale nocturne. Frontiera îl fasdina. Cunoştea de-a f; r a păr ascunzătorile primitive şi ingenioase, amurgul animale lor ele noapte, forfota de bârlog. Grange simţea că minic nu îi leagă mai mult decât aceste scurte convorbiri şoptite, întretăiate de tăceri, aceste lungi ascultări nocturne când patrulau împreună, pipăind eu mina înmănuşată prin întuneric, ca o rampă, sârma ghimpată în\ izibilă. Îi lega unul de altul o linie de viaţă, mt nsă de la

sine de-a curmezişul nopţii apăsătoare.

— Meseria asta, s-a zis cu ea, a mai spus Hervouet cu o schimonoseală. Îşi pe urm-ci, sunt ocupaţi în altă parte.

— Mobilizaţi? a făcut Grange ridicând capul, abia surprins. Ştia de la Morirrme că trecerile de frontieră deveniseră ciudat de – rare.

— Da, a făcut Hervouet. Cei de pe graniţă, şi alţii. Probabil că miroase a ars. Au mobilizat multă lume înul + unul timp. ITumai la Waregnit’s…

— Oricum, alarmă nu s-a dat, a spus Giange fără convingere.

— Eu zic că tot ştiu ei ceva, domn* locotenent. Hervouet a clătinat din cap. Sunt mai aproape decât noi. Şi pe, urmă, trebuie. E mumentul.

Au fuma*; o clipă în tăcere. Era plăcut î, orii se rlipeau; un tunet sau două s-au rostogolit uşor d neolo de zarea Belgiei, cu bubuitul pacificat al unei cozi de furtună. Luna se degajase: În fundul golului dintre copaci, panta

luminişului se acoperea de chiciura unei lumini reci, minerale, pătate de ambra cerneluită a brazilor tineri aşezaţi în iarbă. Niciodată ca în seara aceea, Grange nu mai avusese sentimentul că locuieşte într-o pădure pierdută: toată imensitatea Ardenilor respira în luminişul de văluri, aşa cum mima unei păduri feimecate palpită în jurul fântânii. Vidul profund al codrului, garda mai mult moţăitoare îl tu burau. Se gândea la cuvintele bizare rostite de Hervouet: „Nu suntem susţinuţi”. Ceea ce lăsaseră în urmă „ceea ce presupunea că vor avea de apărat, nic” au mai conta de fapt; se tăiase legătura; în întunericul mustind de presimţiri, *raţiunile de a fi* nu mai existau. Pentru prima oară poate, îşi spunea Grange, sunt mobilizat într-o armată visătoare. Visez ale i – visăm cu toţii – dar ce anume I Totul, în jurul lui, era tulbure şi şovăitor, totul era incert; s-ar fi zis că lumea ţesută de om „şeţ destramă ochi cu ochi: nu mai dăinuia

decât aşteptarea pură, oarbă, în care noaptea de stele, pădurile pierdute, uriaşul val nocturn care se umfla şi se ridica dincolo de zare te despuiau brutal, aşa cum rostogolirea valurilor în spatele dunei te îndeamnă deodată să te dezbraci.

Au vorbit o clipă despre permr ia lui Hervouet, căruia îi venea lândul. Apa s-a retras acum din Briere, îşi spunea Grange: îşi imagina foarte clar benzile de covor roşcat şi ce nu jiu între micile canale, lărgite la infinit de ceaţa uşoară a focurilor de turbă care nu se risipea nic iodată pe de-a întregul: îşi amintea boala aceea misterioasă, febra aceea lentă care cupr, ndea pământul de la măruntaie de cum venea vara, mocnind sub iarba fără flacără şi fără căldură, şi pe care o puteai aţâţa cu vârful unei nuiele stârrind astfel sclipiri de se întei chiar numai dacă răscoleai turba, ca un culău care îşi arată colţii.

— Ce chestie!... a conchis

Hervouet cu un soi de indiferenţă Fără să-şi dea seama, vorbeau despre ţara lor ca de o Africă indigenă, unde este plăcut să te fi laginezi în călătorie, dar nu te poţi vedea e, înlocuind acolo.

— Şi n-ai să regreţi prea mult Mazurele? a spus Giange atingându-i uşor umărul.

— Nu mai e nimeni la Mazure, a răspuns Hei rouet fără să se uite la el. S-au evacuat alaltă en

A adăugat, ridicând din umei

— Aşa şi trebuie. Femeile, nu-i acum momentul de aşa ceva.

S-au înapoiat tăcuţi până la locul unde se tăiaseră copacii. Luna care vaporiza acum ceaţa făcea din el o jurglă incertă; în fundul luminişului mult mărit, zidul pădurii, sub raza rece, stătea în picioare şi nemişcat ca un om.

— Du-te acasă, i-a spus Grange lui Hervouet. Trebuie să mai trec pe la Falize.

La căsuţa Monei era lumină.

Grange a zgâlţâit tare de două, trei ori zăvorul care scrâşnea; aşa conveniseră să-şi anunţe sosirea când ea nu era încă adormită. Mona citea, lungită cu picioarele goale pe pat, cu faţa în jos, îmbrăcată numai într-un pantalon de pânză albastră şi o bluză a Juliei

— Stai jos aici… Fără să se scoale, s-a răsucit pe o parte şi şi-a supt burta ca să-i facă loc pe divan. Nimic nu-l lega mai mult de ea decât gesturile acestea de orb, strâns încastrate, pe care le avea faţă de el.

—… Ce s-a întâmplat, macul meu? a spus ea ridicându-se pe un cot şi privindu-l în faţă, puţin alarmată.

— Băzboiul… a făcut el oftând obosit şi atârnând cu un gest familiar casca de clieia cea mare de la dulap. I-a sării puţin inima marginea căştii care de fiecare dată se mai legăna puţin de curea zgâriase până la urmă o dungă fină şi cui bă pe lemnul dat cu ceară.

— Ce prost eşti! a spus ea a lăgându-l spre gura ei. Dar s-au

desprins repede unul de altul: buzele lui pe ale ei aveau un gust de febră tristă, o savoare acrită, veştedă.

— Eşti bolnav, păsărică, mică. Sigur că ai *friauri de baltă,* a spus ea apucându-l de încheietura mâinii şi clătinând din cap, cu aerul ei doct. Julia spune mereu că-i *atât* de periculos să umbli noaptea prin mlaştini pentru rondurile astea, cum faci tu.

— Nu, Mona, crede-mă. Acum e vorba de război. Trebuie să pleci, a spus el întorcând capul, cu un ton mai puţin sigur decât ar fi dorit.

— Ce plictisitor eşti, scumpule!… Mona, a scos un mic oftat precursor pe care el îl cunoştea bine. Sosise ora lui *Moş Ene:* somnul o Omnea brusc de-a curmezi şui patult complet lipsită de apărare: o căpriţă legată de cele patru picioare. Iar somnul acesta era câteodată o stratagemă subtilă, în maniera celei folosite de unele animale hlânde care *Jac pe hiortul* în faţa

primejdiei.

A luat-o de umăr şi a zgâlţâit-o puţin.

— Trebuie să pleci, Mona, înţelegi? a repetat cu vocea serioasă.

— Dar ce a în timp lat – i

S-a îndreptat cu e mişcare din şale şi l-a privit cu nişte rehi parcă treziţi dintr-un vis urât.

— Annnţ-o pe Julia. Maşinal, i-a luat degetele între ale lui. Chiar mâine... Ochii lir erau acum duri şi distraţi: simţea cum timpul îl împinge de umeri; se gândea la peroanele de gară din prim a dimineaţă unde orice rămae-bun are un gust de neant, dar vântul din zori este aşa de proaspăt. Nu îndrăznea, să spună că, deşi atât de uşoară, tot îi mai încurca viaţa, şi că îi era teame acum să rămână singur.

*” Mona a plâns îndelung: capul ei mic şi greu hohotind lângă umărul lui Grange devenise lipicios tot de lacrimi, dai asta nu îi inspira nici tristeţe, nici angoasă: dimpotrivă, simţea că o

tinereţe beată triumfă în laciimile ei: era ca o stropeală de aprilie, aşa cum un arbore tânăr e lipicios de sevă. Când phnsul cu sughiţuri a încetat, au ascultat împreună foşnetele pădurii trezite care treceau prin uşa deschisă; Grange a simţit atunci cum reîncepe lângă el respiraţia ei calmă, nocturnă, de plantă pe care isprăveşte să se scurgă furtuna. „Un anotimp întreg, îşi spunea. Se întreba dacă o iubise. De fapt, era ceva mai puţin şi mai bine: nu avusese loc decât pentru ea.

În noaptea de nouă sprezece mai, elevul-ofiţer Grange a dormit prost. Se culcase cu capul gre u, lăsând toate ferestrele deschise spre căldura timpurie pe care vrei noaptea pădurii nu o risipea. Când s-a + rezi; l. ui zori, i s-a părut mai întâi că visase mult; capul îi vipia de zbârnâit anormal, insistent. Era conştient de un curent viu de aev rece şi umed care se revărsa peste el de la fereastra din apropiem, dar aerul aluneca peste faţa lui cu un

tuşeu de osebit, muzical şi vibrant, ca şi cum ar fi fost (Qsut dintr-un foşnet de elitre. În visul acesta confuz a avut o clipă senzaţia foarte agreabilă că orele se încurcaseră între ele, şi că zorile pădurii se amestecau de-a valma cu o amiază toridă, electrizată ele greieri. Pe urmă impresia s-a localizat, şi a înţeles că un ochi al ferestrei cu chitul căzut tremura şi se zgiiţâia neîncetat în cercevea, chiar lângă obrazul lui. „E geamul meu, şi-a spus îngropindu-şi din nou capul în pernă, trebuie să-i spun două vorbe lui Olivon”. – Totuşi, din străfundul seim-nopţii sale, mai distingea în aerai dimineţii o notă ascuţită de urgenţă şi panică ce se umfla din secundă în secundă, un soi de graviditate fulgerătoare a. zilei – constata astfel, în mod straniu, uşurătatea, subţirimea ridicolă a acoperişului de deasupra sa, care părea să-7 i ia zborul: se em ceea în pat, negăsându-şi locul, gol şi expus în miezul huruitului care curgea din

cer şi se tot lăţea. Două bătăi în uşă l-au trezit de astă dată complet.

— Au început să treacă, domn locotenent, a spus Olivon din spatele uşii…

Avea o voce curioasă, din gât, de o indiferentă uşor sugrumată, aşezată undeva între incredulitate şi pierderea cumpătului.

Oameni i se postaseră la ferestre, desculţi, ciufuliţi, încheindu-şi în graba mare centironul de la pantaloni. Încă nu se făcuse ziuă, dar noaptea pălea spre răsărit, tivind deja cu o bordură cenuşie orizontul vast al mării de păduri din Belgia. Zorile umede erau foarte reci; talpa picioarelor inglieţa pe cimentul gol. Un zbârnâit enorm care urca încet spre zenit pătrundea prin ferestrele deschise. Zbârmitul acesta nu părea pământean; impbca în mod egal toată bolta cerului, devenită deodată un *firwament* solid care începe să vibreze ca o tablă: mai întâi te făcea să te gândoşti la un straniu fenomen

meteoric, o auroră boreală în care sune tul ar fi înlocuit în mod inexplicabil lumina. Ceea ce întărea impresia aceasta era răspunsul pământului înecat în noapte, unde nimic uman nu se mişca încă, dar care se îngrijora, se informa de-a valma prin glasurile animalelor sale; către Buttes. În noaptea rece prin care sunetele răzbăteau foarte departe, crinii urlau neîncetat ca la luna plină şi uneori, peste basul bâzâitului uniform, se auzea urcând din pădur, cea apropiată o cârâială alarmată, înăbuşită şi precaută. De la orizont, un nou val de huruituri a început să se distingă, să se lăţească, să urce fără grabă spre culnunaţia posibilă, să alunece maiestuos pe cer, şi de astă dată, brusc, câinii au tăcut: nu mai exista decât valul. Apoi bâzâitul a descrescut, a pierdut din unisonul puternic de undă netedă, târând în urma sa sugniţuri, sforăituri la pândă şi izolate, şi în păuurea goală, pe pământul stupef

ai şi vacant ca un sfârşit de furtună, au izbucnit cocoşii: se lum na.

Deodată s-au simţit rebegiţi de frig, dar nu le trecea prin gând să închidă ferestrele: pândeau, cu urechea ciulită, zvonurile umoare pe care începea să le plimbe vântul peste pădure. Olivon a făcut cafeaua. S-a încins o discuţie destul de înfierbântată. Olivon, singurul care susţinea această părere, pretindea că e vorba de avioane englezeşti revenind din Germania.

— Au ce au cu flota lui Hitler, domn locotenent. Englezii ăştia, doar asta ştiu, de rest nu le pasă.

Pe Grange îl izbea întotdeauna privirea liberă pe care o schimbau între ei soldaţii de câte ori era voroa de politica englezească. Reprezenta pentru ei culmea *loviturilor sub centură*, un model exemplar şi misterios de şiretenie şi perfidie.

— O să vedem în ziare, a conchis Gourcuff care, cuprins de îndoieli,

destupa încă de la ora aceea o sticlă de vin roşu.

Dar destul de curând a fost limpede că ziua nu avea să reintre în normal atât de repede. Un nou huruit s-a înălţat la orizont, mai slab de astă dată, senxib. l decala* spre nord, şi brusc dâra de puncte negre care aluneca destul de lent la nivelul pădurii în cerul acum mai limpede a început să facă tumbe: două-trei, patru explozii puternice au zguduit dimine aţa şi din burta nământului răsculat, a urcat spre cantonamentele îndepărtate ale unităţilor motorizate sughiţul turbat al mitralierelor. De data asta, s-a făcut tăcere în careu. O meşă de fum cenuşiu, meschin, aproape decepţionai; după atâta larmă, se răsucea şi se destrăma lent, liătdenarte deasupra pădurilor. Au privi – o îndelung fără o vorbă.

— Trebuie să ne-mbrăcăm, a conchis în fine, calm, Gourcuff.

A sunat telefonul.

— Dumneata eşti, Grange?

Vocea era joasă, uşor voalată, mai puţin ironică decât s-ar fi aşteptat Grangt. Vorbea pe un fundal neobişnuit de zgomote: în di lineaţa aceea în biroul căpitanului era mare du-te-vino.

— 1; i transmit ordinul de alarmă *numărul unu…*

Vocea Itu Varin subbnia cuvântul cu un umor lacom.

—… Ţi se va confirma în scris.

Vocea a devenit mai familiară şi mai zeflemitoare: căpitanul pesemne că se descotorosise de niscai musafir oficial.

— *Unu,* notează bine, şi nu *doi,* fiindcă noi ştim să respectăm ordinea. Şi sosim la spartul târgului. Dar bine înţeles că asta nu-i deeau un a cont. Aveţi radio?

— Nu, s-a defectat.

— Păcat, dragul meu, păcat, deoarece în dimineaţa asta e foarte pasionant. Au intrat în Olanda, în Belgia şi în Luxemburg.

Căpitanul a reluat, parcă dându-i un sfat:

—… Trimite doi oameni până la frontieră… Cu unelte. Belgienii o să scoată chiar din dimineaţa asta baricada. Poate vor avea nevoie de o mână de ajutor.

— Îi trimit imediat.

Căpitanul tot nu închidea receptorul.

— Merge? a făcut el după o tăcere, cu o voce nouă, în care, – e gh? „ca **o** oarecare sfială.

— De ce nu?

— Vreau să spun… Căpitanul părea dintr-odată jenat, încurcat… În fine, oricum, pentru dumneata, e interesant.

Lui Grangt i s-a părut că ştirea nu prea avea efect asupra oamenilor săi. Ceaţa războiului fals se risipea acum, dezvăluind pe jumătate o perspectivă neplăcută, mult prea pievizibilă. Dar mai rămânea o marjă de necunoscut, unde totul putea să se înnămolească,

să se amortizeze. Pe ea vor trăi de-acum încolo. Belgia, Olanda erau mult mai l aproape decât Norvegia. Dar cu un dram de ingei oz tate, tot mai puteai să-ţi meştereşti ceva nedesluşit.

— în orice caz noi, aici, suntem liniştiţi, a spus Olivon plimbând asupra careului un ochi înduioşat de proprietar. Nu-i ca la motorizaţi, a adăugat el pe un ton ipocrit, ăstora, ştiu că o să le iasă untul.

În primele ore ale dimineţii, tonul din careu a început să urce simţitor. Hervouet şi Gourcuff s-au înapo al de pe frontieră cu bi donul plin de rachiu de ienupăr, cu buzunarele înfundate cu ţ gări şi muci drapele belgiene. Primarul din Waregnies venise personal să deschidă baricada. Erau multe femei. Emoţia belgienlor îi impresiona teribil pe oameni. Ştirea enormei zguduituri îndepărtate îi lăsase parcă amorţiţi: o măsurau după conţialovitura care, aproape instantaneu, venea să izbească fron,

era.

— O s-o păţească, nemţii ăştia, proclama, Gourcuff, acum foarte roşu şi asudat tot, devenind brusc optm st.

Către orele opt, drumul forestier s-a animat. O motocicletă simplă şi două cu ataş au trecut, rulând cu toată viteza spre frontieră, Pe urmă o maşină cu fanion de semnalizare şi un detaşament de gerişti. În spatele cazematei, către cantonamentele motorizatelor, a început să se umfle, tot mai tare, un huruit de motoare. Grange, Olivon, Gourcuff şi Hervouet se aşezaseră acum pe pervazul ferestrelor, cu picioarele atârnând în jos, pe zid, ca într-o dimineaţă de li Iulie. Soarele ardea tare, dimineaţa era senină. Către ora nouă s-a auzi t cum puternicul huruit dinspre vest se sparge într-o serie brutală de detuuăt în, apoi se egalizează şi virează încet spre un val de note grave: au început că-şi facă apaţia motoi matele.

Ceea ce preoomina era vacarmul:

un zdră igăi it greu, pătrunzător, de tablă, lanţuri, bidoane, şenile şi blindaje zgâlţâite care te lua de la ceafa şi nu te mai părăsea. Grupuleţele de civili de pe marginea drumului – pe care defilarea îi scosese ca prin farmec la iveală din pădurile pustii – au emis câteva aclamaţii la trecerea prinelor vehicule, dar au renunţat apoi foarte repede, descurajaţi; aşteptau acum să isprăvească de defilat acel tren de mărfun destul de stânjenitor; iar oamenii încărcaţi în vehicule treceau prin faţa lor muţi şi indiferenţi, uşor alegorici, ca pompierii înşiruiţi de-a lungul scărilor. Soarele începuse să încingă blindajele; echipajele erau în cămaşă, unii cu torsul gol – sub buboiul greu al căştilor fără vizieră, feţele pe care picurau petele de sudoare păreau ciudat de tinere, dar aveau o tinereţe uzată, febrilă, măcinată pe dinăuntru, precum cea care se vede pe şinele de triaj sau pe locurile de depozitare a cărbunelui, aruncată de-a valma cu

lopata ca să fie înghiţită de maşină: mai e urând decât ia floarea de la puşcă d 11914, gândul te ducea la mecanicul de rapid ridicându-şi ochelarii mari de pe ochii în fund; i i în orbite şi prea strălucito] la docherul în buncăiul cu cărbune. Şi, la fel ca uriaşul vacarm, tăcerea muncitorească şi mohorâtă, intimidantă, împietrea brusc pe marginea drumului grupurile amuţite în faţa straniului şuvoi uman în albastru salopetă, pătat de ulei, înţepenit în oţel până la jumătatea trupului.

Caravana s-a scurs un timp îndelungat, rulându-şi în strai gros peste crâng pulberea sură cu şuierăturihalte, gripări, frâne serâşniuoare care zgâlţâiau Drutal vehiculele dinainte înapoi. De o bună bucată de vreme, echipajul din fort tăcuse: nu mai erau conştienţi decât de soarele puternic, de uscăciunea searbădă a prafului în gâtlej, de scrâşnetul oţelului încins şi de striv

trea grohotişului. Către ora zece, vehiculele s-au rărit: reaprovizionarea cu merinde, intendenţa şi forfota din spate urmau să împrumute marile axe rutiere, mai practicabile. Din când în când mai treceau, izolate, nişte motociclete cu ataş, rulând mai repede acum pe drumul degajat. Se simţea că spectacolul se încheiase; grupurile se dislocau, se îndepărtau încet-încet, încă înţepenite; făceau doar la trecerea întârziaţilor câte un mic semn distrat cu mâna, fără să se oprească, aşa cum sunt încurajaţi alergătorii depăşiţi de pluton.

Au urmat două lungi ore vide. Către amiază a urcat spre Belgiao companie de infanterie. Oameni, înaintau în şir indian pe o singură parte a drumului, lipiţi de umbra copacilor, în detaşamente foarte distanţate: lăsau mai mult impresia, că ar pleca în aventură. Avionul împingea infanteria înapoi pe scara vârstelor, o readucea la convoiul contrabandiştilor

de sare, la dispersarea războiului de gherilă, la poteca de luptă, a Ultimului diutre Mohicani.

Grange a, oferit de băut sublocotenentului care trecea cu cea din urmă secţie şi oamenilor săi, gata asudaţi. Deodată, în faţa lor, s-a ruşinat de pivniţa sa prea bine aprovizionată. În dimineaţa aceea, de altfel, îi venea să intre în vorbă cu tot ce trecea: drumul îl sorbea, spre forfota lui ca o ventuză. Batalionul de pedestraşi urca, pentru susţinerea motorizatelor după spusele locotenent ului, îi va scuti în Bi sigia de paza podurilor.

— Îâumai că ei au motoare, iar noi picioare, a comentat el cu paharul în mână, roz şi surâzător, dar gâfâind puţin. Nu-i în ordine, crede mă. Mai a\ em până să ne întoarcem în cantonamente.

Oamenii au pornit mai departe., Cantonamentele lor de pe Meusa fuseseră mitraliate de dimineaţă. Umblau într-un fel ciudat, strecurându-

se pe lângă desiş, ridicând lateral maremea căştii, cu gâtul puţin întors aruncând din când în când o privire rapidă în sus spre golul de cer liber al drumului.

După-amiază a apărut pe drum, în sens invers, alt convoi: ultimii locuitori de la Falize plecau, evacuaţi de urgenţă spre gările de pe Meusa. Coi tegiul prezenta o ordine tristă şi aproape militărească, fără nimic din pateticul sordid al fermelor părăsite în panică, scuipând în curte penele de găină, prin toate pernele împunse. Mai rămăsese puţină lume la Falize: bătrânii şi copiii plecaseră din iarnă cu bagajele mari – se mai simţea şi că localnicii de pe frontieră erau o populaţie deprinsă de mult cu marşurile şi pentru care calendarul pa – dra în mod firesc în rezervă şi altă pacoste decât gelul şi grindina. Se retrăgeau când erau concediaţi, mai degrabă demni, fără să ia drept martor cerul şi fără să crâcnească, după un

preaviz destul de sciut, ca oameni cărora autoritatea militară le-a cedat, temporar câteva petece dintr-un puligen de tir. Femeile, mai toate tinere, plângeau fără mult zgomot aşezate pe baloturi de rufe legate bine în câte un ceaişaf curat; băi Dai îi mergeau muţi, dar cu un aer destul de târz, pe li rigă căruţă; chiar şi tânărul Bihoreau şchiopăta hngă cal, atacând voiniceşte drumul cu piciorul său de lemn. O transporta în atela pe doamna Tranet, care îşi şti mgea părul într-o basma roşie: sprijinită decloivră, cam boţită de transpiraţie şi de hurducături, avea aerul unei babe *rusoaice*; un val de mizerie şi praf în ăluia convoiul jalnic, de cuitarea drumului, şi nu numai tearna îmbătrânca brusc toate feţele; o mână torte conducea jocul, se intra în lumea rămasurilor-bune şi rapide şi a despărţirilor pe termen neprecizat; cortegiul aluneca în faţa ochilor cu tenta searbădă şi uzată a amintirii.

Olivon a îmbrăţişat-o pe doamna. Tranet, dar locul şi privirile celorlalţi îl stânjeneau: în ultima clipă, i-a depus pe obraz doar un sonor sărut ţărănesc.

— Am lăsat cheia în uşă, a spus ea între lacrimi şi bucurie, adresându-le un semn cu mâna. O cafea, ştiţi…

Mâinile s-au strâns în tăcere.

— După război. După ce o să fie spânzurai Hirler! a strigat Gourcuff fără,.com ingere, dar cuvintele lui au avut efectul unei gafe, nu au stârnit nici ecouri, nici râsete. Cortegiul s-a îndepărtat. Madame Tranet îşi deznodase basmaua; din când în când, imindu-se de loitră, mai făcea semn. Bărbaţii umblau fără a întoarce capul, cu umerii grei, cu pasul zgâicit al drumurilor lungi.

Exodul Fa, lizelor a întunecat brusc cazemata, atât de surescitată de dimineaţă în urma frumoasei defilări a motorizatelor… Către după-amiază s-a auzit înspre sud, foarte departe, an lanţ de explozii surde şi aproape

subpământene; de astă dată bubuitura, în loc să zgiiţâie geamurile, părea să urce din solul de ciment care vibra sub picioare ca o nicovală; parcă nişte mesaje obscure, încărcate de sens, se încrucişau în profunzimea pământ ului răsculat. În careu, oamenii mâncau ca să le treacă timpul, ronţăiau nişte pâine, bucăţele de ciocolată; se putea, recunoaşte că războiul adevărat a început după zgomotul ca de moară al maxilarelor care urca acum uniform din acalmiile lui. Dar, când au izbucnit exploziile, au încetat să mai mănânce şi ridicau tresărind capul în direcţia de unde veneau bufniturile cu o expresie de anxietate obtuză pe faţă, ca un cal speriat care îşi malţă capul de pe păşune şi brusc îşi ciuleşte urechile. Când se lăsa iar tăcerea, după uşoara cutremurare a nământului, se auzeau piuiturile păsă±ilor în desiş, chiar lângă ferestre, şi sub picioare idrăngăneala limpede a sticlelor goale rostogolite pe solul cazemr tei – şi mult

timp încă fieca; e mai putea percepe în străfundurile sale acea ureche nouă care surprindea chiar mai departe vânzoleala înspăimântătoare a profunzimilor.

Seara, G] nge a trebuit să urce până la Falize în căutarea rotocoalelor de sârmă ghimpată pe care le depozitaseră acolo geniştii: Moriarme ordona să se întărească de urgenţă mica plasă din jurul cazematei. Ultimele huruituri a, le avioanelor încetaseră; se răspândise peste înserare o dulceaţă trirdavă, în care ziua însăşi părea să-şi desfacă tainic zalele şi să se relaxeze lupă tensiunea prea puternică; se auzeau de foarte departe bătăile surde ale ciocănitoarei în trunchiul steiarilor, şi sunetele ca de nechezat pe care le scotea când îşi lua zborul pe sub frunziş. Şuvoiul războiului se retrăsese; dar îşi lăsase agăţ aţă de tufişuri spuma cenuşie: pe drumul Falizelor, sticle goale, bidoane de ulei, cutii de conserv e erau

răspândite pretutindeni pe acostament – asfaltul moale al şoselei laminate de şenile era încreţit de dire subţiri şi strălucitoare. Când Grange a ieşit în luminiş, liziera pădurii arunca peste păşuni o umbră prelungă; în lumina mieroasă, toate ferestrele azilului din spatele gardului de salbă-moale păreau în flăcări. În dreptul primelor hambare s-a oprit o clipă, indispus, s-a aşezat pe marj mea drumului pe un bolovan rostogolit în iarbă şi şi-a reţinut răsuflarea câteva clipe. Asculta tăt era. Era o tăcere moleşită, veştedă care, sub soarele puternic, părea să capitoneze urechea cu o vată f; să ca zăpada sau ca crepusculul printre ruine pline de pene unde zburătăcesc liliecii. Cine venea dinspre drum, pe trundea brusc în tăcerea aceasta ca şi cum ar fi recăzut în partea cealaltă a unui gard, puţin ameţit, fără, repere, aşteptând nesigur ca o mână să i se aşeze pe umeri.

— Sunt singur aici, e oare cu

putinţă? şi-a spus Grange prosteşte, şi fără să vrea s-a întors, deoarece un frison dezagrea jil i-a gâdilat spatele. Privea iarba neagră şi înaltă, acum răcorită, unde fusese ascuns rotocolul de sârmă, minuscula stradă şoală – străjuită de uşi şi ferestre închise, ostile – peste care vântul serii presăra fără zgomot fine dantele de praf. Geamurile azilului s-au stins şi lmnina a părut să scadă brusc; o pulbere uşoară se aşternuse peste cenuşiul zidurilor, culorile estompate ale ţiglelor, obloanelor şi uşilor.

Grange a părăsit drumul şi a intrat pe ulicioara care trecea prin spatele caselor; printre straturi de verze, movile de baloturi de ovăz şi araci pentru mazăre, s-a dus piuă la casa Monei. Nu mai călcase la Falize de la plecarea ei; maşinal, a zgâliâit de două, trei ori zăvorul de fier în sus şi în jos. Din nou s-a întors, pradă unei indispoziţii mai puternice: vreo cinci, şase găini albe încetaseră să scurme

baloturile de ovăz şi îl examinau, cu un picioruş ridicat, aţintindu-şi asupra lui din profil ochiul roşu, cu un cotcodăcit sugrumat: s-ar fi zis că vietăţile acestea mărunte deplângeau în amurg văduvia bărbatului pe un ton de conciliabul înăbuşit, precaut. Gând a împins uşa, cu zăvorul ridicat, aceasta s-a deschis încetişor. Din cauza obloanelor trase şi a orei târzâi, încăperea era cufundată totul în întuneric; se vedeau numai lucind 111 penumbră măsuţa de aramă şi, mai slab, panourile date cu ceară ale dulapurilor pe care le trezea raza de lumină din uşa întredeschisă: hamacul era str, nsjfca şi reţeaua complicată de sfori; o tristeţe prizonieră –, fără vârstă, se scurgea din mobilele se\ ere, din zidurile goale unde picura acum un miros de mucegai rece, amin tind de iarna lungă, amestecat cu parfumul de ceară al pânzei scrobite ce, zăcea, teancuri, în dulapuri. O muscă mare, albastră, s-a trezit pe o perdea,

surprinsă de raza zilei, şi a început să bâzâie greoi în aerul dens.

— Va să zică aici era… şi-a spub Grange, intimidat îi venea să plece; tăcerea îi încleşta tunplele în mod bizar; i se făcea greaţă de aerul închis, de lumina ca de ipsos, îmbătrânită, ce aluneca din persiene şi din geamlâcul uşii. A descins uşa larg; pe prag s-a ivit o găină, care a inspectat penumbra coborând gâtul; dar covorul a părut să deranjeze: după o clipă de perplexitate s-a întors cu un cotccdacit de dhpreţ la oasul ei. Prin aerul lichid se mai auzeau mea, dar acum rărite, ţipetele păsărilor care se adunau pentru noapte sub castanul Platanilor. Grange s-a alezat o secundă pe pat, dus pe gânduri; patul s-a curbat uşor sub greutatea lui cu un scârţâit de arcuri familiar; deodată i-a venit să se întindă acolo, cu faţa la perete, golit pentru totdeauna de gânduri şi vise. Peste o oră, noaptea pădurii avea să pătrundă prin uşa deschisă, cu mirosul

eftsălbatic, cu forfota animalelor, mântuind această lume care mirosea a febră; jinduia după iazul de calm, după răcorosul puţ negru care se va filtra în casa închisă odată cu noaptea; i se părea că ceva în el se va domoli disperat. I s-a încleştat gâtlejul; a ridicat din umeri, nervos. Cheia rămăsese în broască; a încuiat uşa de două ori şi a vârât cheia în buzunar. Afară mai era încă zi, dar se răcorise; o blândă, o debeată reţea de lumină galbenă aluneca pe straturile de legiune printre piersici şi cireşi.

A găsit destul de uşor depozitul de sârmă ghimpată într-un şopron, închis cu lacăt în spatele azilului. „Nu mai avea ce face la Falize, clar nici să se întoarcă nu îi venea: noaptea se anunţa grea şi nesigură, „ar gândul că Varin telefonase poate la cazematăîl indispunea. A pornit-o din nou pe ulicioară şi a început să urc e în direcţia Platanilor cu pas nesigur. Mai multe dintre ferestrele care dădeau

spre stradă nu aveau obloane; privirea mută a acestor ferestre îl stingherea şi, totodată, îl atrăgea: mergea 111 zigzag de (Ia unala alta prin strada goală. Când îşi lipea retina de vreun geam, prin ochiurile mici şi bulonate cu cabosoane mari din sticlă verde zărea gresia roşie şi goală, lemnul patului de nuc, văduvit de aşternuturi, şi, pe zi jur, le afumate, dreptunghiurile mai deschise de pe care fuseseră desprinse oglinzile murdărite de muşte şi fotografiile de familie; uneori, deasupra patului, urma avea formă de cruce; creanga de cimişir sfinţit, încă proaspătă, rămăsese atârnată în cui, sau zăcea pe somiera de pânză cu dungi cenuşii. Mai ales petele deschise de pe ziduri dădeau impresia aceasta deosebită de paragină: din pricina lor casele păreau predate, mai mult încă, puse la dispoziţie, ca şi cum o candelă mică s-ar fi stins în ele în plină zi. Din când în emd, Grange se oprea, fără să vrea, ca să asculte: piuitul pisărilor

îfac-eta; se auzeau doar zarva plăcută a revenirii lor în cuiburile din castanul de la Platani şi, departe în spatele caselor, sturzii care ţipau pe liziera pădurii. În fala grădiniţelor, în aerul acum perfect imobil, miresmele iasomiei, liliacului şi glicinei se culcau de-a curmezişul străzii, fiecare distinct. Ajuns în faţa cafenelei Fia rarilor, Grange şi-a amintit de cuvintele doamnei Tranet.

— În fond, ne-a lansat o invitaţie, şi-a spus, încurajat. Umbrela dispăruse, dar fotoliile şi masa de grădină rămăseseră la locul lor. Castanul încununat d larma finală a păsăretului arunca uj jur o umbră deasă; mica terasă suprainălţată avea aerul unei sceix de teatru în care uşa din fund, ca să se întredeschidă, aşteaptă doar declanşarea clarului de lună. Grange a împins uşa şi, inspeclind cu lanterna dulapul, a găsit o sticlă de coniac. Deodată a simţit că îi este foarte sete; s-a dus la puţul din

piatră să scoată o căldare de apă. În tăcerea de deşert, roata a scos un scrâşnet enorm, aproape necuviincios: un ciripit dezaprobator s-a trezit în ea stan, dar mubtisit, deji Ciocturn… Dacă aş rămâne aici, aş avea chef să vorbesc eu animalele”, şi-a spus Grange. Apusul mai era încă luminos şi galben; sub el, prin geamuri, pupitrele din cisă se aprindeau acum de raze ca tot atâtea oglinjoare. S-a cufundai în fotoliu şi şi-a mins picioarele pe masă, fastuos. O pisică neagră a intiai pe uliţă dintr-o parte, păş;nd cu ecauţie picior după picior, l-a privit o riipă pieziş, apoi, după o matură chibzuinţă, s-a îndreptatspre terasă. Grange – a apucat-o de pielea de la ceafă; de îndată ce Iubit pe genunchii fiii, animalul, caâe păruse mai întâi că vrea să o meargă, a început să sforăie indecent, ca un orăşel cucerii. Giange sorbe **1** cu înghiţituri mici, cuprins de o exaltare foarte tulbure formală din jubilarea uşor beată, îngrijorătoare, că

„orice este permis”, pofta reţinută să spargă \ eselă şi să facă tapaj nocturn, sentimentul de pura bună dispoziţie care se scurgea dinseara răcoroasă şi, în străfunduri, o angoasă surdă, animalică, clocită de tăcerea asta care visa trâmbiţele Judecăţii de Apoi. Dar micuţa viaţă caldă care îi adormise pe genuricin îl liniştea.

— Domn loc „oteneent!…

La capul satului, l-a auzit pe Her\ ouet care îl striga ca din fundul unui codru adânc. Au răscolit hambarele, ajunndu-se câteodată de lanternă în amurgul înaintat, şi au descoperit până la urmă o roabă veche pe care au încărcat rotocoalele de sârmă ghimpată. În doi, pustietatea satului fantomă, era chiar plăcută: se simţeau liberi, şi cutezători, gaia să pornească în aventură, mulţumiţi de a-n purta cu sine toată averea. Înainte să plece, şi-au mai turnat un coniac sub castan. Noaptea venise, calmă şi foarte senină; deasupra capetelor, castanul decupa pe

cer un nor greu de cerneală cu margilemere1 de care arunca pet, te terasă o umbră mai neagră, dar prin franjurile de frunze şi până în sfâşierile sale se vedea sclipind un vălmăşag de stele; vorbeau destul de încet, paşnic, cu intervale mari de tăcere; singurătatea, parfumul pădurii, umbra catifelată a frunzisulu” des, maiestatea spectrală a satului mort îi, făceau lui Grange impresia unui lux deosebit. Pământul se sălbăticea, întinerit de parfumul ierbii înalte şi al taberei de noapte, îşi regăsea dispoziţia barbară de a se statornici în larg; se lăsa o tăcere proaspătă pentru ureche, în care ce\ a clin 0111 se vedea răzbunat şi inv, orat: cerul părea plin de stele noi. Ascunzi în umbra copacilor, unele se mişca doar punctul roşu al ţigărilor, priveau în lungul străduţei cuprinse de noapte albastră acoperişurile care începeau să se scalde în lună. Liliecii îşi încetaseră zburătăcala în jurul castanului; de pe liziera pădurii din

apropiere se auzea urcând ţipătul de santinelă al cucuvelei.

În dimineaţa următoare a domnii calmul. Drunu. l către Falize fusese părăsit, pădurea îşi regăsea singurătatea. Dar liniştea ele pe Acoperuşinu mai era aceeaşi şi timpul cic enise-apăsăl or; li se formase o bară sub stomac, simţeau furnicături 111 membre. Le venea să mănânne în picioare, cu nasul lipit de geam. Ziua era călduroasă şi grea. Praful din ajun rămăsese lipit pe frunzele nemişcate; eloar un abur dogoritor tremura deasupra pietrişului.

Către mijlocul elupă-amiezii, decorul s-a schimbat brusc. Un huruit greu a urcat dinspre Meusa odată cu zăpu cala şi, pe negândite, cam cât cuprindeai cu ochii spre vest, au izbucnit aproape simultan buchete mari de explozii. De astă dată fumurile au urcat pe orizontul pădurilor, sure şi lente: mai întâi trei, pe \irmă şapte, opt, zece, cincisprezece. Nu erau eltuşi

de puţin patetice, nici chiar de tot sinistre. Dar erau prezente, retuşând peisajul fără posibilitate de a fi şterse, ca un nou anotimp; se presimţea că, de \ oie de nevoie, nu se va mai putea trăi de acum încolo fără ele. Pe toată bordui a Acoperişului trecuse o mână rapidă, aprinzând luminile rampei.

„Teatru de război, şi-a spus Grange. Cuvântul nu e deloc nepotrivit”. Îl nara însă această izbucnire brutală, această manieră gălăgioasă, bubuitoare de a-şi implanta decorul, şi pe urmă deodată, vidul – ca un bej iv care loveşte mai întâi masa gata s-o fărâme în două, şi, apoi, bâjbile prin străfundul înceţoşărilor sale să-şi amintească pe cine de fapt avusese pică.

— Ei bine! nu-i decât va bombardament pe Meusa, îşi spunea pupili mai târziu, tulburat totuşi. Un bombardament cât se poate de normal. De mirare ar fi fost dacă nu bombardau Şoselele, şi calea ferată spre Belgia,

totul trece pe acolo... Privea de la fereastră, perplex, zarea de fumuri, dintre care două, trei se destrămau, mur, bunde, între timp un gând i se în înea în creier, confuz încă. – un mic gând rău, ameţitor ca un miros. Remarcase, destul de surprins, că niciun fel de trupe nu mai trecuseră spre Belgia, după batalionul pedestraşilor. Din ajun, drumul forestier rămăsese gol: în spatele motorizatelor, s-ar fi zis că nu urma infanteria.

— Bizar, îşi spunea, dus pe gânduri. Ce-or fi aşteptând? De altfel... Poate că Yarm, şi batalionul, o încasaseră. Cu busola, căuta să repereze în ce direct le se afla Moriarme, care părea să alinenteze în spatele pădurilor unul din cele mai remarcabile fumuri, dar, spre surprinderea sa. Şi a dat seama că o face destul de distrat doar ca să aibă conştiinţa mipăcată. Orizontul sensibil se îngusta: şi asta dădea de înţeles că

războiul venise.

Oamenii au isprăvit de întins sârma ghimpată. Bombardamentul îi încrunta, dar astfel treaba mamra mai repede: îi împiedica să gândească. Printre loviturile de mai, Gourcuff mormăia între dinţi, bosumflat. Sirma, de altfel, nici nu era ghimpata: genieştii nu lăsaseră la Falizt decât ce le prisosise; era plasă *Brun*, ai cărei cirnăciori groşi şi nichelaţi, de stinşi în formă de acordeon, păreau să instaleze în jurul cazematei o chermesă pemni copii.

— Lipseşte ceva, domn locotenent, nu găsiţi? a făcut 01 i\on după ce şi-au terminat treaba. Se dăduse înapoi cu elţiva paoi şi clipea ca să îmbrăţişeze ansamblul, examinând jalnica împletitură cu un aer sceptic... Ar trebui să scriem aici Am *intraţi, eline rău.*

Spre seară, s-a telefonat de la Moriarme, s-a cerut să se confirme instalarea plasei de sirmă şi s-a ordonat să se a erifu-e dacă stocurile

de muniţie, rachetele şi rezervele de alimente sunt complete.

— V-am trimis cu camioneta încă un pistol de semnalizare, a adăugat Varin. Pistoalele de semnalizare nu funcţionează niciodată. Nicio-dată.

La e (lălăit capăt al firului, Grange îşi imagina fără să vrea inimitabilul freamăt al nărilor. Dar căpitanul pe semne că a fost deranjat de cineva, pentru că a luat receptorul sergentul Prinet;:

— Aţi fost bombardaţi? s-a informat G: ange din politeţe.

— Pagube mici, domn locotenent. Nişte cai. Câteva, case. Geamuri sparte…

— Ceva nou?

Vocea lui Grange suna mai puţin indiferentă decât ar fi vrut.

— Nimic clar, a spus Prinet, după o secundă de ezitare. La radio se zice că nemţii au trecut canalul Albert.

Curios că simţea în ce măsură denumirile deveneau acum grele sau

uşoare. Canalul Albert era foarte departe, în nord. În regiunea infeiioară din Escaut. Ceilalţi.

— Şi în parcea noastră?

— Nu se ştie, a făcut Prinet. Motorizatele sunt în Belgia.

— Singure?

— Păi… da, aşa cred, domn” locotenent. Piiret părea surprins. Oricum nu s-ar zice că mişcă ceva pe aici. Aşteptăm.

Dincolo de vocea lui Prinet, un post de radio din birou ataca în surdină imnul naţional belgian. Dintr-odată convulsiile planetei se revărsau acolo, în mod misterios: vuietul mării când duci la ureelie o scoică. Afa că, prin fereastra deschisă J umbra cu pene a unui norişor traversa drumul, se căţăra pe desiş cu o mişcare suplă de animal agil – păsările ciripeau calm.

La căderea serii, după cină, echipajul e în fort s-a instalat pe iarbă, lângă acostament, ca să lumeze şi să stea de vorbă: se simţeau acum în

încăperea închisă ca un peşte scos la mal. Grange îşi amintea că, pe când era, copil, în 2 august 1914. populaţia din târg se adunase se ai a pe chei, cu farfuriile pe genunchi, ca să facă un picnic uriaş. Toate casele îşi vomau scaunele pe ferestre. Ca să se poată percepe *semnele.* Unii vedeau, un drapel în lună „alţii vorbeau de o viitură enormă care urca pe râu; se experimenta un explozibil misterios: *pulberea lui Tur pin.* Păstrase despre asta una din amintirile magice ale vieţii sale. În seara aceea uitaseră să îl ducă la culcare; lumea redevenea asemenea, unei minţi de copil.

Conversaţia a ajuns şi la bombardamentele din timpul zi ei. Hervouet întâlnise în după-amiaza aceea un cm de la Buttes care revenea de pe Meusa. Au fost mai multe pierderi decât se crezuse la început. Cazematele de pe malul râului fuseseră atacate. Omul de la Buttes afirma că avioanele coborau în picaj asupra

obiectivului ca să-oi lanseze bombele, declanşând un soi de sirenă. Sirena mai ales îi Impresiona pe oime 11 în inod vădit. Îi scandaliza. Capcana asta, larsa asta proastă şi lugubră care înşela frica în momentul pulver1”zăr. i, leza în ei un obscur cod al onoarei. Era simbolul unui ger în depravat, chintesenţa loviturii sub centură, a pumnului interzis.

— K tia-s vicioşi până în măduva oaselor, a făcut Gourcuff clătinând din cap.

Acum, ia căderea nopţii, avioanele reveneau pe Meusa, de astă dată fără să bombardeze, pândind, fotografiind pesemne incendiile de după«miază. Sprijiniţi pe coate în iarba neagră şi acum umedă, şi-au aprins din nou o ţigară, şi, tăcuţi, au urmărit o clipă desfăşurarea evenimentelor. Erau parcă ultimele lampioane ale unei serbări cimpeneşti care se stinge foarte departe, în zare, sub stelele reci. Din vale se vedeau urcând trasoarele –

mar; 7 grele mingi de lumină, care decolau una după alta şi se urmăreau fără grabă, sorbite de apa lentă a nopţii. Urmă rafala scurtă a mitralierei vânătorilor, ca scârţâitul unei reţ; de loterie.

Când să reintre cu toţii în fort, s-a oprit, cu farurile stinse lângă acostament, camioneta care urca de la Moriarme. Sole lui blestema d-nimul, desfundat de carele blindate. După ştirile pe care trebuiau să i le scoată cu cleştele, într-atât era de răscoli în urma bombardamentului din după-amiaza aceea, se putea deduftt că la Moriarm atmosfera devenise mai apăsătoare. Geniştii îşi retrăgeau bărcile şi penişele spre malul stâng al Meusei; echipa de distrugere a podului fusese instalată, refugiaţii îşi înălţaseră tabere în faţa gării şi pe străzi, aşteptând un tren care nu mai sosea, lihniţi de foame de pe acum.

— Când ajung să plece civilii... a spus şoferul, cu o strâmbătură. Ş” încă,

nitr-un fel, nu-i vorba numai de refugiaţi. Aici, domn locotenent, nici nu vă daţi seama. Nu-i vedeţi trecând pe răniţii de la motorizate.

Camioneta a pornit mai departe pe drmnul forestier şi, cu farurile din nou aprinse, a pătruns printre liârţoape, a un scrâşnet de firme, pe cărarea ce ducea spre Buttes. După zgomot, au mai putut să o urmărească până, hăt încolo, prin noaptea liniştită. Întunericul-pădurii prin care se hurduca acea luminiţă părea deodată mai vast, mai îndoielnic, mai învălmăşit şi înşelător decât marea.

În clipa când Grange dădea să se culce, s-a telefonat de la Moriarme. Ţineau să le amintească insistent că toate garnizoanele din cazemati trecuseră acum în subordinea motorizatelor.

— Ştiu, a spus ei, puţin surprins. Bineînţeles.

— încă n-aţi primit niciun ordin?

— 5 u.

Tăcerea de la capătul firului vădea uluirea.

— Bine, a spus în fine vocea care îşi demasca fără voie puternica îngrijorare. Cheamă mâine de dimineaţă dacă nu primeşti nimic. Neapărat.

Grange s-a întins pe pat, perplex. Ceva din glasul necunoscut îl sfătuia să nu se dezbrace. „Oare ce se petrece? se întreba el, cu capul greu ce le provoacă insomnii ăstora de la Moriarm6?” în acelaşi timp, o expresie, i se rotea prin cap: o mică expresie apăsătoare şi acră, cu gust de otravă: „răniţii de la motorizate”. Nici avioanele, nici bombele nu îi zguduiseră câtuşi de puţin imaginaţia – până şi Acoperişul brusc înflorit cu fumurile sale mai păstrase o nuanţă de spectacol natural. Dar de „răniţii de la motorizate” se simţea deodată *atins*; cuvintele acestea declanşaseră un dispozitiv, deschideau o uşă spre un tărâm nou. „S-or fi apropiind?”, se

întreba ameţit şi totodată uşor scandalizat. A aruncat o privire pădurii şi a ridicat din umeri, wărderiii? îşi repeta, neîncrezător, ca şi cum acest nume ar fi avut darul să liniştească, să conjure – Ardenii!…” Doar dacă erau nebuni.

S-a trezit către orele două de dimineaţă. O pală de răcoare ce intra pe geam îl făcea să tremure; s-a sculat ca să închidă fereastra. Noaptea era perfect calmă, şi totuşi nu dormea pe de-a-ntregul: dacă privea atent linia uşor mai întunecată care delimita pădurea la orizont, putea vedea cum cerul, deasupra ei, la lungi intervale, se trezea de o rapidă, de o imperceptibilă geană de lumină. Era o clipire seacă şi izolată, fără nimic din palpitaţia molatică a fulgerelor datorate căldurii; s-ar fi zis mai degrabă că, dincolo de zare, la răstimpuri regulate, un ciocan greu strivea fierul roşu pe o nicovală uriaşă. Grange a ciulit câteva clipe urechea,

încercând să prindă zgomotele nopţii: doar o adiere leneşă mişca ramurile înalte; dinspre Meusa se rostogolea slab huruitul unui car îndepărtat. Între timp altă clipire o înlocuise acum pe prima, vizibil decalată spre dreapta; fără să vrea, cu inima răscolită de o teamă tulbure, îşi pironise ochii pe cerul ciudat de gară nocturnă, care se înroşea acum şi îşi zornăia calm luminile deasupra pădurii. Şi-a aprins lanterna; pe scăriţa exterioară a urcat în podul fals al căsuţei şi a ridicat chepengul. Din lucarnă, privirea aluneca peste crengile înalte ale crângului, iar sursa licărului devenea brusc perceptibilă: un punct de foc minuscul şi foarte limpede, care se înteţea într-o cadenţă leneşă la capătul extrem al pământului vizibil. Ritmul lânced, imobilitatea aerului şi tăcerea te purtau cu gândul la o picătură lentă care ar fi căzut la intervale regulate din bolţile nopţii exact în acelaşi loc, cu acea scurtă strălucire care stropşeşte

şi răneşte pe viu **capătul unei** stalagmite **– dacă** priveai foarte atent, vetleai cum se reînsufleţeşte pentru câteva clipe şi pluteşte în jurul virfului de foc o uşoară seimă rece. Calinul nopţii era greu şi moleşitor; Grange nu mai simţea frigui: sprijinit de bordura lucarnei deschise, eu bărbia în mâini, urmărea parcă vrăjit zemuirea de fec lânezitor care percuta misterios pământul.

— E foarte departe, îşi spunea, către Bouillon, poate Florenville. Dar ce-o fi?” Din când în când îşi trăgea colţul păturii peste umeri. Către ora două şi jumătate, punctele de foc s-au rărit, apoi bizarul meteor a încetat cu totul: noaptea a părut deodată îndurerată şi înghesuită, îngropată până la nări în miresmele ei vegetale. Pe Grange l-a cuprins brusc frigul; a coborât să se culce, cu mintea amorţită. Trecând prin faţa uşii întredeschise a careului, a ascultat o clipă respiraţia celorlalţi. I se părea că

ea are darul să uşureze noaptea prea calmă, bântuită de licăriri rele. Era mulţumit că dormeau atât de adânc.

Sunt ore când s-ar zice că pământul este deodată apărat de o palmă grea, încărcată de noapte, ca mina greţoasă şi b li udă a măcelarului care pipăie o clipă osul frontal al animalului înainte de a-i da lovitura de baroc, iar după acest pipăit, pământul însuşi înţelege şi se răscoală: s-ar zice că însăşi lumina lui râncezeşte, că dimineaţa suflă peste el moale şi cald printr-un bot mârşav. Nu a apărat niciun semn descifrabil, doar spaima prezentă, în aerai deodată îngroşat ca într-o cameră de bolnav: omul nu mai simte nici foame nici sete, ci numai cum i se scurge curajul prin pântece, şi îl auzi suflând pe nas, ca şi cum i s-ar fi rotind pământul pe inimă.

— E dammică, şi-a spus Grange, cu un căscat lipsit de orice bucurie, văzând că se ivesc la geamuri zorile serbede. Dormise prost. Fortul era

cufundat într-o tăcere moartă, destul de apăsătoare, o tăcere de claustra şi de apă stătută. Maşinal, a aruncat o privire spre drumul pustiu. Nu se simţea prea la îndemână. Vidul acesta, somnul căilor de acces neocunate din spatele locului bătăliei, era ciudat, improbabil, magic: o alee de la castelul Frumoasei din Pădurea Adormită. Coborând pe scara de fier, şi-a aprins o ţigară. Gustul dimineţii era moale şi apos, dar, pe tal uzurile de iarbă, rouă cădea deja foarte rece; gândul la cafeaua fierbinte a lui Olivon a fost cât pe ce să-l facă să se întoarcă, dar decisese ca, înainte de micul-dejun, să se ducă până la instalaţia de *ăisirugere* a dramului forestier, unde genişti pregătiseră, la o oarecare distanţă în faţa fortului, un cuib de mină. Se gândea că va găsi acolo un post de pa A al genişti lor: poate că va avea ştiri.

Nu a găsit pe nimeni. Di umul era puţin adâncit deasupra cuibului de mină, umplut cu pământ prea afinat –

în şanţurile săpate de şenile se adunaseră mici băltoace de apă, întunecată de verdele pădurii.

Cele două capete dezgolite ale fitilului de la detonator care ieşea din pământ zăceau mai departe, părăsite pe o movilă de pietriş.

— Curios… şi-a spus, perplex. S-a aşezat pe grămada de pietre, indispus. Pe o ltghe în jur, ai fi jurat că pădurea nu are niciun zgomot; a ciulit urechea spre desişul fără păsări, uşor îngrijorat de dispariţia suspectă a omului, de şantierul acela visător amintind de o grevă la locul de muncă. Deodată, pe când îşi aprindea din nou ţigara, s-a produs foarte sus deasupra capului său o Exiidată sfâşiere a a erului: un prelung şi somituos bubuit de rapid ceresc izbindu-se pe şine şi zdrăngănind la macazuri: artileria grea de pe Meusa deschidea focul spre lâelgia.

După aceea i s-a părut că lucrurile se desfăşurau foarte repecie. Abia

ajunsese la jumătatea drumului spre fort când un puternic huruit de motoare a început să răscolească, pământul, să străpungă, pădurea din toate părţile deodată, cu nepăsarea unei cete de gonaşi pătraniând într-un hăţiş, şi Acoperişul a intrat brusc în transă cu un uriaş tămbălău de bombe şi foc de mitraliere. Grange a rămas o clipă aiurit: pădurea zbârmia ca o stradă zgâlţâită de gălăgia, unei maşini perforatoare; se simţea pălmuit, bruscat de trepidaţia vehementă, neaşteptată, care îl străpungea concomitent prin tălpi şi prin urechi. S-a aruncat într-o parte pe o potecă unde arcurile ramurilor frunzoase nu făceau loc deasupra lui decât unei panglici înguste de cer alb. După ce s-a simţit ase uns vederii, hă rmălaia nu i s-a mai părut atât de enormă: îşi dădea seama că se datora mai mult motoarelor decât unor explozii propriu-zise: erau şi momente lung: de acalmie. Grange, liniştit, a pornit-o chiar la un mement

dat spre fort, sub bolta de larmă, dar la vreo zece metri în faţa lui, asfaltul uzat care acoperea drumul forestier în partea, aceea a început în mod bizar să sfârâiie: i-au trebuit o secundă, sau două ca să înţeleagă că era mitraliat; s-a înapoiat în goană pe potecă. A reînceput să fumeze, mult mai liniştit acum; zgomotul îl uşura. Din când în când, cerul potecii, vărsând din el zgomotele motoarelor, era străbătut de zborul brusc al unei mantii negre; în rest, nu se distingea nimic – când Grange se încumeta până la drumul forestier ca să arunce o privire, vedea cum se lipeau pe cerul mai degajat dârele unor avioane destul de distanţate, înalte şi ciudat de lente, care păreau să se menţină, aproape nemişcate ca şi cum ar fi înotat în contra curentului Ceea ce îl izbea era, comportamentul lor paşnic de peşte în apă, modul lor nonşalant de a se distanţa pierdute în înălţime, de a se ignora unul pe altul, ca bancurile care

se încrucişează şi nu îşi dau atenţie, şi îşi văd fiecare de treaba sa, **suprapuse** largului străveziu al mării, sugera ideea unei ocupaţii senine, nepăsătoare a elementului. Abia din când în când, zgemotul brutal şi rapid al norilor se proiecta eu forţă spre zenit, sfâşâând cu fâşâit de mătase plajele de aer în care pluteau acele constelaţii molatice.

Avioanele au dispărut precum veniseră, izgonite de o rafală de vânt. Un miros searbăd de praf plutea peste pădure. Pe drumul arat de o brazdă subţne ca un vârf de bici, Goange a ridicat de jos un glonte mare şi plin, dintr-un metal alb strălucitor. Ideea că se aflase în plin foc i se părea deconcertantă, destul de stranie. Cazemata fusese atacată: i-a găsit pe oameni în casă, destul de palizi, aşezaţi pe lăzi, cu paharul în mina.

— Frumos! frunţi is! făcea Gourcuff clătinând din cap. Ol >von a umplut paharul lui Grange fără un

cuvânt; glonţul de mitralieră a trecut din mână în mână. Atârna greu în palmăstrălucitor şi de ns. Grange a ridicat receptorul. Moriarme nu răspundea. A scuturat o clină lângă ureche receptorul gol, nevenându-i să creadă, şi l-a pus imediat în furcă fiindcă deodată oameni] se uitau la el. Linia fusese întreruptă.

— Haideţi! curăţenia... a spus cu un ton brusc. TSE mutăm jos.

Nu era mai nimic «pânbusubil în căsuţa construită din materiale ignifuge. Au cărat în cazemată douaaltele de paie şi nişte aşternuturi, pe urmă au început să coboarpe scara de fier biuina de mobilier, dar s-au plictisit repede: mesele, scaunele, şi chiar un dulăpioi din leinn de brad au zburat prin ferestre dincolo de plasa de sârmă ghimpată. Zgomotul lemnului care se sfărâma îi îndemna la lucru.

— Am curăţat totul, a comentat Olivon cu un ton competent. De altfel, într-un sens, pentru camuflaj, arată

mă; natural. Arc aerul de a fi fost evacuat.

După ce s-au instalat în cazemată, au desfăcut nişte cutii de conse ve şi au ciugulit câte ceva, fără poftă. Din când în când. Înălţau capetele şi adulmecau, dezorientaţi, umiditatea searbădă a locului, parfumul rădăcinilor şi al profunz:. nii pământului care urca prin che peng i1 ridicat. Pisica neagi a adusă de Grange de la Falize călca în vârful labelor, dezgustată, pe cimentul rece, înainte de a se refugia dintr-un Salt pe o ladă. Foarte curând au redeschis uşa blindară şi au ieşit afară, în aer liber. Când să se aşeze pe acostament, a apărut pe potecă, dinspre Belgia, o motocicletă cu ataş, apoi un uragan de maşini a măturat drumul în goana mare camioane ale infanteriei, tunuri tractate, şenilete, automobile blindate cu mitraliere pe a căror vopsea zgâriată se distingeau impacturile gloanţelor, purtând atârnaţi, peste

apărătoarele de noroi ale maşinilor, un carnaval de ciclişti în viteză care păreau să pedaleze **în** picioare, pe praf, cu toţi cleştii de la pantaloni, ciorchini de refugiaţi agăţaţi de trepte – în convoiul **Inn bunit** se **intercalaso** până **şi** o **maşină** cu carne, **care** zdrăngănea de colo-colo **e** întreagă, tejghea de fleici unse cu un greţos muştar cenuşiu. Totul se precipita spre Meusa, prin hăul unui tunel de praf, d într-o singură lunecare greoaie, prins în şuvoiul pământos, mug, tor, al unei cirezi de bivoli înghesuite de aproape de incendiul din junglă, şi care se repede spre vad într-o goană pe viaţă şi pe moarte.

— Păi, cum aşa, blindatele, acum, o iau din loc? a strigat Hervouet cu o voce lipsită de timbru. Pe maşini se vedeau oameni stând, fără să întoarcă măcar capul, fără să vorbească, doar în colţul gurii aveau rictusul încetinit, îmbătrânit, al boxerului care se agaţă de frânghiile ringului.

Şuvoiul a secat brusc, apoi, înainte ca praful să se fi aşezat, un automobil blindat cu mitralieră, kolat, mai lent, cir arma îndreptată înapoi, a trecut hurducându-se prin faţa cazematei. După ce a depăşit-o, vehiculul a frânat brusc şi, din turelă, de sub o cască bordată cu şiret de piele, ţinând mâmfle în portavoce, un militar a strigat, stupefiat, către cei din fort:

— Ia nu mai faceyi pe grozavii, vo, ăştia de-acolo! Nemţi. – s la zece minute depărtare.

Yehiculul. a ambreiat. Grange s-a întors spre oijnenii săi: i s-a părut că obrajii le deveniseră cenuşii – a simţit deodată o palmă grea care îl iove à la spre, în ce află – maşinal, la auzul acestor cuvinte, a ridicat glasul: „Ce oră e? s-a întrebat prosteşte – unsprezece?” Pentru prima oară în ziua aceea şi-a privit ceasul de la mână.

jtăra patru după-amază. Dincolo de păaure, cu ţăcănitul sec al unor siguranţe care sar, podurile de pe

Meusa, unul după altul, explodau.

S-au înapoiat în caz imată dintr-un salt şi au trântit în urma lor uşa blindată. S-a creat un moment de panică: degetele le tremurau., se enervau pe încirzătoarea lăzilor. Când clinchetul oţelului uns înceta o clipă, nu să mă; auzea decât sforăitul prelungit ai imurilor, care suflau ca peste o ciorbă fierbinte. Grange simţea că i se învârteşte capul, îl ustură ochii; totodată percepea cum îi urcă de sub coaste un chicotit răutăcios, agasant şi sec, care îi reda curaj.

— Suntem în plin *comic de trupă,* mârâia singur în sinea lui, şi bine ne mai mer;:; e! Involuntar, o grimasă de ilaritate lugubră îi rida obrajii. Cu maşina cu carne! Ce şi-or fi închipuind *ei* acum că am să fac eu aici?... îi venea să-şi pună mâinile în şold... Cu anabaptiştii ăştia trei! Şi *distrvgereu* care nici măcar n-a funcţionat! Distrugerea, nu ştia de ce, îl scandaliza cel mai mult: a dat cu piciorul în**hir**

ţegria, evacuată din birou – o lovitură de picior turbată, care îl răz Nina. „Imbecilii!”. N-ar fi ştiut să spură foarte precis la ce se gândea: era mă: degrabă o absolvire cam senilizată care îi respingea lumii orice recurs, e trimitea gicba. l înapoi, în haosul ei.

După ce armele au fost pregătite, Gourcuff a umplut pabareie tur rând clin bidonul său. Grange şi-a aprins o ţigară şi a întins-o spre chiştocul stins a lui Hervouet: fiecare gură simţea gua cealaltă sorbind fumul cu lăcomie, în mici înghiţituri avide. Pe urmă, cu saci cu pământ care zăceau înghesuiţi într-un colţ al fortului, au isprăvit de călăfătuit, de bine de râu, ambrazrra, tunului. Reduitul s-a întunecat deodată foarte tare; larma pădurii nu se mai auzea: doar o rază îngustă de zi albă împroşca brutal chiulasa tunului: s-ar fi zis că iortul, greoi, se afunda în pământ. Grange a redeschis uşa larg: obscuritatea devenea mai apăsătoare

decât spaima; din nou s-a auzit piuitui pădurii.

— Oricum, avem timp săvedem când vin, a făcut el clipind din ochi spre lumina bruscă. Au pândit un moment zgomotele leneşe ale păaurii care se strecurau prin uşă, la fel de plăcute urechii precum, obrazului, o pală de aer rece.

— Nu se aude nimfglJ a făfut Hervouet clătinând din cap. Absolut nimic.

Lumina începea să se îngălbenească puţin. Prin pătratul uşii se vedea numa i suoarboretul care, în partea aceea, era aproape lipit de căsuţă: un întreg văhnăşag creţ şi umed, o tandră scânteiere.

— Ferigi-vultureşti, şi-a spus Grange, – sunt ferigi vultureşti. I se părea că le vede pentru prima oară. Fantul că recunoscuse specia îl bucura ca şi cum ar fi cnemat un animal după numele lui. Din nou au ciulit îi idelung urechea spre tăcerea care pătrundea

prin uşă şâi încălzea mai mult decât o înseninare a cerului.

— Ar cam trebui să ne repliem, şi-a spus Grange destul de indecis. Dacă ar **fi** să aşteptăm ordinele!**...** **Bi**” udatele care tre’ Duiau să mă culeagă au mâncat consemnul, e limpede ca lumina zilei”. Dar n-avea chef să plece: tăcerea însori tă îi plăcea, iar Moriarm, mulţimea de trupe asudate şi frânte de oboseală, pe care şi-o imagina, tot scârţâitul sumbru al maşinii, îi făceau greaţă dinainte. Şi, acum că ceaţa temerilor se mai risipise, un mic gând cald, voios, începea să scoată capul: ce şansă – totuşi, ce şansă nemaipomen” a – că telefonul fusese tăiat.

— în fond, totul e cât se poate de clar, a hotărât el, acum mai calm. N-am primit niciun ordin: n-au decât să se descurce şi sărim dea. Nu e ordin, nu-l repliere.

A adăugat, puţin ipocrit, ca să se liniştească de tot:

— De altfel, dacă nu-i văd venind,

nu mă împiedică nimic să-l iarmit pe Gourcuff la Moriarme.

Şi-a privit din nou ceasul. Era aproape cinci. Acum oamenii se strecurau, afară din cazemată unul câte unul, se aşezau la soare pe **betonul** cald. Sfâşituldupă-amiezii era bund; o lumina ca de **finet,** coantă, îşi întindea umbrele peste deschiderea drumului.

— frumos şi-au mai bătut joc de noi blindatele, a spus Hervouet, seuipând pe jos.

Grange a făcut câţiva paşi pe drum, cu nasul în vânt. Către Moriarmi, ca şi către Belgia, drumul forestier era complet pustiu. Numai că, după ce depăşeai căsuţa, se ieşea parcă din zona tăcerii: se percepea deodată foarte departe, dar şi foarte clar, rostogolirea grea a unor detunături. Urca în spatele lor, puţin către nord, în partea dinspre vale. În direcţia Belgiei, tăcerea era absolută, aproape magică: soarele aurea cât se

putea cuprinde cu ocini, presărând un galben de furtună peste valurile pestriţe ale pădurii cale se înălţau, palier după palier, până în zare. Grange a făcut semn cu mânn, spre căsuţă: un timp îndelurgat, cei patru bărbaţi înghesuiţi unul într-altul în mijlocul drumului întorceau încet capul şi căutau cu urechea cuibul vântultu.

— E pe Meusa, a spus în fine Hervouet, cu o voce care ceda în faţa evidenţei. Către Braux.

Acum spaima revenea. Nu mai era suflul fierbinte, brutal, animalic, al panicii care îi aruncase adineauri pe betonul fortului. Era o fricǎ, uşor miraculoasă, aproape atrăgătoare, care urca în Grange din străfundurile copilăriei şi ale basmelor: teama copiilor pierduţi în pădurea crepusculară, ascultând cum trosneşte în depărtare trunchiul stejarilor sub tocul năprasnic al cizmelor de şapte leghe ale căpcăunulu”, ku începu e să aştepte. O dată decelat, bubuitul

tunului nu li se mai desprindea de ureche, oriunde s-ar fi dus: doar el dăinuia; orice via A din acest colţ de părnint fugea, parcă se scurgea, spre singura zonă, rămasă treză De o parte şi de alta a deschiderii drumului, paiapeţii pădurii ascundeau rarele fumuri: când Grange îşi astupa o clipă urechile, poteca nu mai era decât un şuvoi primăvăratic şi blând, călduţ acum subceaţa-i aurită, alergând miraculos spre depărtările albastre. Pe măsură ce timpul trecea, Grange simţea cum creşte în el o senzaţie de siguranţă ireală, născută în mod bizar din însuşi pasul de uriaş al bătăliei care călcase peste ei. Văzduhul se răcorea, încântător; lumina presărată razant ne sie pădurea de seară era atât de bogată, atât de insolită, încât brusc, irezistibil, îi venea chef să se scalde, să se cufunde în ea.

— Cine mă-mpiedică? şi-a spus cuprins de o bucurie încă necunoscută, foarte tulbure. Punţile sunt tăiate. Sunt

singur aici. *Fac ce vreau.*

Şi-a aprins o ţigară şi, cu mâinile în buzunare, a pornit-o prin mijlocul drumului. „Să nu vă mişcaţi de-aici, a strigat spre cazemrtă. **Mă** duc să văd **ce** se**-ntâmplă”. Totul începea** să **bubuie mai** tare; **se** făceau acum lungi intervaie de acalmie, în timpul cărora se auzea reluându-se ciorovăiala corbilor prin stejăriş. „Poate că n-a rămas nici un singur francez la est de Meusa, îşi spunea el pe drum; cine ştie ce se petrece? Poate că nu-i nimic”, dar la gândul acesta, care i se părea acum aproape plauzibil, inima, începea să fi bată de surescitare reţinută: simţea cum spiritul îi pluteşte uşor peste apele catastrofei. „Poate că nu mai e nimic?” Pământul 1 se părea frumos şi pur ca după potop; două coţofene s-au aşezat una lângă alta pe acostament, în faţa lui, ca vieţuitoarele din fabule, netez iidu-şi precaut pe iarbă coada lungă. „Până unde s-ar putea merge aşa?” s-a mai întrebat el,

vrăjit, şi 1 se părea că ochii îi apă, sau pe orbite p: o\ ocându-i durere: trebuie să existe pe lume şi *defecte,* vine necunoscute, în care e suficient o dată să te strecori: timp de minute în şir, nu se mai ac, zea nimic; lumea părea să readoarmă după ce s-a scuturat de om cu o mişcare leneşă din umeri. „Poate că am ajuns *pe partea cealaltă”,* şi-a spus cu un fior de pură bună dispoziţie; niciodată nu se simţise atât de intim cu sine însuşi. A început să fluiere încetişor şi şi-a scos casca; o legăna ţinând-o de curea ca pe un coşuleţ; cin când în când, îşi atingea patul pistolului în teaca pe care o desfăcuse; orice simţăraânt de pericol se risipise, dai contactul cu arma îi răcorea degetele; îi ascuţea sentimentul straniu că îşi ajunge sieşi, că îşi purta toată averea cu sine. „Cu bastonul în mână! …” S-a gândit la Yarm într-o se înteiere de veselie, pe urmă amintirea Monei 1 a străbătut cu parfumul crengilor de mai; începea să înţeleagă ceea ce Yaiin

ghicise în felul său, ceea ce fără să ştie venise ea să elibereze în viaţa lui: această nevoie de a-şi uesface una câte una legăturile, acestsim „amânt de delestare şi de uşurătate profundă care făcea să-i sară inima şi care era un simţământ de părăsire totală. „Întotdeauna am fost} «al printr-un fir putred”, şi-a spus eh cotina uşor din gât. Când şi când, Lvea eu piciorul în pietrişul de pe drum. „Pădurea... şi-a mai spus. Sunt în pădure”. S-ar fi fost în stare să zică mai mult; i se părea că şi capacitatea de a gândi se opunea în el în favoarea unei lumini mai bune, faptul că umola îi era suficient: lumea de întredeschidea uşor pe fhul ci rumului ca un vad.

— Nici picior de neamţ, a rostit el deodată clătinând din cap şi riuicând arătătorul, ci i vocea maturizată de cunoaştere a beţivilor. Se simţea chiar puţin ca un beţiv, care se clatină numai pentru că toate *axele,* deodată, concomitent, trec prin el: legislator şi

judecător, invubierabil, răscumpărat.

A trecut pe lângă instalaţia de *distrugere* şi a mers mai departe spre frontieră. Coborâşul drumului îi ascundea acum cazemata. Detunăturile încetaseră; tăcerea era absolută. În partea asta, unde pe durea creştea mal înaltă, umbrele acopereau deja drumul, dar dincolo de codru aleea continua, însorită, glorioasă, mai primitoare, în fuga ei blândă, decât orice pe lume. Între făgauri, un şuvoi de iarbă năpădise mijlocul potecii: pădurea părea să se închidă peste ea mai strâns. Grange se simţea împins de umeri de un vânt necunoscut care se ridica pe pământul acesta îndurelnic şi fără leg? mai deschis decât visele nopţii.

— Să mă las dus, îşi spunea, cu capul îngreunat, cu un gest din mână care era aproape consimţământ Din nou, privirea i s-a cufundat în perspectiva drumului: de astă dată a crezut că vede o mică uirbră mişcându-

se în depărtare şi pierind imediat: un om, sau un animal, cu un salt fricos, agil, dispăruse în desiş.

Şi-a încărcat pistolul şi a înaintat. Oniwl nu fugise mai departe, ajuns pesemne la capătul fricii şi a, l curajului: şedea pe marginea drumului, cu genunchii la bărbie, lipit de un frasin. De partea cealaltă a copacului care îl ascundea pe jumătate, îşi înclinase puţin capul ca să v adă: şi îşi aţintea în ochii lui Grange, fără nici cel mai mic gest de fugă, o privire înflăcărată şi ascuţită de veveriţă. Se e tea o teamă atât de goală în ocirul acela rotund şi roşu care părea fără pleoapă, încât omul avea aerul de a fi uşor, micuţ de tot puteai să-l culegi din spatele trunchiului cu nuna.

După înfăţişare, părea vagabond sau braconier; gândul te putea duce şi la unt din zilierii aceia flămânzi care se văd cutreierând câmpurile de sfeclă din Picardia, cu merindele în desagă; oricum raniţa, bluzonul peticit,

bocancii vechi cu cuie dădeau de înţeles că drumul mare nu îi era străin. Grange a demis că debandada mai gonea astfel din văgăuni o întreagă populaţie măruntă care se trezea în plin vânt, fără exces de drama – cam aşa cum ploaia scoate melcii afară. Unifuima franţuzească nu îi inspira încredere belgianului decât pe jumătate: în mod v adit frica de inamic se contopea la el cu temerea mai veche de jandarm. Acest scăpat din ceţuri destul de dubios nu îi displăcea lui Grange: în momentul acela, nu avea, chef să asculte lamentări.

Omul fugise în dimineaţa precedentă din satul său, dinspie Harche. Un detaşament german de blindate îi dăduse foc de cu zori.

— Cn *tunuri-revoioer,* afirma el, cu gâtlejul uscat, bi i se vedea nurul lui Adam urcând şi coborând. Utilizarea unei unelte de război atât de uluitoare părea să-i fi tăiat respiraţia. Dar restul escapadei sale se pierdea în neguri;

prin discreţia sa profesională se zărea un întreg circuit propriu şi bogat în vânat, un *cross-country* jalonat cu pene de găină. S-ar fi zis că nu întâlnise pe nimeni.

— Fantastic! îşi spunea Grange, vrăjit. Faptul că atingea cu degetul hăul de neînţeles care se lărgea în jurul său îl entuziasma: se arunca în el**. În fundul sufletului,** simţea **foarte bine** că **era** destul de îngăduitor: combătea înspăimântătorul pe: n nemaiîntâlnit.

Au revenit la cazemată sporovăind des tal de calmi. Soarele asfinţise; noaptea se târa deja în umbra copacilor. Grange nu mai avea clief să-i dea drumul belgianului său; i-a propus, niciuna nici două, să-i asigure peste noapte culcuş şi mâncare. „Regiunea asta e cât se poate de liniştită, afirma cu un glas rotund, tot mai puţin prefăcut, şi, slavă Domnului, nu ducem lipsă de nimic. De altfel se întunecă”. Pe drum! adresa belgianului fraze de

un optimism uşor delirant: după el, războiul avea puncte culminante şi joase, dar oricum e important să ştii „să iei sau să laşi” – pe aici, în orice caz, toată lumea e bine dispusă.

— E nevoie de mai mult ca să zdrunci ni o trupă bătrână, i-a strecurat până la urmă în pdnia urechii, făcându-i cu ochiul şi ciupindul de braţ. Belgianul începea să-l privească piezişş, pe ascuns, cu un aer ciudat. Umblând, în întunericul care cobora, Grange îşi agita batista către cazematã, de teama unui glonte rătăcit; ghicea la capătul drumului trei perechi de ochi mai ascuţiţi decât ai marinarului de pe catarg, şi gândul acesta îl încălzea la inimă. „Oricum, aduc ceva cu mine, îşi spunea, şi nu-i vorba nici de porumbel, nici de corb”. În jurul lor noaptea începea să şteargă formidabil contururile pământului. Din când. În când arunca o privire însoţitorului său care, fără să pună întrebări, părea, să plutească mai

curând decât să umble lângă el pe dium, cu un pas neaşteptat de uşor. Era o prezenţă abia umană, – mă”, degrabă, ai fi zis, un biet liliac zburătăcind în amurgul care urca peste pământ. Îl însenina. Lumea nu mai părea, populată decât de mici suflete moarte, uşoare, uşoare, asemănătoare limbilor de foc care fâlfâie peste mlaştini: *întrebările* se isprăviseră, ziua se stingea cu totul. „E într adevăr foarte târziu, îşi spunea indiferent. Amurgul… dar nu-i o oră chiar atât de neplăcută. Se vede mai bine decât aş fi crezut”.

A regăsit garni, oana din cazemată nu atât nervoasă, cât înfometată: Gourcuff părea deja aproape beat. Au profitat, ca să cineze, de rămăşiţele lumimi de zi care mai plutea sub copaci. O masă de lemn alb devenită acum şchioapă şi două, trei scaune supravieţuiseră naufragiului căsuţei: le-au pescuit din bălţi şi le-au târât până în spatele cazematei, unde

copacii umbreau o mică peluză ierboasă, aproape chiar lângă drum. Tăcerea pădurii devenise fantomatică – de mult timp bubuitul tunului încetase cu totul – deasupra lor, bolta de frt, nz; s pogora greoaie şi tot mai întunecată; dar de la drum către dreapta, unde grohotişul se înfunda încă foarte limpede în sfârşitul de amurg, tiltra o stranie „umină cenuşie şi calmă, de culoarea pietrei. Când s-a lăsat noaptea, au pus pe masă două Sticlo goale şi au înfipt în ele luminări: bemia era atât de calmă încât firul subţire de fum urca drept spre crengile de deasupra flăcării; masele de frunziş luminate pe dedesubt ieşeau vag din noapte; pe cărare tot mai plutea un rest de licărire încenuşată, asemenea amurgului miezurilor de noapte din nord… După ce au isprăvit de mmoat, au mai rămas să fumeze o clipă în faţa paharelor goale. Începea să se răcorească. Numai belgianul continua să morfăie în farfurie: când şi cinu,

mirat de tăcere, ridica asupra lor, dintr-o parte, ochiul câinelui vagabond care pândeşte într-ascuns lovitul a de picior – cât priveşte gura, aceasta îşi făcea lingură de lucru. Gi ange şi-a spus că nu mai e nicio lumină în pădure până la Meusa; a aprins din nou cu bricheta una dintre lunarări care se stingea; iarăşi s-a format micul oval al dăcăni şi s-a lărgit în jurul miezului negru. Licărul pesemne că se vede de foarte departe în lungul drumului, şi-a spus, iar întunericul ar fi sigur: într-adevăr nu mai aşteptau pe nimeni. Dar nu avea chef să stingă, luminarea. Acum ea nu mai scotea din noapte decât patru feţe goale pe care se mişcau prelungi umbre cărbunoase, ca şi cum ar fi alunecat foarte repede pe un culoar cu perdelele fluturate de vânt, iar feţele acestea îi plăceau. „Mui1 ce ne pasă…” îşi repeta, acum aproape; ndiferent. Ştia foarte bine că un talaz uriaş tocmai măi urase păminiul depari e de ei, dar nu îi

simţea decât spinarea netedă care luneca fără zgomot sub el, şi beţia bruscă a propriei sale uşurătăţi – în spatele v aiului aceluia eşuat puţin cam ameţit într-o tăcere de grădină interzisă. Simţea la tâmple o greaţă aproape voluptuoasa. „Nu mai ţin de nimic” îşi spunea, şi a clipit d-l pleoape de două, trei ori. Şi-a vârât m. Îna în buzunar şi a pipăit cheia de la casa Monei. Privea cum urcă încet deasupra pădurii o lună mare şi palidă; pe drairul luminat de ea piezişş, şuvoiul aspru de pietre se zbâilea în umbre tăioase, redevenea all iia unui torent: nimic nu mai părea a avea importanţă pe marginea acestui torent, în inima profundei răscoale a pământului. Percepea în golul pântecului o contracţie neplăcută, ca atunci când alergi spre mare pe
0plajă pe care picioarele goale o socotesc excesiv de rece: înţelegea că-i era frică să nu fie omorât; dar o parte din el se desprindea şi plutea pe firul

nopţii uşoare: simţea ceva din ce or fi trebuit să simtă pasagerii din arcă, atunci când au început să crească apele.

Lui Grange i-a venit îndul să fetea de v eghe spre orele trei ale dimineţii: îşi spunea că zorii zilei vor fi momentul critic, şi îi plăcea să aibă timp înaintea sa. Uşa cazematei rămăsese întredeschisă: în partea aceea cubul de beton se despica pe o poală de noapte de cenuşă care părea să fi fost vopsi tă pe perete. Gourcuff şi Olivon dormeau cu un 1 lângă altul pe salteaua de paie – în co ţul unde se deschidea chepengul spre tunel, se roşea aproape la nivelul solului licuriciul ţigării lui Rervouet, deja culcat; la intervaie regulate lovitura mată aunuideget 1 nvizibil scutura micul manşon de scrum, ceea ce îl enerva pe Grange:

7 – e. 118 se simţea frustrau; nu îi plăcea ca altcineva să viseze lângă el în întuneric. Tăcerea semăna cu halta unui tren de noapte, într-o gară

înţepeniră de gerul sonor, era foarte frig. A împins eu umărul blocul uşii care a pivotat fai a zgomot, şi a simţit în fundul gâtlejnlui gustul de leşie proaspătă al ceţi: noaptea macerată în abund greu putrezea imobilă, uşurel, spre dimineaţă. A deşurubat termosul aşezat lângă o ladă cu cartuşe şi şi-a turnat puţină cafea fierbinte: raza lanternei a agăţat popicele lungi şi strălucitoare ale obuzelor antitanc aşezate în picioare lângă afet, ca şi cum ar fi fost scoase dintr-un coş cu sticle. A plimbat o clipă fascicolul de lumină al lanternei peste la\ anrl scund, praf, zidurile zemuinde. Ceaţa acră ca; e se strecura din subarboret presăra perle pe licărirea slabă; limba îi morfolea în gnră un gust de mucegai. *„Ce bojdeucă nenorocită V* şi-a spus, consternat, şi şi-a încreţit ochii şi gura cu spasmul de început al gretii; i se întorcea stomacul pe dos, simţea clipocind în el o drojdie dulceagă, mlăştinoasă, formată din apele joase

ale curajului. A stins lanterna: pe dată spaima s-a mai risipit; îşi dădea seama din Instinct că noaptea în jurul cazematei ma1 *ţinea* încă aşa cum ţine un strat gros de zăpadă – dar frigul negri l-a făcut să-i clănţăne dinţii: l-a apucat o dorinţă nemăsurată, plină de panică, să se ghemriască pe salteaua de pai călduţă, cu umărul lângă umărul lui Gourcuff „Bine începe!” a murmurat, şi s-a aşezat pe bijbâite pe o lada: simţea cum îi al1 necă peste creier apele unor mătăsuri orbitoare şi moi. „Esenţial e să respir adânc, de două, trei ori” şi-a spus clătimnd fruntea cu gravitatea pătrunsă a, idioţilor, şi şi-a început exerciţiile – dar un gând nou, înnebunitor y a început să-i galopeze prin minte: *Doisprezece kilometri.* Doisprezece kilometri departe de Meusa I... Se simţea prins într-o rostogolire de ruliu care îl scotea din sărite: *imposibil* – îşi recapitula, cu o minuţiozitată de maniac, evenimentele din ajun; undeva, cu

siguranţă, trebuia să fie o scăpare – vieun ordin pe care l-o fi înţeles greşit – vreo hârtie pe care o fi rătăcit-o: „Consiliul de război peste toate celelalte, şi-a spus, tremurând ca şi cum ar fi fost în pielea goală. *Frumos!*” îi venea să pbngă şi să plece de acolo. Dar simţea că nu-i atât de simplu, în fundul sufletului, asculta cum suflă un mic crivăţ uscat şi vioi, impertinent, asemănător celui care face să dănţuiască frunzele moarte pe drumuri, la început de iarnă.

Şi-a aprins din nou lanterna şi a purces la o rapidă inspecţie a cazematei. Totul părea în regulă: tunul era îndreptat spre reperele de noapte – lângă puşca-mitraiieră se îngrămădeau pe o lădiţă vreo treizeci de încărcătoare armate; într-un colţ al betonului, grămada strălucitoare a cartuşelor: şiroia în vrac, ca şi cum ar fi: răsturnat-o cineva dintr-o roabă. I-a venit ideea să mai verifice o ultimă dată tuneul de evacuare. A ridicat

chepengul fără zgomot: treptele de pământ erau abrupte, cu contratorţi de scânduri d; n lăzi a căi or mucliie depăşea şi agăţa tocurile; în jurul scăriţei se intra uitect într-o scurtă galerie curăţică sub cofrajul ei de lemn; la A7 reo douăzeci de metri mai departe începea un plan înclinat care ducea în aer liber şi ieşea printr-un şanţ camuflat cu crengi în hăţiş. S-a aşezat o clipă pe o grămadă de buşteni: şuieratul apăsător al respiraţiei încetase să îl mai urmărească, aerul i se părea mai uşor. O beale slabă şi umedă urca în spatele lui din subteran, purta în ea mirosul lemnului proaspăt tăiat; bezna era încă slabă, dar noaptea devenea încetul cu încetul lăptoasă. S-a dus să zăvorească uşa cazematei şi a revenit la postul său de la intrarea în şanţ: simţea nevoia să fie singur la acea oră din zeri. „Trebuie să-l trezesc pe Olivon peste douăzeci de minute, şi-a spus fără voie – nu vom fi de prisos în doi: avem toate şansele ca nemţii să

sosească devreme”. Cu toate acestea, imaginea războiului nu punea stăpânire pe mintea sa; mai degrabă s-ar fi crezut în inima unei mia Aştiri liniştite care se tiezeşte sub alunecarea T.mzelor albe şi ceaţa ireală a geamurilor na.: e; nu mai era decât un om gl emuit la intrai ea în văgăuna aceea pierdută, care privea cum zorile pălesc încetul cu încetul obscuritatea pădurii – din nou se întreba de ce simplul fapt de a sta acolo i se părea atât de important. „Ce este între război şi mine? se întreba, şi s-a simţit lunocind o clipă într-o stranie nepăsare, însu de asta e vorba”. În capul lui se producea un zumzet matinal şi proaspăt pe care nimic nu îl mai oprea: ca şi cum dintr-odată un *zgomot de fond,* un scârţâit indiscernabil, într-atât era de obişnuit, încetase să fi mai încurce viaţa… Aseară m-a apucat, îşi mai spunea, când m-am pornit deodată să umblu prin mijlocul drumului, cu inimile în buzunar. Nemţii o să v mă,

dar eu zău că nu-s acasă pentru nimeni. Cine ar fi zis că îi trebuie atât de puţin unui om ca să plece în larg?” Şi-a ridicat gulerul mantalei ca să se ferească de frigul înţepător; mici picături că e plouau de pe ramuri începuseia să fi şiroiască pe gât. „Situaţia e totuşi Car îngrijorătt are”, a murmurat el cu o strâmbătură care i-a strâns puţin buzele. Înţelegea bine că sfârşitul aventurii mocnea în spatele perdelei de ceaţă, că tăcerea pac urii, din minut în minut, devenea mai improbabilă. Nu încetase să se teamă. N numai că, dacă ar fi apărufe urcând pe drum o trupă, dacă ar fi; venit în ajutor ceva întărituri, s-ar fi Simţit frustrat.

A ieşit din şanţ şi, încovoindu-şi spinaiea ca să evite biciul crenguţelor, a făcut câţiva paşi până la marginea drumului. Noaptea din subarboret îşi pierdea puţin câte puţin culoarea de baiţ; panglica drumului forestier în faţa sa lungea o cale lactee moale care nu

lumina şoseaua, ci părea să plutească între crestele copacilor. Când stătea cineva în picioare în mijlocul orurinliii, tăcerea **devenea** mai **obse**dantă decât în subarboret, suspendată, s-ar fi zis, pe o absenţă fără fond, aproape soiemna. Grange începea să înţeleagă de ce o trupă rătăcită se călăuzeşte din instinct după tun: vidul câmpului de luptă poate dezechilibra ca o tulburare a urechii; lumea fără ştiri îşi pierdea legăturile, se strica, surdă şi oarbă, prin desişurile moi de iarbă a sarga-°elor.

„Meusa! şi-a spus deodată. Ce se întâmplă pe Meusa? Sigur că nemţii au ajuns dincolo de Moriai no!” Războiul, în închipuirea lui, continua pe drumul trasat în goana turbată a bli udatelor în derută. „Aici suntem probabil pe un soi de insulă… Poate că războiul s-a sfâşit?” şi-a mai spus. Toate posibilităţile se îngrămădeau deodată, dar paşnic, abia dacă se simţea implicat; urmărea cu ochii fiiul fumului

gălbui al ţigării care începea să se detaşeze pe vata foarte pură a ceţii. „Trebuie să fie lumina, zilei” şi-a spus cu o mică nuanţă de plăcere: îşi amintea că ziua militarilor începe atunci când poţi distinge e aţă albă de una neagră. Pământul se mai scălda încă la un stat de om într-o baltă verzuie de ulei greu, dar vârfurile copacilor se desenau deja pe cerul mai deschis la culoare; la câţiva paşi de el discernea o pată de întuneric mai densă, mai adunată, de fapt, conturul căsuţei. Oalmul era absolut – tăcerea şi *frigul la inimă,* atât de păi runzător, al zorilor, dădeau crăpatului de zi o tentă bizară de solemnitate: nu ziua era ceea ce năpădea pământul, ci mai degrabă o aşteptare pură care nu aparţinea lumii acesteia, privirea unui ochi întredeschis, în care plutea vag o semnificaţie inteligibilă. „O casă, îşi spunea, ca şi cum ar fi văzut-o pentru prima oară – o fereastră, singură în faţa drumului pe unde trelb ale să vină

ceva”.

„O fi aproape de cinci”, şi-a spus Goange încă înainte de a-şi consulta ceasul. Acum umbra stejarilor muşca din toată lăţimea, drumuiri. Primul fior de răcoare al zilei nu se filtra în hăul betonului, care continua să se scalde în umezeala lui mucedă, dar lumina zilei se îngreuna, şovăia coborând. Prin amurazură se vedea perspectiva drumului gol, panglica lui aspră de balast sfărâmat sub umbrele acum mă; ungi. Tăcerea revenise peste pădure; uneori, trecerea vântului leneş făcea crengile să foşnească.

— Parcă ar fi o cale ferată cu şinele scoase, şi-a spus Grange. Suntem deconectaţi…

Îşi amintea de proscrişii care mergeau să se predea, pe care o nevoie joaai puternică decă foamea îi smulge din văgăuna lor ca să se duca să cumpere ziarul. De ore întregi, oamenii se imirteau în cazemată ca leii în cuşcă.

— Preiei tu comanda, i-a aruncat lui Olivon, punându-şi cureaua ocheanului de gât. Mmeni nu iese până na mă întorc. Mă duc să arunc o privire către Houches.

De cum a ieşit din beton, l-a izbit însufleţirea alai mată, vibrantă, a aerului, care nu pătrundea prin ambrazurile înguste. Grange umbla încovoiat sub arcurile crengilor, pe o dâră de gazon şi de muşchi des, încercând să nu facă zgomot; Jar a început să grăbească pasul. După-amiaza însorită era mult mai trează decât îşi închipuiau cei din cazemată; pădurea însăşi ciulea urechea spre un zvon îndepărtat, deasupra creste” ioase peste care trecea cărarea spre nord – solul, deşi catifelat de muşchi, repercuta din când în când o surdă tresărire. La fiecare zece metri, Grange se întorcea şi arunca o privire bănuitoare spre desişul pădurii pustii: insula de clar-obscur şi de calm din jurul lui devenea verinoasă, ca umbra

aceler copaci otrăvitori din Antile.

— Dacă măcar s-ar vedea ceva! îşi spunea. Brusc singurătatea astfel încercuită îi provoca febră Ar fi dat bucuros un an din viaţă ca să poată sfâşia perdeaua de crengi, să îndepărteze gratiile cuştii verzi în jurul căreia se incendia pământul.

Înainte de a cobori spre Houches, cărarea străbătea pe vreo sută de metri creasta platoului ce ducea la Buttes, în mijlocul unui brădet încă tânăr prin care pădurea se aerisea o clipă. Orizontul se ascundea încă în spatele crengilor, dar un vânt destui de iute şi rece acum, suflind dinspre nord, mătura creasta şi lua cu el orice zgomot. În pofida soarelui, locul era, sumbru şi trist – la poalele unui brad apa picura dintr-un soi de troacă de piatră căptuşită cu muşeni care părea să îşi amintească pe ici-colo de pădurea galantă a lui ştiakespeare, părăsind Acoperişul în voia unei pustietăţi mai melancolice. De udată ce

ajungeai la acelaşi nivel cu platoul, vântul prin brazi îţi zvârlea în faţă rostogolirea sa lărgită şi sumbră, vacarmul de care giele hurducându-se la nesfârşit pe drumuri desfundate, şi care părea să spui bei e întreaga zare către nord vest.

— Sunt mai aproape de cazemată decât ere le-am şi-a spus Grange. Şi chiar, s-ar zice…

A ciulit urechea, simţindu-se în mod straniu răscolit. Spaţiul liber, lunga pantă a pooişului lăţită către nord care începea să se presimtă încă de aici, în spatele bolţii de crengi, conferea prima oară bătăliei un caracter panoramic se eveniment: simţul pericolului, teama de singurătate, se aboleau în sentimentul înscrierii pe o scară nouă: o împărăţie pământeană căzuse pradă focului din cer. Ce se gândea despre asta nu avea multă importanţă. Numai că din vuietul acesta de roadere surda, din prăvălirea aceasta de faleză atacată de valuri, se

desprindea, dacă plecai urechea, un zgomot mai apropiat, care despica oblic pădurea la nivelul dramului spre Houches: gâfâiala **neîntreruptă** a **unor motor**, re **care se umfla când** şi **când, iar în spatele** ei un zăngănit, o noră îndrăcită de zăngănituri metalice, ca şi cum nişte plăci enorme de tablă ar fi fost târâte fără grabă pe un caldarâm eu denivelări. Şenilele.

— *Ei* sunt! şi-a spus Gvange. *A* pălit şi s-a ghemuit, după un brad. I se im ir tea puţin capul; privea în jurul său, nev enindu-i să creadă cum se deplasează decorul de operă al pădurii derizorii. Un simţământ se dezrădăcinare, de *părăsire la voia întâwplării* îi tăia braţele şi picioarele. Fluviul de fierărie aluneca pe toată lungimea sa, paşnic, toropitor, nepfârşit: ca într-o stare de prostraţie, privea trenul trecând.

Ajungând – n apropierea cazematei, a fluierat în chip de avertisment De îndată ce coborai de pe

creastă, hodorogea, la convoiului, larma bătăliei încetau ca prin farmec. Un abur uşor de zăpuşeală mai tremura încă pe cărarea me însă de soarele după-amiezii; o duzină de corbi păşteau pe drumul forestier, în soarele acum sfâşiar de ramuri. Gândul la castelul vrăjit, la *insula* ocrotită, reînâlorea în el fără să vrea, i se mai prelingea; nea în suflet precum o speranţă nebunească.

— Nu-mi dau bine seama, a spus după ce s-a strecurat în cazemată. Se bombardează pe Meusa. Oricum, a adăugat puţin prea repede ridicând din umeri, o să ştim înainte de căderea nopţii.

Cu giavitate, au băut pe rând clin bidonul lui Gourcuff şi şi-au reluat posturile. Clivon a scuturat pe ciment ultimele picături din bidonul gol, fără să spună nimic. Ştiu tocul, şi-a spus Grange, mirat. Ori au ghicit. Vocea mea. Fără să vrea, se simţea uşurat.

S-a mai scurs circa o jumătate de

oră. În cai emată demnea o tăcere fină – tăcerea ochilor ascuţiţi, care nu e apăsătoare urechilor ciulite – tăcerea dintr-un atelier de broderie absorbit în delicate împunsături de ac. Din minut în minut, Grange, pe cart îngustimea ambrazuril îl deranja când voia să-şi; aţintească ocheanul, îl dădea la o parte pe Hervouet cu braţul şi îşi lipea o clipă ochiul pe luneta de reglare a tirului; nu mai mişca nimic în penumbra betonului decât războiul acesta pueril, disimulat, a, l coatelor. Lumina, se lângă benea. Grohotişul de pe dn u», care fi gea pleoapa prin crenelul îngust, devenea în depărtare blând pentru ochi, şi cărnos ca nisipul mării; nuanţele soarelui se imprimau succesiv pe retina adăpostităcu o delicateţe chinezească de cameră obscură. O dâră subţire şi tremurată, desenată de o peniţă agilă, a traversat drumul alb, s-a pierdut în taluzul de iarbă: un jder. S-a mai făcut un moment de tăcere calmă. Pe urmă,

dintr-un foc, corbii şi-au luat zberul, ca nişte corbi ai lui Wotan, şi un huruit canaid, mulţumit că zumzăie în înserarea blândă, un huruit de obraji durdulii, s-a trezit din fundul drumului forestier.

tenţie! i-a lătrat Gourcuff lui Hervouet, scurt.

Huruitul nu se grăbea să-şi facă apariţia; avea timp. Se auzea clar cum şoferul schimba viteza abordând versantul nevăzut a.1 coline, şi deodată ceva neaşteptat îtri acest zumzet prea uşoivpfea rapid, l-a făcut pe Grange să-şi vâre nuna în buzunar, căutând nervos carnetul cu siluete.

Vehiculul s-a profilat deodată, mult mai departe decât ar fi fost de crezut: o siluetă neagră şi îngustă, pe jumătate înghiţită de tremurai drumului, langustă şi + ragilă – fragilă. A crescut mai întâi perfect imobilă, apoi, în timp ce îşi începea coborâşul pe nesimţite, a cotit spre drumul mare şi s-a blocat brusc în faţşa şanţului *instalaţiei de*

distrugere, cu perplexitatea uşor comică a unei furnici care adulmecă muchia unei scânduri.

— Ageamii! a suflat Olivon cu jumătate de glas, aiurit.

— Rable i-a replicat Hervouet. Cu ochiul lipit de lunetă, mângâia răutăcios şurubul de reglare a tirului, *licmoliţii!*

Drăcovenia, după ce a mirosit obstacolul, a reînceput să alunece încetişor” *] Jva aplecat brusc peste şanţ, mai greoaie decât s-ar fi presupus. Îsu-i un *turism*, şi-a spus Grange: o camionetă. Vehiculul, ajuns acum pe drum drept, creştea foarte repede, înalt şi întunecat, ca un soi de şarjă belicoasă, taurină – *lecan ado* – ca şi cam ar fi scos aburi pe nări. A” am! şi-al spus Grange. O ultimă ezitare, atroce, i-a răsucit stomacul, dar, la zece centimetri de obraz a văzut deodată gura lui Hervouet care se deschidea încet, ca la ghereta de tir.

— Dă-i drumu’! a şuierat.

Obuzul a pornit, de o rigiditate atât de bi utală încât Grange, lungit lângă tun, a crezut că îşi simte umărul strivit de impact. Un sughiţsumbru a zguduit – v chiculul, care a vomat imediat prin partea superioară un buchet de filamente lungi de hârtie, ca nişte serpentine, apoi a virat spre taluzul de iarbă din dreapta cu ripsul în jos şi, căutându-şi parcă puţin lăcaşul, dar fără să se răstoarne, s-a imobilizat complet lângă desiş.

Drept în moacă! a lătrat Gourcuff, cu dinţii încleştaţi şi, cu seria de detunături tresăltânde, furibunde, a unei motociclete care demarează într-un garaj îngust, şi-a golit peste epavă o jumătate din încărcător.

În cercul ocheanului, dincolo de parbrizul fărâmat, bancheta părea evacuată, dar crengile iţite din desiş împiedicau să se vacă clar. (în pneu explodase. De altfel, de la prima vedere orice întrebări se dovedeau de prisos: vehiculul era mort, la fel de

mort cum poate fi mort un om, încununat deja de ierburi nebune, şters, uzat de o decoloraţie pală, care pesemne că venea de la praâul de sticlă al parbrizului spart; părea împachetat în pânze de jriianjen. Masacrul îl lăsa pe Grange cu palmele asudate; o bară rece îi comprima coafa; lângă el simţea duhoarea de transpiraţie acră, nouă, emanată de vestonul lui Hervouet. Mirosul pulberirpisca nasul cu brutalitate şi locurile comune nu minţeau: 1; i se urca ia cap.

Du-te să vezi, i-a ianeat Gvange lui Olivon. Prin tunel şi subarboret. Te acoperim noi.

Foarte tăcuţi în spatele armelor din nou încărcate, urmărea silueta lui Olivon care se strecura printre ciengi. Înainta îngrozitor de încet: le venea să îl împingă cu mina. Aerul se răcorise; pete de soare se stingeau una după alta pe drum. Tăcerea acum revenită era tăcerea pietrificată care urmează

plesni burii unei palme: se simţea că o mânie rece, enormă, se îngrămădea pe undeva, mortală, înainâe de a exploda.

— Nu-i vorba atât că „o să fim ucişi”, şi-a spus Gi ange, umezindu-şi cu iimba girgiile uscate. Curios; mai degrabă ar fi: o să fim *pedepsiţi.*

Prin ochean l-a văzut pe Olivon sărind din spatele camionetei şi revenind la cazemată în goană, mare, prin mijlocul drumului.

— Sunt doi, a spus, cu sufletul la gmă. Tineri.

A aruncat pe lada cu cartuşe doi epoleţi veizi-eenuşii, două revolvere mari cu butoi, model vechi, şi câteva tăbliţe de o culoare gr blond precum cartonul de ambalaj: *knackebrot* de secară, care trosnea în gură cu un gust fad şi acrişor: o hrană tristă.

— Nu, a adăugat cam plouat, nu aveau hâr + îi la ei.

— Şi încărcătura?

— Li. rete de matricolă, cam aşa ceva, domn locotenent, a făcut cu un

aer jenat. Lăzi întregi de livrete de matricolă.

A adăuga, t, fără niciun chef:

— Cred că pentru o divizie înti ea gă.

S-au uitat unul la altul, surprinşi.

— La dracu'! a făcut în sfârşit Hervouet, cu aerul îngrozit. Fantoma obscură, înfricoşătoare, a *sacrului* reapărea deodată în plină pădure, din profunzimile ca/armei: se atinseseră de nişte taine. Consecinţele erau imprev izibile.

Au destupat o sticlă din *rezervă* şi şi-au reluat postmile. Atmosfera era grea, acum, vinul roşu le apăsa pe stomac. Mirosul rânced de pulbere plutea rece şi acru în betonul jilav. Ultima rază oblică de soare s-a căţărat pe desiş în stânga dramului, s-a stins şi, deodată, întreaga perspectivă a basculat în seară, înfiorată de frig. Apoi, din nou, fără grabă, ca un viespar care se trezeşte alene, din deschiderea îndepărtată a dramului mare s-a pornit

un al doilea zbârnut. Invizibil, năpădea întreaga seară – pădurea însăşi, în Ştirul lor, părea să devină nesigură, ostilă, să mişune brusc din toate cărările ei ascunse.

Zumzetul de motor a murit înainte de a ajunge pe creastă, dar aproape imediat i-a luat locul altul. Pe tot firul drumului, în spatele arcuşului abrupt, când ascuţit, când încet nit, conciliabulul veninos al bâzâiturilor nu mai înecta.

— Poate că au stabilit o derivaţie prin pădure. Sigur că au stabilit o derivaţie prin pădure… Grange ciulea urechea, încerca să se convingă prosteşte, cu disperare, că zumzetele o coteau Spre stânga, Deodată, o grindină grea, brutală, a şfichiuit betonul ca un bici, şi Graiige, care privea prin ambrazurăj a văzut brusc un buchet de licurici tu când de pe sol şi răspândindu-se nebuneşte printre ramuri, târând după ei un miorlăit sfâşietor, deznădăjduit.

— Dumnezeule! a făcut Olivon cu vocea albă. Trasoare… şi din nou nu să mă: auzit în beton decât răsuflarea aspră de staul care le ieşea pe nări.

— Dă-le o porţie! i-a lansat Grange lui Gourcuff, nervos.

Gourcuff a făcut semn că nu. În contra luminii, clătina din cap

„Ingă puşca mitralieră, jalnic, ca o mârţoagă batnnă.

— Nu se vede nimic!…

Vocea era scâncet de copn speriat.

— Desigur, în fund! Stropeşte-i!

N-a avut timp. Un şoc sumbru, chiar din apropiere, care răsuna în plin piept, o succesiune de explozii seci, devastatoare, s-a strivit de cazemată, urmat de cascadelo zăngâniturilor lichide de geam spart. Dedată, sacii cu pământ care orbeau ambrazura s-au năruit, deschizând o breşă care a măturat cu albeaţa ei murdară, sinistră, toată profunzimea betonului. Şi, cu faţa la lumina de zi despuiată care ţâşmse astfel, ultimul lucru pe

care l-a mai văzut Grange a fost silueta lui Hervouet d mdu-se înapoi pas cu pas, foarte încet, cam palid, spre pere tele din spate, ca şi cum un înger l-ar fi nnpins fără voia Jir de umeri.

— Ar fi momentul s-o şt…

E înăuntru şi-a spus Giange. Ba nu, e afară… iSu, elnăuntru. Prea mult fum nu era. Sub lovitura de bici destul de violentă care îi şfichiuise pulpa piciorului şi partea de sus a coapsei, se lăsase să lunece în jos instinctiv, aproape moale, ca un boxer care *se rostogoleşte sub punci.* Nu se simţea prea gav atins. Privea deasupra lui, prin praful de ciment care îi înrunda gâtlejul, cerul cenuşiu al betonului scorojit ca de loviturile unui târnăeop între dârele rectilinii cu plăci rotunde smulse, mai deschise la culoare. Nu percepea elecit o senzaţie de \ id în cap şi de **răcoare** ta, imiple, **care** ini **nichipa hotarul** aproape atrăgător al leşinului, şi – dincolo de asta – o destindere, o uşurare, ca sentimentul

paginii întoarse şi al zilei încheiate.

Grange l-a împins pe Gourcuff prin chepengul tunelului şi, angajat deja pe scara piuă la jumătatea corpului, s-a întors ca să fi ai arunce în cazemată o ultimă privire. De când explodase obuzul în beton, nu mai cunoscuse nicio clipă de grabă; se simţea inexplicabil de ocrotit. Trupurile lui Olivon şi Herv ouet zăceau lungite i pe salteaua de paie; mantaua aruncată peste ei se dovedise prea scurtă: decât să lase capetele acoperite şi picioarele goale, ceea ce îi sugera lui Grange ceva mai curând derizoriu şi trist, trăseseră mantaua în jes, numai că, spre a nu le mai vedea chipul, culcaseră trupurile pe o parte, sprijinite unui de celălalt, cu fata spre beton. Grange a pipăit 111 duzunar cele două plăcuţe de identitate pe cai e li le desprinsese de la încheietura mâinii g le-a auzit ţăcănitul când au lovit o piesă grea de metal: cheia Mcnei. Cazemata, devenise o

îngrămădeală de ipsos, în care piciorul se agăţa în fierărie văsucită; praful care cădea afcoperea ctf o cenuşă apăsătoare, cu o zăpadă sordidă, cutele mantalelor, îndoiturile cearşafului. Praful acesta îl enerva. S-a ridicat din nou prin chepeng, a scuturat mantaua parcă turbat, a întins-o iarăşi peste feţe. Pe urmă s-a strecurat în tunel fără să se mai întoarcă şi a tras chepengul peste cap.

La ieşirea din tunel, pădurea încă mai părea, luminată. **S**-au orientat cu busola lui Grange şi s-au cufundal în desiş către vest. Zumzetele motoarelor reîncepuseră pe r. osea – în spatele lor, către cazemată, voci sonore se s1 riga, a prin pădure, cahne şi destinse, asemenea vânătorilor care se cheamă între ei, după ce s-a încheiat vânătoarea. Înaintau, îndoiţi de mrloc, prin lăstărişul des şi suplu al crengilor de mai, tirind în urma lor un siaj des1 ul de zgomotos de lemne călcate în picioare. Dar abia dacă îşi mai făceau

griji din asta; vocile din spate se stingeau încetul cu încetul; sentimentul bizar de imunitate pe care îl au prizonierii şi răniţii dăinuia, aproape îmbătător. Din când în când se opreau, cu răsuflarea tăiată, şi trăgeau de-a-n picioarelea câte o duşcă din bidonul lui Gourcuff. Toate gândurile, dintr-odată, începuseră să curg” de la sine pe altă pantă. Războiul continua, dar luneca acum foarte ueparte, cu clipocitul lânced al ultimelor picături de aversă care se mai şterg de geam.

— Ce-ai să faci după război? a întrebat Grange, aproape distrat.

Vorbeau aşa cum se vorbeşte pe un peron de gară, cu mintea amrea, la ora când se leagă locomotiva şi când soirea garniturii va precipita despărţirile indiferente.

În faţa lor terenul a început să t oboare uşor: abordau râpele dinspre **Brave, a căror muşcătură care zgâria** platoul se pierdea, **nu** prea departe, în spatele cazematei. În

partea aceea pădurea era un crâng des de castani tineri; printre crengile ţepene pe cart le dădeau la o parte cu mâna, mersul devenea istovitor. Puşca lui Gourcufi se agăţa la tot pasul în hăţişul de ramuri; înjura; poalele fluturinăe ale mantalelor se prindeau de mărăcini; teaca baionetei, bidoanele zăngăneau prin desiş cu zornăitul spart al unei turme care coboară de la păşune.

— ÎS-o să îjungem niciodată, şi-a spus Grange aproape nepăsător. De altfel…

Piciorul începea să i se umfle şi să se îngrennere. S-a oprit ca să-şi schimbe pansamentul şi a aruncat în desiş tamponul plin de sânge. Când se sprij; nea în călcâi, o săgeată de durere ascuţită, sfâşietoare, îl străpungea până în rinichi; răsufla adânc, îndelung, eu ochii închişi, ştergându-şi cu mâna fruntea umezită de o sudoare rea. În pădure încenea să se lase întunericul; pe cerul care pălea, două,

trei stele lichide tremurau deja în vârful crengde r. Larma de voci şi motoare încetase. Sângele pierdut îl făcea să plutească oarecum cu capul uşor, în noaptea calmă ce înainta. Mergeau către Meusa. Dar nu mai era foarte important să ai ungă la Meusa. Nu mai era foarte important să ajungă niciunde. Lângă stofa aspră care îi zgâria pielea, simţea la încheietura mâinii fiorul uor şi catifelat al febrei, încă aproape voluptuos.

— Opreşte-te, i-a murmurat lui Gourcuff, trăgându-l de teaca bai «letci al cărei zăngănit îi făcea rău. Mi-e sete.

Nu aveau în bidoane decât vin negru: după ce a gustat din lich. – dul apru şi-a simţit burta răscolită de o greaţă în tantanee, ca şi cum ar fi înghiţit rumeguş. A încercat să se seoa1 din nou, dar piciorul s-a îndoit sub el, brusc înţepat de mii de ace. Şi-a rid cât pantalonul până la genunchiul umflat, tare, marmorat de u-oare plăci vineţii. „Vreo schijă orizontală pe care

n-am Simţit-o”. şi-a spu s-a sprijinit de un castan imăr, cu piciorul întins în faţa lui pe inuse hi. Din nou, puseul de sudoare îngheţată 1 a muiat cu atingerea lui rapidă, a coborât de pe t ample până la abdomen. Când şi-a vârât mâna prin spate sub centiron ca să-l lărgească, şi-a simţit-o lipicioasă de sânge: fusese lovit şi în rinichi.

— Nu merge, a spus cu glasul scurt. Lsă-mă aici.

Îl privea pe Gourcuff, postat în faţa lui, cum îşi astupa bidonul, cu picioarele îndepărtate, cu buza întredeschisă, cu o perplexitate atât de comică încât Grange a simţit cum îl a linge parcă de la distanţă spectrul unui râs care îi aluneca pe obrazul totuşi imobil. Deodată, stângăcia bărbatului în faţa rănii îl izbea puternic. Dar în momentul acela nu i-ar fi plăcut nici să aibă lângă el o femeie.

— Pleacă! a reluat, enervat. Se înnoptează.

I-a întins busola. Gourcuff a rămas

proţăpit în faţa lui, cu capul în jos; cu vi ful cizmei împingea crenguţele pe muşchi, cu un aer nebotărit. Noaptea cădea rapid, începuse să şteargă contururile chipurilor.

— Mai bine aş rămâne, a făcut în sfârşit Gourcuff cu o mutră plouată, gata să plângă. Ţinea busola în mâna întinsă, stângaci ca o farfurioară sub ceaşca de cafea.

— Eu face pe idiotul. Şterge-o. Dacă te prind aici tot n-o să folosească la nimic*. Îţi ordon,* a adăugat Grange, cu un ton pe care l-a simţit, fără să vrea, vag parodic. Din nou a avut senzaţia că războiul acesta, până în cele mai mici amănunte, mă „muţărea ceva, fără ca să se poată spune ce anume.

După câteva secunde, Gourcuff a dat din cap, a umplut o sticluţă de vin de o litră şi a aşezat-o alături de Grange; a răsturnat din raniţă câţiva pumni de biscuiţi pe o bucată de ziar. Pe ute ia l-a sprijinit pe Grange mai

confortabil de castan şi i-a aruncat pătura sa peste picioare. Grange ghic ea că se lungeşte intenţionat. Când nu a mai găsit nimic de făcut, s-a ghemuit lângă castan turceşte. Au aprins o ţigară, cu bricheta cu iască a lui Gourcuff. Se întunecase; din precauţie, acopereau cu căştile minusculele puncte roşii care sfârâiau în beznă.

— Atunci, domn1 locotenent, dacă vreţi neapărat... a făcut Gourcuff, după ce şi-au urat noroc unul altuia Dacă mai găsesc pe careva pe acolo, venim după mneavoastră, a adăugat cu un aer decent.

A început să se îndepărteze pe după copaci, cu pasul tirit – o masă împiedicată şi greoaie care se mfuncia cu încetul în lăstărişul des. Din când în când se oprea şi în urcea capul, iar Grange ghicea că aruncă spre ei privirea în panică a câinelm care o zbugheşte la fugă, se întoarce, şi se sperie o) codată că nu mai este chem al înapoi.

A ascultat îndelung trosniturile desişului care se îndepărtau, tot mai slabe, înghit de pădure ca o ţeapă, o piatră aruncată. Când stă, tea perfect nenrşeat, piciorul aproape că nu îl durea. Răcoarea caae se lăsa odată cu noaptea nu era mea aezagreabilă. Maşinal, a ronţăit o bucată de bisruit, pe urmă l-a scuipat: făina ca de ipsos i se lipea de limbă: din nou i s-a făcut sete. Deasupra lui mai zăbov ea printre crengi un rest de lumină verzuie; peste pădure cobera calmul stupefiat al primului moment din noapte, înainte ca să fi început să mişune vietăţile nocturne. La ora aceea, pădureaesingură mai trăia, nu şi animalele: din când în când, o creangă se destindea în desiş după căldura zilei, târând după ea parcă atingerea uşoară a unei frunze de palmier, cum se aud în grădini după ploaie.

— Ce absenţă! şi-a spus. În cap i se învârteau amintiri pro\ eniud de pe un straniu păuiintfără oameni –

amintiri de plimbări împăaurea sub iarnă, de după-amiezi în cazemata unde se vedeau cum cresc una câte una în vârful crengilor doar prin fereastră, sub soarele înceţoşat, picăturile călduţe ale moinei. Războiul aluneca pe deasupra, stiâin, insolent, asemeni unui rapid de noapte al cărui zdrăngănit se umflă brutal, alunecă spre orizont şi se stinge peste câmp. Întins aproape cât era de lung pe sol, simţea cum începe să-l cuprindă frigul, dar o linişte inexprimabilă îl năpădea totodată.

— Mă simt bine aici… şi-a spus. Deodată i-a venit în minte că războiul e pierdut, dar gândul acesta avea ceva paşnic, indiferent. „Sunt demobilizat”, şi-a mai spus. Brusc şi-a amintit că Falizele erau foarte aproape. Ideea de bârlog, de incintă, redevenea treptat obsedantă; îşi aducea aminte că toţi răniţii se târăsc spre o casă. Ei; sta un puţ cu apă rece, un puţ adirc, chiar lângă locuinţa Monei. Gustul acelei ape

negre îi usca gâtleiul; îi simţea pe gură atingerea proaspătă şi delicioasă.

— Mai târziu, am să încerc, şi-a spus. Dar nu imediat. Trebuie să mai prind puteri.

A clătinat din cap de două, trei ori, în întuneric, satisfăcut că poate raţiona atât de corect. Cărarea care ducea la Falize trebuia să treacă foarte pe aproape, undeva în est Dar unde era estul? Şi-a amintit atunc i că-i dăduse busola lui Gourcuff: o mânie – scurtă, dementă, încăpăţânată, 1 a zgâlţâit lângă copac: două, trei lacrimi mari, de furie, i-au curs pe obraji. Dar gândul a derivat totuşi, şi-a pierdut ancorele; şi-a spus că Olivon şi Hervouet vor fi poate decoraţi: nimeni nu putea spune – nimeni – că nu apăraseră cazemata.

Post-mortem, şi-a spus. Formula i se învârtea maşinal în cap: i se părea puţin cam dificilă, dar importantă, impozantă, ca pecetile de pe viechi pergamente oficiale care strâng capătul panglicii de mătase. Iar i se

urca febra; a înţeles că dacă zăboveşte nu se va mai putea scula în picioare. A băut vin din sticluţa lui Gourcuff şi a vârât nişte biscuiţi în buzunar, pe urmă au briceagul a tăiat de deasupra lui o creangă şi şi-a cioplit un toiag. După câteva minute de sforţări, a reuşit să se ridice: dacă nu îndoia genunchiul, se putea ajuta cu piciorul rănit ca de un picior de lemn. Un lătrat decâine se auzea când şi când către dreapta, în noaptea destul de luminoasă; s-a înfundat în desiş într-acolo şi, la o sută de paşi mai departe „a ieşit în cărarea spre Falize. O grabă, o nelinişte copilărească îl trăgeau acum înainte, smulgându-i pas cu pas piciorul rănit din hârtoapele potecii negre: mergea spre „casă ca ţ „iim acolo l-ar fi aşteptat cineva. Când se oprea, cu tâmplele zvicmnd de febră, asudat tot, ciulea din nou urechea spre tăcerea din desiş, mirat de lumea din jur care îl lasă pe om să fugă, aşa cum o grămadă de nisip lasă apa să fugă. O slăbiciune

îl apuca, de ceafă; şi-a aruncat casca: aerul rece în jurul gâtului i-a făcut bine… Nimeni! îşi repeta. Nimeni!” Din nou îi venea să-şi p „ngă soarta; inima i se înnoda. „Poate că am să mur” şi-a mai spus. Mmrea i se îneca fără să vrea, antrenată de o povară tot mai mare: se gândea acum la gangrena care se produce în plăgile infectate; l-a năpădit brusc ideea fixă, delirantă, că piciorul i se înnegreşte: s-a oprit, s-a întins pe jos şi a început să scoată picicrul din pantalon. „Mi-am uitat lanterna”, şi-a spus brusc, şi din nou o muiie nebună, neputincioasă, l-a zgâlţâit de sughiţuri: aplecat înainte în bezna profunda, cu o încăpăţânare bovină, încerca, întinzându-şi rinichii durerosî, să-şi apropie ochiul de picior. A simţit că stă să leşine – sudoarea rece îi şiroia din nou de la frunte la şale – culcat pe o parte, a vomat pe iarbă, în jeturi mici, \mul negru şi picul de biscuit pe care le înghiţise. Şi totuşi, de îndată ce stătea întins şi nemişcat,

aproape că nu mai avea dureri, forţele îi reveneau – un sentiment de linişte, de fericire [(rosteascăâl năpădea, ca şi cum s-ar fi înălţat din pământ. „Parcă aş fi convalescent, şi-a spus. Dar după ce boală?” A rămas astfel lungit o oră bună. Înu se mai giăbea să plece; privea deasupra capului ciengile copacilor care formau ca un pod de boltă peste drum, sub cerul mai luminos: i se părea că în faţa lui un iptea se întinde odată cu scurgerea acestei bolţi insondabil de lungi şi paşnice – se simţea pierdut ±într-adevăr, pierdut, ieşit din toane traseele cu care fusese deprins: nimeni nu îl va mai aştepta, niciodată – nicăieri. Momentul acesta i se părea încântător. C’înd frigul a început să ce\ mă insuportabil, s-a Sculat în picioare aproape fără efort. Pe dată, poteca s-a întărit sub paşii lui, trezind în beznă ecoul amplu şi înăbuşit al unei încăperi goale; s-a poment în sat niaiiue; a-şi dea seama; în partea aceasta zidurile

lungi şi oarbe ale hambaielor se sudau strâns de desiş. La intrarea pe ulicioara spre care dădea casa Monei, s-a mai opiit o dată să asculte. Aici acoperişulile rigide ahzidurilor şi caselor care o decupau păreau să facă noaptea mai limpede şi mai scorburoasă. Tăcerea era absolută, dar nu mai aparţineai pădurii. Era o tăcere a aduvă, plină de acea nuanţă mâhnită şi închisa, pe „are o dau nopţii consolele zidurilor de piatră. Doar către treapta, unde se deschidea puţin luminişul dinspre cătun şi pădure, grădinile îrabrâncite de spuma lunii, mai împingeau sprecasele negre o maiee bli udă de respiraţii cart ridica noaptea şi părea să se umfle nemişcată sub cerul de stele; la auumile intervale, de la celălalt capăt al satului, câinele reîncepea să latre – i-a revenit atunci senzaţia de linişte, bună, magică, ce îl năpădire pe drum. Pe ulicioară, s-a simţit deodată la capătul puterlor, îşi aruncase toiagul şi se ţinea acum eu o

mină de stâlpii împrejmuirilor, iar în cealaltă avea deja cheia înfăşurată în batista; mireasma grădinilor i se urca la cap. „Sosesc, îşi spunea. Soresc acasă” Dinţii îi clănţăneau, cheia îi tremura în mână, mai puţin din cauza febrei cât de graba uelirantă: din când în când îşi apuca încheietura mâinii cu stânga, încerca să-şi potolească tremurăturile înnebunite. „N-am să pot deschide, şi a spus, îşi susţinea cu mâna capul prea greu. N-am să pot”. A avut totuşi puterea să încuie tisa după el de două ori, pe urma, în bezna adinefe, a mers până în fundul încăperii, cu mâinile întinse înainte, a atins marginea patului cu genunchiul şi s-a prăvălit pe el cu faţa în jos, cu picioarele desfăcut

A rămas destul de mult timp întins şi nemişcat; îşi 1 răgea sufletul; bătăile inimii sij potoleau. O foarte slabă lumină cenuşie se dilua acum în odaie, decupind geamlicul de lauşăşi inimile obloanelor. Plapuma ceda moale sub

greutatea lui, se simţ ca ghemuit acolo ca într-un pântece: „tăcerea i se părea minunată, lustruită cu un uşor miros de ceară, asan; tă de parfumul salubru şi amar al levânţicii. Corpul se aduna cu înefful în tăcerea neagră – prindea puteri.

— Ce poveste! şi-a spus. Se simţea încă puţin buimăcit, dar încerca să-şi adune gândurile; înţelegea că uşa inntită în urma lui trăsese o linie, se închisese asupra unui epilog: scurta aventură de război luase sfârşit. Ceea ce îl izbea era golul care se făcuse în jurul său; un gol fantomatic, larg căscat, searbăd, care îl sorbea în el. O trimisese de acolo pe Mona. Olivon, Hervouet muriseră. Gourcuff plecase. Răzbcâul luneca foarte departe, foarte neînsemnat acum, înghiţit de umbrele pământoase, greoa. ±e, cate reveneau să se mgiă înă letască roată pe lângă el. Încă ameţit de şocul rănii, privea în jurul său cum pluteşte apa grea din încăperea închisă, care dormea în

picioare sub lună, strivită de tăcerea, din sat. „Ce schimbare! şi-a spus. Încerca să îşi amintească încreţind fruntea ce anume pândis e de la fereastră toată iarna în depărtarea şoselei, cu o înfrigurare, o curiozitate bolnăvicioasă. „Mi-era teamă şi poftă, şi-a spus. Aşteptam să se întâmple „ceva. Făcusem loc pentru Te va...”. Ştia bine că ceva se petrecuse, dar 1 se părea că nu e adevărat: războiul continua să se ascundă în dosul nălucilor, lumea în jurul său să se evacueze în tăcere. Îi revenea acum amintirea rondurilor de noapte prin pădure, de-a lungul frontierei mute, de unde urcase de atâtea, ori spre paiul acesta, spre Mona. >Tiini. – nu prinsese trup. Lumea rămânea evazivă, păstra suspectul de vată, moale, al camerelor de hotel sub o lugubră lumină albastră. Întins pe pat, în întuneric, în hăul casei goale, redevenea heinaiul orb de astâf iarnă; continua să alunece pe o lizieră

crepusculară, aşa cum se umblă, noaptea, pe un ţărm de plajă. „Har acum ating fundul, şi-a spus cu un simţănunt de siguranţă. Nu mai e nimic de aşteptat. Nimic altejeva. 3 l-am întors”.

— **Nu trebuie să aprind lumina, şi-a zis apoi. S-a sculat în pi**cioare, a căutat pe di Iau te masa de toaletă, a găsit ulciorul cu apă aşezat în mijlocul chiuvetei, şi a băut îndelung; simţea uneori cum îi alunecă pe limbă o fină şi searbădă poşghiţă de praf; şi-a amintit că trecuseră mai puţin de opt zile de când se despărţise de Mona. Pe urmă s-a lungit pe mochetă şi şi-a spălat rana. Apa curgea pe jos fără zgomot, absorbită imediat de covorul gros. Lichidul rece îl frigea, dar, după ce şi-a scăldat plaga „i s-a părut că durerea se mai calmase puţin: s-a rid-car, din nou în picioare şi a mai băut puţină apă. O slabă umbră cenuşie părea a vină sure el din fundul odăii şi să-i facă semn; a ridicat mâna: umbra a repetat gestul în

oglindă cu lentoare istovită, ca şi cum ar fi plutit, în adâncuri de ape; s-a aplecat înainte până, ce şi-a lipit aproape nasul de cgl-ndă – dar umbra rămânea neclară, mâncată din toate părţile de întuneric: viaţa nu se ajungea pe sine: nu exista rimic, în afară de această înuluire intimă în doi cu o umbră voalată pe care nu o privea în faţă. Între timp, pluteau din când în când în creierul său gânauri care i se păreau deodată nespus de îndepărtate: se întreba dacă Gourcuf f o fi ajuns la Meusa. „Varin a avut dreptate, în privinţa plaselor-cofraje”, şi-a spus imparţial. Dar toate acestea îi erau indiferente. JNu seintâopla nimic. Xu era nimen. Doar umbra, aceea încăpăţânată, voalată, intimidantă, care plutea spre el fără să-l ajungă din străfundurile tărunului limbilor vagi – tăcerea aceea ameţitoare.

Între timp o sfârşeală îi plumbuia capul şi îl amorţea – se simţea năpădit de o somnolenţă grea. S-a întins din

nou cât era de lung pe plapumă fără să se dezbrace, cu un picior gol: tăcerea s-a închis peste el ea o apă liniştită. Şi-a amintit că o aseu Pase uneori, în ns lângă Mona ad ormită: s-a mai gândit o clipă la ea; re\ edea drumul sub ploaie unde o întâlnise, unde râseseră atât de tare când ea a spus „Sunt văduvă”. Dar nici măcar gândul acesta nu reuşea să se fixeze: i se părea că se înalţă fără voia lui spre ape mai uşoare. „Mai jos – îşi spunea – mult mai jos...”. A mai auzit câinele lătrând de vreo două, trei ori, pe urmă ţipătul cucuvelei la liziera foarte apropiată a desişului, apoi nu a mai auzit nimic: păniinint în jur murise ca un câmp de zăpadă. Viaţa recădea în tăcerea dulceagă a unei pajişti cu crini sălbatici, plină de fâşâitul uşor al sângelui lângă ureche, asemenea, în fundul unei scoici, zgomotului mării, pe care nu îl vei atinge niciodată. Când s-a întors anevoie, a auzit plăcuţele de identitate scrâşnind în buzunarul strivit; s-a întrebat ce au trebuit să

plătească Olivon şi Hervouet cu această monedă, funebră. „Nimic, fără îndoială” şi-a spus. A mai rămas o clipă cu ochii larg deschişi spre întuneric, ţintuiţi în tavan, complet nemişcat, ascultând bâ zi tul muştei albastre care se lovea greoaie de ziduri şi geamuri. După, care şi-a tras cuvertura peste cap şi a adormit.

Născut în 1910, scriitorul francez Julien Gracq îşi începe cariera literară în 1937, când publică romanul I<a ca Aiăiul «Un Argol, Participă la cel de-al doilea război mondial ca infanterist, cade prizonier şi ei te trimis în Silezia. Îmbolnăviwdu-se grav, este repatriat.

Dut) a război publică Un frumos tenebros (1915), diverse texte şi eseuri suprarealiste, pamflete, piesa de teatru Regele pescar (1949) şi romanul Ţânnui Siitelor (1951), distins cu premiul Goncourt (pe care autorul, deloc

interesat de viaţa literară şi de aspectele ei festive”, îl refuză). În 1958 apart Un balcon în pădure, unanim considerat ca o culme a artei sale.

Publică ulterior Prefeienees (1967, eseu), Lettrines (1967, critică), La pre & cu de (1970. nuvele), Lettrines 2 (1974), Les caux ttroites (1976), En Îisarat en ecrâvant (1980, critică). La forme d’une viile (1985), Autour des sept col ines (1988).

57 Lei T.L. 2 LJI

ISBN 973 – 9 băb8.3 – 7 TOTAL L*ti*